

(LOKALNA AKCIJSKA SKUPINA
GORIČKO 2020)

**STRATEGIJA LOKALNEGA RAZVOJA, ZA
LOKALNO AKCIJSKO SKUPINO GORIČKO 2020,
ZA PROGRAMSKO OBDOBJE 2014-2020**

Kraj in datum:

Martjanci, oktober 2015, dopolnitev 25.03.2016, čistopis maj 2016 in junij 2016
prva sprememba december 2017, druga sprememba november 2019

2. Kazalo

3.	Osebna izkaznica LAS.....	3
4.	Povzetek SLR	4
5.	Opredelitev območja in prebivalstva, zajetega v SLR	5
6.	Analiza razvojnih potreb in možnosti območja LAS, vključno z analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti	31
7.	Podroben opis tematskih področij ukrepanja.....	36
8.	Opis in način doseganja ter zasledovanja horizontalnih ciljev Evropske unije.....	41
9.	Opis SLR in njenih ciljev vključno z določitvijo mejnikov in ciljnih vrednosti kazalnikov	41
10.	Opis postopka vključitve skupnosti v pripravo SLR.....	57
11.	Akcijski načrt, iz katerega izhaja opis prenosa ciljev v ukrepe, odgovornost za izvajanje ukrepov, vključno s časovno opredelitvijo letnih aktivnosti	61
12.	Opis sistema spremljanja in vrednotenja SLR.....	69
13.	Opis postopka določitve vodilnega partnerja LAS in opis kadrovske kapacitete, finančni viri, izkušnje in znanje	72
14.	Opis nalog, odgovornosti in postopkov sprejemanja odločitev organov LAS.....	74
15.	Merila za izbor operacij in opis postopka izbora operacij	78
16.	Finančni načrt, vključno s finančno razdelitvijo po zadevnih skladih iz te uredbe v skladu s finančnim okvirjem.....	85
17.	Priloge.....	89

3. Osebna izkaznica LAS

Naziv LAS	LAS Goričko 2020		
Naslov LAS	Martjanci 36, 9221 Martjanci		
Naslov varnega elektronskega predala	las.goricko@vep.si		
Spletna stran LAS	www.las-goricko.si		
Predsednik LAS	Ludvik Novak, predsednik		
	Štefan Gjergjek, podpredsednik		
Vodilni partner LAS	Bistra hiša Martjanci- Smart House Martjanci		
Naslov vodilnega partnerja LAS	Martjanci 36, 9221 Martjanci		
Številka transakcijskega računa LAS	SI56 61000-0012121273		
Velikost območja LAS	629,5 km ²		
Število prebivalcev LAS	47.690		
Število občin	11		
Vključene občine (naštetje)	Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Murska Sobota, Puconci, Rogašovci, Šalovci in Tišina		
Problemsko območje ali območje ZTNP-1 (označi)	<u>DA</u> NE		
Kohezijska regija	VZHODNA		
SLR bo financirana (označi)	<u>EKSRP</u>	<u>ESRR</u>	ESPR
Glavni sklad (označi)	<u>EKSRP</u>	ESRR	ESPR
Datum ustanovitve lokalnega partnerstva	22.10.2015		
Število članov LAS	38		

4. Povzetek SLR

V programskem obdobju 2014-2020 je LAS Goričko 2020 organizirano kot pogodbeno partnerstvo javnih in zasebnih subjektov, v skladu z Uredbo o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v programskem obdobju 2014-2020 (Uradni list RS št. 41/15). LAS se je oblikoval na območju, na katerem ima lokalno prebivalstvo skupne lokalne potrebe in izzive, s skupnim ciljem uresničevanja lokalnih razvojnih potreb in doseganja zastavljenih ciljev. LAS GORIČKO 2020 je bil ustanovljen 22. oktobra 2015 s podpisom Partnerske pogodbe o ustanovitvi in delovanju LAS Goričko 2020 s strani 37 članov. Partnerstvo LAS sestavlja 18 predstavnikov javnih institucij, 9 predstavnikov ekonomskega ter 10 predstavnikov socialnega sektorja. Pri razvojnih odločitvah gradi na trajnostno naravnani rabi endogenih razvojnih potencialov. Območje LAS zajema 11 občin: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Murska Sobota, Puconci, Rogašovci, Šalovci in Tišina, obsega 629,5 km², kjer živi 47.690 prebivalcev.

Na osnovi analize stanja in SWOT -a, opredeljenih potreb ter ob upoštevanju nacionalnih strateških dokumentov, bo LAS v obdobju 2014-2020 zasledovala vsa štiri tematska področja ukrepanja, ki so nujne za lokalni razvoj območja. V okviru tega smo opredelili štiri splošne cilje razvoja območja in sicer: Aktivirati endogene potencialne območja in z njimi vzpostaviti nova delovna mesta oziroma omogočiti dodatni vir dohodka; Izboljšati življenjske pogoje lokalnega prebivalstva za večjo kakovost bivanja; Varovanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov ter izboljšati družbeno povezanost in socialno vključenost ranljivih ciljnih skupin na urbanih območjih LAS.

SLR LAS Goričko 2020 se bo v obdobju 2014–2020 financirala iz dveh skladov in sicer iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (kratica: EKSRP) in Evropskega sklada za regionalni razvoj (kratica: ESRR). V okviru SLR LAS Goričko 2020 bo EKSRP pokrival naslednja tematska področja: Ustvarjanje delovnih mest, razvoj osnovnih storitev ter varstvo okolja in ohranjanje narave. Finančni okvir za EKSRP je v skupni vrednosti 1,650.255,00 EUR, sredstva pa se bodo uporabila na podeželskem območju. Naselje z več kot 10.000 prebivalci (mesto Murska Sobota) ni upravičena do sofinanciranja iz sredstev EKSRP. ESRR bo v okviru SLR pokrival naslednja tematska področja: Ustvarjanje delovnih mest, varstvo okolja in ohranjanje narave ter večja vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin. Sredstva ESRR se bodo porabila na urbanih območjih, v okviru LAS Goričko 2020 so to naslednja naselja: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan v skupni vrednosti 949.400,00 EUR.

5. Opredelitev območja in prebivalstva, zajetega v SLR

5.1 Splošne geografske značilnosti območja LAS

5.1.1 Utemeljitev zaokroženosti območja LAS

LAS GORIČKO spada v Pomursko statistično regijo, ki je sestavljena iz 27 občin, meri 1.337 km² ter ima skupaj 117.005 prebivalcev. Po velikosti zajema LAS GORIČKO 47,08 % celotnega ozemlja Pomurja ter 40,76 % prebivalstva, ki živi na ozemlju Pomurske statistične regije (vir: Republika Slovenija, Statistični urad RS, 01.07.2014 in Slovenske regije v številkah, Ljubljana 1.7.2014.)

Območje LAS je na skrajnem severovzhodnem delu Slovenije, ki na eni strani meji z Avstrijo in na drugi strani z Madžarsko. LAS Goričko leži med reko Muro in reko Rabo. Najvišji hrib na območju LAS je visok 418 m. Razmere za poljedelstvo so zaradi kisle in slabo rodovitne prsti neugodne, več možnosti je za razvoj živinoreje in sadjarstva. Kmečka gospodarstva so majhna in razdrobljena. Posledica navedenega in prometna odmaknjenost vpliva na razdrobljeno poselitev. Za goričke vasi je značilno, da so na gričevju razložene v zaselkih, medtem ko so vasi v ravnini Prekmurjastrnjene ob cesti ali v gručah. Vasi so sestavljene iz številnih zaselkov.

Vseh enajst občin je bilo na novo ustanovljenih na podlagi Zakona o ustanovitvi občin ter določitvi njihovih območjih (vir: Ur. list RS, št. 60/94; 69/94 in 59/98) in so nastale na območju prejšnje skupne občine Murska Sobota. Zgoraj omenjeno območje je pokrajina, »stisnjena« med Avstrijo in Madžarsko. Vse občine so med seboj povezane in predstavljajo geografsko, zgodovinsko, prostorsko in upravno zaokroženo identiteto ter skupne razvojne interese.

Slika 1: Območje LAS Goričko v letu 2014

Vir: Arhiv Razvojne agencija Sinergije d.o.o.

Občinam LAS Goričko je poleg geografske povezanosti skupna tudi politična povezanost, saj so bile nekoč povezane v eno samo občino, zato tudi danes številne razvojne ter infrastrukturne probleme rešujejo skupaj in v tesnem medsebojnem sodelovanju. Skupno celotnemu območju LAS je tudi dobro razvito društveno življenje na podeželju, saj ima skoraj vsako naselje tudi društvo.

Najpomembnejše naselje je prav gotovo mesto Murska Sobota, ki je gospodarsko, finančno, upravno, kulturno, izobraževalno in trgovsko središče območja LAS, kjer se vse našete funkcije tudi izvajajo.

Območje je homogeno in dovolj veliko, da premore dovolj kritične mase človeških in ekonomskih virov:

- zajema 47.690 prebivalcev, kar je skladno s priporočili, da naj območje zajema od 10.000 do 150.000 prebivalcev;
- območje vseh občin se v celoti uvršča v LAS Goričko;
- celotno območje se nahaja v Vzhodni kohezijski regiji;
- celotno območje se nahaja v Pomurski statistični regiji;
- območje LAS se ne prekriva z območjem drugega LAS.

5.1.2 Velikost območja (km²)

✓ **629,5 km², 11 občin, 127 naselij v Severovzhodni Sloveniji**

Območje LAS Goričko obsega skupno 629,5 km² in v njej se nahajajo naslednje občine: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Murska Sobota, Puconci, Rogašovci, Šalovci in Tišina. Največja občina po površini je občina Moravske Toplice (144,5 km²), najmanjša pa občina Hodoš (18,1 km²). Občine se močno razlikujejo, tako po številu prebivalcev kot po površini.

Tabela 1: Velikost območja LAS, število prebivalcev in število naselij na dan 01.07.2014

Občina	Površina občine v km ²	Število prebivalcev	Število naselij
Cankova	30,6	1.845	8
Gornji Petrovci	66,8	2.100	14
Grad	37,4	2.196	7
Hodoš	18,1	372	2
Kuzma	22,9	1.606	5
Moravske Toplice	144,5	5.860	28
Murska Sobota	64,3	18.935	11
Puconci	107,7	6.033	23
Rogašovci	40,1	3.153	11
Šalovci	58,2	1.488	6
Tišina	38,8	4.102	12
Skupaj	629,5	47.690	127

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Strategija prostorskega razvoja Slovenije opredeljuje naselje Gornji Petrovci kot medobčinsko središče. Naselja Cankova, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Sveti Jurij, Šalovci, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan spadajo med dodatna, druga urbana območja, za katere je značilno, da urbane funkcije prevladujejo nad agrarnimi. Na območju LAS je mesto Murska Sobota, ki ima več kot 10.000 prebivalcev. Naselje Černelavci ima status mestnega naselja.

Problemsko območje

Problemsko območje je tisto območje, ki ga Vlada Republike Slovenije na podlagi zakona, ki ureja spodbujanje skladnega regionalnega razvoja, s sklepom o dodatnih začasnih ukrepih razvojne podpore za problemsko območje z visoko brezposelnostjo razglasi kot problemsko območje, in območje v skladu z zakonom, ki ureja razvojno podporo Pomurski regiji v obdobju 2010-2017. V skladu s tem je celotno območje LAS Goričko 2020 problemsko območje.

5.1.3 Strukturne danosti območja

✓ **35,94% območja pokrivajo gozdovi, 68,92% območja pokriva Natura 2000, zavarovano območje Krajinski park Goričko, velika biotska raznovrstnost ter prisotnost redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, predvsem v območju Natura 2000.**

Današnja podoba območja LAS-a je nastala skozi milijone let. Kulturna krajina se spričo urbanizacije in komasacij zemljišč ter menjave lastništva spreminja dokaj hitro, kar se občuti v slabšanju kakovosti okolja: vode, zrak, zemlja. Celotno ozemlje tega dela Slovenije gradijo pretežno terciarne kamnine, stare med 66 in 1,6 milijona let. Mnogo starejše kamnine, ki so nastajale v morju pred približno 400 milijoni let, so razširjene le na območju Sotine in Rdečega brega. Pripadajo **filitoidnim skrilavcem**. Danes izdanjajo iz mehkejših terciarnih sedimentov in oblikujejo najbolj strma pobočja severozahodnega dela Goričkega. Pred približno 23 milijoni let se je ozemlje pogreznilo in od vzhoda ga je zalilo **Panonsko morje**. Kopen je ostal le skrajni severozahodni del. Morje je pokrivalo ozemlje nadaljnjih 18 milijonov let. V zgodnjem pliocenu (pred 1,6 milijoni let), je v bližini Klöcha v Avstriji pričel bruhati **vulkan**. Posledica njegove aktivnosti so opazne tudi v Gradu na Goričkem, kjer se v deloma sprijetih plasteh kremenovega rečnega proda, peska, laporja in gline pojavljajo plasti bazalnega tufa in tufita, medtem ko se jugozahodno od Kaniže pojavlja črna siv balzat. V preteklosti so bile te kamnine uporabljane kot gradbeni material. Danes so zanimive iz mineraloškega vidika, saj predstavljajo nahajališče v Gradu **edino slovensko nahajališče**. V preteklosti je bilo območje LAS znano tudi po glini, vendar pa stara obrt lončarstva in ročnega opekarstva danes že izumira (*vir:www.park-goricko.org/sl/informacije*).

Območje LAS opredeljuje visoka stopnja naravne ohranjenosti prostora. Za območje je značilna velika biotska raznovrstnost ter prisotnost redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, predvsem v območju Natura 2000. Med obema je široko polje najbolj intenzivno obdelanih njiv med Kučnico in vzhodno mejo Mestne občine Murka Sobota.

Med naravne vrednosti na območju štejemo: Fuks graba, Sotinski breg, Motvarjevski gozd, Ledavsko jezero, mokrotne travnike (Povesi, Lončarovski, Berkovci, Bukovnica, Pertoča), suhi travniki (Bejčinbreg, Vreje), ekstenzivna travnika (Motvarjevci 1 in 2), Curek, potoke (Adrijanski, Peskovski, Lukaj, Grački, Bodonski, Ratkovci, Dolenski), mlaki (Zaton, Tišina), gramoznice (Petanjci 1 in 2, Tišina), dob (Murska Sobota, grajski park). **Med ekološko pomembno področje spada celotno Goričko** (vir: http://www.zrsvn.si/slo/osre/Pravilnik_NV.pdf).

Biotska raznovrstnost in NATURA 2000 je evropsko omrežje posebnih varstvenih omrežij v državah članicah Evropske unije, z osnovnim ciljem ohraniti biotsko raznovrstnost za bodoče rodove. Posebna varstvena območja so namenjena ohranjanju živalskih in rastlinskih vrst ter habitatov, ki so redki oziroma na evropski ravni ogroženi zaradi dejavnosti človeka. Območje Natura 2000 zajema 68,92 odstotkov površine LAS Goričko (v Sloveniji 37,16%). Iz tabele 2 je razvidno, da je v dveh od obravnavanih občinah delež Nature 2000 100% - leta 2007 je bilo takšnih občin na območju 6. Ker se je delež Natura 2000 v zadnjih šestih letih na območju zmanjšal, bo potrebno v tem finančnem obdobju poudarek nameniti varovanju narave, z osnovnim ciljem ohraniti biotsko raznovrstnost za bodoče rodove.

Tabela 2: Obseg in delež Nature 2000 po občinah v letu 2013

Občina	Površina občine (ha)	Površina Natura 2000 (ha)	Delež v občini v %
Cankova	3.058	926	30,27
Gornji Petrovci	6.684	6.684	100,00
Grad	3.739	3.739	100,00
Hodoš	1.812	1.811	99,95
Kuzma	2.285	2.284	99,94
Moravske Toplice	14.446	9.556	66,15
Murska Sobota	6.443	706	10,96
Puconci	10.766	7.229	67,15
Rogašovci	4.015	4.013	99,96
Šalovci	5.816	5.815	99,99
Tišina	3.882	625	16,10

Vir: Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000), Uradni list, št.49/04, 110/04, 59/07,43/08,8/12 in 33/13. (*Podatki niso dostopni za referenčno leto 2014)

Na območju LAS se nahaja tudi Zavarovano območje Krajinski park Goričko, kateri je bil ustanovljen 09. oktobra 2003 in je sestavni del Trideželnega Naravnega parka Goričko-Raab-Őrség. Zajema površino 46.200 ha, kar pomeni, da je to drugi največji naravni park v Sloveniji. Razprostira se na ozemlju 11 občin (od tega občini Kobilje in Dobrovnik nista obravnavani v Strategiji lokalnega razvoja LAS Goričko) ter v 91 naseljih. Najvišji vrh je Sotinski breg ali Kugla 418 m.n.v, najdebelejši kostanj v Križevcih na Tatajnem bregu, najdebelejši graden je v Trdkovi, največ vider v Sloveniji je na Goričkem in največji grad v Sloveniji je v kraju Grad na Goričkem. Griči, po katerih je Goričko dobilo ime, je ustvarilo Panonsko morje. Teren se rahlo dviga proti severu, slemena so porasla z gozdom. Tod je dosti močvirij in mokrotnih travnikov, čeprav je Goričko najbolj sušnata slovenska pokrajina z letno količino padavin le okrog 800 l/m² (vir:Wikipedija,https://sl.wikipedia.org/wiki/Krajinski_park_Goricko).

Del območja LAS sega tudi na območje ob Muri, ki je del zavarovanih območij v okviru Nature 2000. Območje obsega največji ohranjen kompleks habitatov poplavnih ravnin v Sloveniji, kjer je ob prepletanju naravnih dejavnikov s tisočletno prisotnostjo človeka nastala izjemna obrečna kulturna krajina. Zanj je značilno prepletanje rečnih in obrečnih habitatov s kompleksi poplavnih gozdov ter značilne kmetijske kulturne krajine v zaledju, ki jo ponekod še tvorijo kompleksi mokrotnih travnikov, mozaičnih polj in vasi na robu poplavnih ravnin. Območje predstavlja eno biotsko najbogatejših območij Republike Slovenije z velikim številom prisotnih redkih, nacionalno in mednarodno ogroženih habitatnih tipov in prostoživečih rastlinskih ter živalskih vrst. Na večjih območjih znotraj biosfernega območja so ohranjeni posebni tipi zgodovinske kulturne krajine, kot so mokrotni travniki na območju med Radenci in Veržejem. Ta območja ob pomembnih naravnih znamenitostih in biotski raznovrstnosti predstavljajo tudi izjemno kulturno dediščino. Tisočletna prisotnost človeka na tem območju je razlog za veliko število avtohtonih pasem domačih živali in sort gojenih kulturnih rastlin, ki prav tako prispevajo k biotski

raznovrstnosti območja. V mednarodnem merilu, je to območje v Sloveniji sestavni del enega največjih ohranjenih aluvialnih kompleksov v Evropi, ki obsega območje vzdolž poplavnih ravnin Mure, Drave in Donave v Avstriji, Sloveniji, Madžarski, Srbiji in na Hrvaškem. Območje obsega več kot 1.000 km prosto tekočih rek z izjemno naravo in kulturno dediščino Evrope in sveta. Mura je mejna reka med Slovenijo in Avstrijo na odseku med Šentiljem in Gornjo Radgono ter meja med Slovenijo in Hrvaško na odseku od Gibine do sotočja Krke in Mure. Na podlagi deklaracije, ki so jo marca 2011 podpisali ministri petih držav, je načrtovana vzpostavitev »čezmejnega Biosfernega območja Mura-Drava-Donava« (Transboundary Biosphere Reserve Mura-Drava-Danube), ki bi vključevala vseh pet držav in pomenila enega najboljšežnejših čezmejnih biosfernih območij v svetovnem merilu.

Rastlinstvo in živalstvo

Narava na območju LAS se še uspešno upira spremembam, ki jih prinaša človeška civilizacija. Eden od dokazov za to je najboljše ohranjena populacija vidre (Lutra lutra) v Sloveniji, ki še živi na območju Goričkega. Ptice, drugod po Sloveniji redke, so zaradi neokrnjene narave razmeroma številne - naštetih je kar 175 vrst, od tega tri mednarodno zelo pomembne. Tod živi množica dvoživk, potočnih piškurjev in potočnih rakov, vidra, preštevilna divjad, ki dela škodo na poljih, tri redke vrste netopirjev in številni mali sesalci. V številnih gozdovih najdemo množico gob, tam uspeva približno tisoč vrst praprotnic, kar je tretjina vseh slovenskih vrst, pa tudi okrog 100 vrst z rdečega seznama redkih in ogroženih rastlinskih vrst Slovenije. Najbolj ohranjeni **naravni ekosistemi** na območju LAS Goričko so **gozdovi** in logi ob Muri. Na hrast je vezanih nekaj redkih hroščev, med njimi hrastov kozliček in rogač. Prekmurska jelenjad je edina avtohtona populacija jelenjadi, ki je v Sloveniji živela nepretrgano in se izognila iztrebljanju v 19. stoletju, zato je v genetskem pogledu dragocena. V gozdovih srečamo tudi podleska.

V občini Cankova najdemo v vlažnih in močvirnatih travnikih med potokom Kučnica in cesto Cankova-Korovci, bogato rastišče narcis (*Narcissus stellaris*). Vmes uspevajo posamezni primerki sibirske perunike (*Iris sibirica*). V letu 1985/86 je bila izvedena melioracija. Večina rastišč pa izsuševanju ni bila podvržena, zato se je rastišče tudi ohranilo. Reka Ledava si je ustvarila široko dolino skozi vas Krašči, Domajinci in Topolovci. Reka Ledava je v Kraščih umetno zajezena in nastalo je Ledavsko jezero. Ledavsko jezero je vodni zadrževalnik, ki je nastal zaradi ublažitve in zadrževanja visokih vod reke Ledave ob močnejših nalivih.

Murska Sobota ima največ zelenih površin na prebivalca v Sloveniji. V Mestni občini Murska Sobota je v središču mesta mestni park, ki je eden najlepših ohranjenih grajskih parkov v Sloveniji in se razprostira na površini devetih hektarjev in pol okrog nekdanjega Szaparyjevega gradu. Po številu drevnin je med najbogatejšimi v Sloveniji, saj so v njem dvestoletni hrasti, gabri, jeseni, lipe in za angleški park značilne zaplate ter majhno umetno jezero. Park se ponaša tudi z bogatim živalskim svetom. Do grajskega poslopja vodi od evangeličanske cerkve skozi park Trubarjev drevored (vir: <http://www.murska-sobota.si/mestni-park>). V Murski Soboti je tudi Mestni gozd Fazanerija na severozahodni strani mesta predstavlja nekakšno nadaljevanje parka v središču mesta, ki je prekinjen z nekaj ulicami. Fazanerija, ki je v času grofov Szaparyjev služila kot živalski vrt, se danes ponaša z domačimi drevesnimi vrstami gabrov, jesenov in hrastov, ki dajejo Fazaneriji podobo urejenega gozda. Fazanerija je z razbremenilnim kanalom in potokom Ledava rekreacijski poligon za Sobočance (vir: <http://www.murska-sobota.si/rekreacijski-park-fazanerija>). V naselju Rakičan je tudi park, ki še danes vsebuje kar nekaj pomembnih drevesnih vrst, med najpomembnejšimi sta črni oreh, ki so ga včasih uporabljali za izdelovanje puškinih kopit, ter tulipanovec (vir: <http://www.ris-dr.si/go/488/293/TURIZEM>).

Vodni viri

Na območju LAS je bila narava radodarna z vodnimi viri, **slatinskimi vreli, termalno in zdravilno vodo**. Vse to je omogočilo v drugi polovici 20. stoletja hiter razvoj zdraviliškega in tako imenovanega wellnes turizma. Prav tako je na območju LAS, zaradi upravljanja z vodami, nastalo eno akumulacijsko jezero: Ledavsko jezero v vasi Krašči. Na območju teče reka Mura, Ledava, Krka, Črnc, .. Prav tako imamo v vasi Nuskovi izvir slatine, ki pa ni izkoriščen. Med termalnimi in zdravilnimi vodami je najbolj znana črna voda v Moravskih Toplicah, kjer sta zgrajeni kar dve zdravilišči: Sava hotels&resorts in Terme Vivat.

Preostali vzhodni del Goričkega je reliefno usmerjen proti vzhodu, kamor tečejo tudi vsi potoki (razen pritokov iz severnih in južnih pobočij) tega dela gričevja in se združijo v Veliki Krki. Ta izvira pri nas, vendar pri Hodošu zapusti našo državo. Najpomembnejša površinska voda ravninskega dela območja je reka Mura s svojim relativno poplavnim območjem med visokovodnimi nasipi, ki brani okoliško območje pred poplavami. Druge površinske vode so majhne, razen Ledave, ki pobira vode iz zahodnega

in osrednjega Goriškega. Ravninski potoki Mokoš, Dobel in Črnc so izviri podtalnice in naraščajo ter padajo z njenim nihanjem in odvisnosti od padavin (Ivan Zelko, zgodovina Prekmurja, str. 30, Pomurska založba, M. Sobota 1996).

Gozdovi

Gospodarjenje z gozdovi in izkoriščanje surovinskih potencialov gozda na obravnavanem področju predstavlja pomembnejšo gospodarsko panogo, hkrati pa so gozdovi pomemben sestavni del ekosistema. Po podatkih SURS-a pokrivajo gozdovi 35,94 območja LAS Goričko, 22,46% manj kot je gozdnatost v Sloveniji (58,4% Slovenija). Največji delež gozda je v občini Hodoš (49,7%), sledi občina Kuzma (47,2%). Najmanj z gozdom pokrita je Mestna občina Murska Sobota (9,7%) in občina Tišina (15%). Mešani gozdovi, iglavci in listavci, med katerimi prevladujejo bukev, gaber, hrast, smreka, rdeči bor in kostanj, so v stoletju ustvarili ugodna tla za številne vrste samoniklih gliv. Z vidika gospodarjenja z gozdovi je problematična lastniška struktura, ki je razdrobljena in v veliki meri v zasebni lasti. Les se uporablja v različne namene, iščejo in uveljavljajo pa se tudi novi načini uporabe. V zadnjem času je ponovno v velikem porastu raba lesa v lesnih gradnjah, za opremo notranjosti objektov in tradicionalnih lesenih izdelkov. Na območju Goriškega je nekaj manjših **lesno-predelovalnih podjetij**, postopno se uveljavlja tudi ogrevanje na bio-maso (individualno in sistemi na daljinsko ogrevanje- DOLB Martjanci, DOLB Cankova). Poleg gospodarske funkcije gozda je pomembna tudi varovalna (v občini Tišina in Murska Sobota) ter socialna funkcija, saj gozdovi v vse večjem obsegu služijo tudi rekreaciji, izobraževanju in turističnim aktivnostim (trim steze, gozdna učna pot, sprehajališča). Na obravnavanem območju ima gozd še lovno gospodarsko vlogo, katero je lahko meriti, saj gre za prodajo mesa divjadi, lovnih pravic in trofej. Gozd ponuja tudi različne dobrine, za kar ima tudi nabiralniško vlogo (malina, jagode, gobe, borovnice, kostanj...).

Tabela 3: Potencial lesne biomase v Pomurju v letu 2002, 2002, 2004 in 2005

OBČINA	Površina ha	Površina gozdov ha	Delež gozda %	Delež zasebnega gozda v %	Največji možni posek m3/leto	Delež stanovanj ogrevanih z lesom v %
Cankova	3.058	715	23,4	95,2	3.223	59
Gornji Petrovci	6.684	3.145	47	97,4	9.637	78
Grad	3.739	1.490	39,8	91,2	6.232	67
Hodoš	1.812	900	49,7	94,8	2.479	84
Kuzma	2.285	1.078	47,2	55	4.233	60
Moravske Toplice	1.4446	5.150	35,7	86,1	15.228	61
Murska Sobota	6.443	624	9,7	38,4	3.935	13
Puconci	10.766	3.716	34,5	93	10.764	62
Rogašovci	4.015	972	24,2	79,1	3.505	58
Šalovci	5.816	2.572	43,5	95,5	7.627	84
Tišina	3.882	583	15	54,9	2.391	41

Vir: Statističnega urada R Slovenije in Zavoda za Gozdove Slovenije (podatki iz baze SWEIS)

*podatki niso dostopni za referenčno leto 2014.

Kmetijske površine

✓ 80,86% njive, 16,55% trajnih travnikov in pašnikov, 2,77% trajnih nasadov

Kmetijska zemljišča so naravna dobrina, pomembna za pridelavo hrane, varovanje okolja, vplivajo pa tudi na podobo kulturne krajine, na njene estetske in naravne vrednosti ter ne nazadnje na poseljenost podeželja. Analiza kmetijske rabe zemljišča na območju LAS je pokazala, da je 98,34% vseh kmetijskih zemljišč v uporabi. Od tega 80,68% predstavljajo njive (v Sloveniji 35,86%), 16,55% trajni travniki in pašniki (v Sloveniji 58,49%) ter 2,77% trajni nasadi (v Sloveniji 5,65%).

Osnovni problem za učinkovitejšo kmetijsko pridelavo predstavlja lastniška razdrobljenost obdelovalnih površin in majhna površina le-teh. Statistični podatki kažejo, da so se od leta 2000 do leta 2010 kmetijska zemljišča v uporabi zmanjšala za 2,65%.

Tabela 4: Struktura kmetijskih zemljišč v uporabi po zemljiških kategorijah (v ha) v letu 2010

Občina	Njive		Trajni travniki in pašniki		Trajni nasadi		Kmetijska zemljišča v uporabi	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010
Cankova	/	1.356	275	252	/	52	1.855	1.660
Gornji Petrovci	1.250	1.281	761	567	121	83	2.132	1.931
Grad	952	855	507	468	155	58	1.614	1.381
Hodoš	331	376	130	97	14	13	476	487
Kuzma	535	496	231	314	78	19	844	829
Moravske Toplice	/	4.555	1.307	837	/	184	7.078	5.577
Murska Sobota	/	5.622	284	168	/	119	3.596	5.909
Puconci	/	4.052	1.183	936	/	144	5.489	5.131
Rogašovci	1.427	1.299	452	402	205	78	2.083	1.779
Šalovci	1.371	1.444	657	558	59	23	2.087	2.025
Tišina	2.363	2.255	352	240	66	36	2.782	2.531

Vir: Popis kmetijstva 2010 (*podatki niso dostopni za referenčno leto 2014)

5.1.4 Stanje infrastrukture in opremljenosti z osnovnimi storitvami

Za kakovost bivanja in razvoj gospodarske dejavnosti so ključni prometna infrastruktura, vodooskrba in komunalna opremljenost. Za kakovost življenja pa je zlasti pomembna družbena infrastruktura (šola, vrtci, zdravstveno-socialna infrastruktura, športno- rekreativna infrastruktura, večnamenski objekti, kulturni domovi). Območje LAS je s prostorskega vidika raznoliko. Na območjih blizu mesta Murska Sobota in občinskih središč (Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Kuzma, Hodoš, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci, Šalovci, Tišina), prevladuje podeželje.

Prometna infrastruktura

Pomurska razvojna regija ima ugodno prometno pozicijo, saj leži ob V. panevropskem cestnem in železniškem koridorjem, ki pa ni zadosti izkoriščena. Gravitacijsko središče Pomurja, Murska Sobota, je približno enako oddaljena od 4 glavnih mest v Srednji Evropi (cca. 200 km). Cestna infrastruktura predstavlja najpomembnejši del prometne infrastrukture na območju in vključuje del Pomurske avtoceste (10,5 km), 221 km državnih cest in 1.235,1 km občinskih cest. Za območje LAS je značilna velika gostota cestnega omrežja, ki pa je v velikem delu v slabem stanju. Kritično točko v cestnem prometu predstavljajo tudi nevarni cestni odseki skozi naselja, kjer ni pločnikov in kolesarskih stez.

Javni promet je relativno slabo razvit, tako da je v oddaljenih naseljih relativno redek, kar otežuje dnevne migracije. Posledica tega je povečanje osebnega prometa, kar povečuje negativne vplive na okolje. Gostota cestnega prometa v Pomurju je 2,35 km/km², kar je nad slovenskim povprečjem, ki znaša 1,9 km/km².

Na območju je železniška proga Murska Sobota - Hodoš - Madžarska, ki je sicer bila po drugi svetovni vojni ukinjena in ponovno zgrajena leta 2001 na praktično istem koridorju. Proga je primarno namenjena tovornemu prometu iz Višegrajskih držav in Madžarske do Luke Koper. Poleg tovornega prometa vozijo po progi tudi mednarodni potniški in domači vlaki. Proga je zgrajena kot enotirna, trenutno se gradi elektrifikacija proge. Postajališča vlakov so v Murski Soboti, Puconcih, Mačkovcih, Gornjih Petrovcih, Šalovcih in na Hodošu.

Pri Murski Soboti je tudi **športno letališče Rakičan**, kateremu bi moral biti v prihodnosti dan večji poudarek za turistične in športne namene.

Dobra osnova za razvoj rekreacijskega turizma so že obstoječe kolesarske in pohodne poti, ki jih je potrebno še nadgraditi, povezovati v sklope, predvsem pa boljše opremiti. Kot najnujnejši ukrep za hitrejši razvoj prevladujočega turizma se kaže potreba po preplastitvi cest, povezavi posameznih turističnih točk in ponudnikov turističnih storitev.

Vodovod

Celotna dolžina obstoječe vodovodne infrastrukture na območju LAS Goričko je 605.981 m javnih vodovodov, poleg tega pa obratujejo še zasebni vodovodni sistemi v skupni dolžini 134 km, od tega v občini Kuzma 10 km, v občini Moravske Toplice 30 km in v občini Rogašovci 94 km. Glavna pomanjkljivost za celotno vodovodno omrežje je, da je zgrajeno iz azbestno - cementnih cevovodov in

v veliki meri že dotrajano, saj je bilo zgrajeno v povprečju pred 40. leti. Zato so okvare pogoste in vodne izgube precejšnje (21%). Prav tako so lokalni vodni viri pogosto obremenjeni z nitrati ali pesticidi. Trenutno je v vodooskrbo vključenih 35.826 prebivalcev. Prebivalci, ki niso vključeni v omenjeno vodooskrbo, trenutno pridobivajo vodo iz vaških vodovodov, katerih večina oskrbuje manj kot 50 prebivalcev. Zaradi onesnaženosti vodnih virov in sušnih obdobjih občine svoje prebivalce oskrbujejo s pripeljano vodo v cisternah ali z ustekleničeno vodo (vir: <http://www.obcina-kuzma.si/attachments/article/207/S22C-ob-kuz13072408450.pdf>).

Trenutno poteka na območju LAS projekt **Oskrba s pitno vodo Pomurja- sistem B**, ki povezuje vseh 11 občin LAS-a. Predmet investicije je izgradnja vodovodnega sistema, ki bo vzpostavil enovit sistem oskrbe s pitno vodo. Izvedba poteka od leta 2013, končali pa bi se naj leta 2015, ko bo investicija fizično in finančno zaključena (vir: <http://www.pomurskivodovod-sistemb.si>).

Kanalizacija

Kljub izgradnji kanalizacijskih sistemov in čistilnih naprav je območje LAS-a, z deležem 38 % prebivalstva priključenega na javno kanalizacijsko omrežje, daleč pod državnim povprečjem (53 %), kar je tudi posledica razpršene gradnje ter finančno visokih izdatkov za izgradnjo kanalizacijskega omrežja, ki bremenijo občinske proračune. Po razpoložljivih podatkih je do sedaj izgrajenih približno 369 km kanalizacijskega omrežja. Na območju LAS deluje 18 čistilnih naprav. Prebivalstvo na področju neizgrajenega kanalizacijskega omrežja rešuje problem odvajanja odpadnih voda individualno in največkrat nestrokovno ter neustrezno, kar vodi do dodatnega onesnaževanja okolja.

Opremljenost urbanih območjih z osnovnimi storitvami

Na obravnavanem območju je na podeželju opazen znaten porast oskrbnih in storitvenih dejavnosti. Kot izhaja iz spodnje tabele, razpolagajo naselja z večino »urbanih funkcij«. Urbana središča imajo pošto, krajevni urad, sedež občinske uprave, osnovno šolo in vrtec. Prav tako imajo vsa urbana središča zdravstveno infrastrukturo (splošne ambulante, zdravstvene postaje, zobne ambulante, lekarne). Med socialno infrastrukturo na omenjenem območju štejemo dom starejših, splošno bolnišnico Rakičan, zavod za dnevno varstvo starejših in pomoč na domu in krajevne organizacije Rdečega križa. Na območju je tudi pet poslovnih območij (Cankova 2ha, Grad 3ha, Murska Sobota 52 ha, Puconci 15 ha in v Šalovci 2 ha), ki so komunalno opremljena. V omenjenih območjih se bodo zraven EKSRP sredstev, financirala tudi operacije iz ESRR sklada.

Tabela 5: Opremljenost urbanih središč z osnovnimi sredstvi v letu 2014

Občine	Pošta	Krajevni urad	Občinska uprava	Šola	Vrtec	Zdravstveno-socialna infrastruktura	Športno-rekreativna infrastruktura	Večnamenski objekti	Kulturni domovi
Cankova	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gornji Petrovci	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Grad	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Hodoš	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kuzma	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Moravske Topilce	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Muska Sobota	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Puconci	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sveti Jurij	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Šalovci	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tišina	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	/
Bakovci	/	/	/	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Krog	/	/	/	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Rakičan	✓	/	/	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Vir: Občinske uprave območja LAS Goričko

5.1.5 Opis stanja okolja

Degradacija prostora

Podzemna voda, ki se nahaja pod celotno nižino med Goričkim, Lendavskim in Muro, je močno obremenjena z onesnaženostjo. Po podatkih Agencije za okolje RS (ARSO) kritična onesnaževala predstavljajo nekateri pesticidi in dušikove spojine (nitrati). Vsebnost pesticidov se z leti zmanjšuje in kaže na uspešnost ukrepa prepovedi uporabe teh sredstev. Zaskrbljujoče pa ostaja gibanje vsebnosti nitratov, ki ponekod še vedno narašča. Podzemna voda se v obravnavanem območju nahaja zelo plitvo pod površino in nad njo v večini ležijo propustne plasti peska in prod. To je glavni razlog, da se vsaka nekontrolirana in pretirana velika količina vnosa onesnaževal na tla ali v površinske vode zelo hitro pokaže v obliki onesnaženosti podzemne vode. Jezera, čeprav so umetna, so pomembna tako iz ekološkega kot tudi iz sociološkega in gospodarskega vidika. Nudijo življenjski prostor za številne živali in rastline, so pomemben krajinski element, ki pozitivno vpliva na človekovo počutje, vabi k oddihu in rekreaciji, ribolovu, vodnemu in obvodnemu turizmu. Njihov obstoj je odvisen od našega ravnanja z njimi in njihovim vplivnim območjem, ki vključuje reke, potoke, drenažne in melioracijske jarke ter podtalnico. Glavni viri, ki obremenjujejo vode v Pomurju so **kmetijstvo, industrija, poselitev in promet**. Drugi onesnaževalci so še nerešeno odvajanje in čiščenje komunalnih odpadnih voda, industrija, odlagališča (tudi divja) ter komunalne čistilne naprave (*vir: Krajinski park Goričko*).

Na območju LAS je degradacija prostora tudi posledica opuščanja dejavnosti in spremembe funkcije prostora. Degradirana območja na območju LAS se nahajajo v Murski Soboti in Hodošu, to so:

- ❖ skladišče bivšega Potrošnika, tovarna tekstilne industrije Mura, Pomurka (delno opuščena, stara dejavnost)- Murska Sobota,
- ❖ Lendavska, sever (povsem opuščena)- Murska Sobota,
- ❖ mejni prehod Hodoš, delno opuščena, stara dejavnost.

Poplavna območja so ob Muri, potoku Krka in Ledava. Ob reki Muri so zgrajeni visokovodni nasipi, del nasipov je bil obnovljen (do mostu na Petanjcih), preostali del pa je v slabem stanju, zato je obnova nasipov nujno potrebna zaradi vse pogostejših visokih vod v zadnjih letih.

Odlagališče odpadkov in ravnanje z odpadki

Odpadki postajajo vse bolj pomemben ekološki, družbeni in ekonomski problem sodobnih družb, saj se njihove količine povečujejo vzporedno z ekonomsko rastjo. S strani 27 občin Pomurja je bilo leta 2011 na območju LAS ustanovljeno podjetje CEROP j.p., ki je v skladu z Medobčinsko pogodbo in ostalimi dogovori med občinami soustanoviteljicami prevzelo gospodarsko javno službo predelave in odlaganje odpadkov ter upravljanje s centrom za ravnanje z odpadki Puconci.

Vse občine na območju imajo urejeno zbiranje odpadkov, ki se praviloma ločujejo že pri izvoru oziroma pri povzročitelju odpadkov. Odvozi se tedensko oziroma mesečno vršijo na odlagališča. V letu 2013 je na območju LAS nastalo 19.751 ton odpadkov, 15.231 ton komunalnih odpadkov je bilo zbranih z javnim odvozom, 3.164 ton je bilo odloženih odpadkov (*Vir: SURS 2013*). Po vaseh so urejeni tudi manjši ekološki otoki, praviloma več v vsaki vasi, vendar prebivalstvo dosledno še vedno ne upošteva ločevanja odpadkov. Ekološki otoki so pogosto onesnaženi, kar kazi podobo naselij. Problem glede odpadkov je predvsem v tem, da se še vedno veliko odpadkov znajde v naravi, kljub številnim za občane brezplačnim možnostim odlaganja večjih odpadkov in količin odpadkov (zbirni center, ekološki otoki, odvoz na odpoklic,...). Še vedno se veliko odpadkov na mestih za ločeno zbiranje (ekološki odpadki) ne odlaga pravilno oziroma se pomeša, tako da ti odpadki niso primerni za obdelavo, vendar se tukaj stvari že izboljšujejo. Veliko neprimernih odpadkov se znajde tudi v kontejnerjih na pokopališčih, opazamo tudi odlaganje odpadkov na našem območju tudi s strani povzročiteljev od drugod. Po podatkih registra divjih odlagališč je na območju LAS 199 neočiščenih divjih odlagališč, največ jih je v občini Moravske Toplice (43), najmanj v občini Hodoš (3).

Podnebje

Za območje LAS je značilno subpanonsko podnebje. Območje je predel v Sloveniji z najmanj padavinami. V poletnih mesecih prevladuje suša, ki ima zlasti v kmetijstvu katastrofalne posledice. Vremenske ujme povzročajo iz leta v leto vse večjo škodo (*vir: <http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/projekti/posledice-MOP/zgibanka.pdf>*).

Učinkovita raba energije in obnovljivi viri energije

Območje LAS razpolaga z zelo raznolikim okoljem, kar se tiče narave in živih bitij. Pri tem je zelo velikega pomena, da se pri varovanju okolja osredotočamo tudi na posredne in neposredne vplive na okolje, ki jih povzroča raba in izraba energetskih virov. Ključnega pomena pri tem je za območje LAS razmerje in vplivi med rabo energije in izrabo endogenih potencialov energetskih virov. Dejstvo je, da je v vsakem okolju potrebno doseči konsenz med ključnimi akterji, nacionalnimi akti kot tudi občinskimi strateškimi plani pri poseganju v okolje, kjer mora imeti vedno prioriteto delo in aktivnosti, ki se nanašajo na nižanje porabe energije (eksogenih in endogenih virov) in šele v drugem koraku smotrno t.j. zeleno oziroma tudi večkrat omenjeno okoljsko sprejemljivo izkoriščanje endogenih potencialov obnovljivih virov energije.

Samo izboljšanje stanja okolja območja LAS mora v prihodnjem obdobju nujno in prioriteto vključevati generalno smernico zmanjševanje emisij toplogrednih plinov (CO₂ emisij) in s tem ciljem povezane podpore kreiranju in implementaciji nizkoogljičnih projektov, kot tudi projektov, ki bodo zmanjševali količine in urejali področje sortiranja odpadkov. V ključnih segmentih dela pa se ne sme pozabiti tudi na energetske optimizacije infrastrukture v vseh treh sektorjih z mehкими in investicijskimi ukrepi ter medsektorske ukrepe in aktivnosti za pospeševanje trajnostne mobilnosti na območju LAS-a. Trenutno razpoložljivi podatki namreč kažejo, da je poraba energije v vseh treh sektorjih na območju LAS sorazmerno visoka in predstavlja na letnem nivoju 352.996,2 MWh v gospodinjstvih, 23.243,2 MWh v javnem sektorju in 72.032,1 MWh v gospodarstvu. Kljub sorazmerno visokemu potencialu endogenih potencialov obnovljivih virov energije, s katerim razpolaga območje LAS in ki je nad slovenskih povprečjem, nam energetska ocena porabe postreže s podatkom, da se na območju LAS izkorišča za energetske potrebe v skupni energetski bilanci za ogrevanje vseh treh sektorjev 66,2 % endogenih potencialov obnovljivih virov energije. Pri tem je nujno izpostaviti, da je med endogenimi potenciali obnovljivih virov energije zelo pomembna sončna energija, ki jo je potrebno izkoriščati pasivno in aktivno, biomasa (predvsem lesna biomasa) kot tudi geotermalna energija, katere potencial se lahko izkoristi preko toplotnih črpalk. Kar se tiče biomase, se mora območje ustrezno optimirati in sorazmerno balansirati med potrebami kmetijstva (prehrane in živinoreje) in energije, pri lesni biomasi pa je dejstvo, da imamo na območju LAS 22.537 ha gozda, kjer pa se ne izkorišča celoten potencial.

Naslednji ključni kazalnik območja LAS, s katerim se intenzivno ukvarjajo tudi na ravni Evropske unije v Pisarni Konvencije županov, pa so emisije toplogrednih plinov (CO₂ emisije). Nekatero občino z območja LAS so že pristopile h Konvenciji županov in tudi pripravile ter sprejele občinske strateške dokumente pod imenom Akcijski načrti za trajnostno energijo – SEAP (Sustainable energy action plan) s predpostavko, kako bodo znižale CO₂ emisije do leta 2020 za najmanj 20%. V tem duhu in v tej smeri je smiselno, da deluje tudi celotno območje LAS. Trenutno namreč razpolagamo s podatkom, da se na območju LAS na letnem nivoju za namen ogrevanja ustvarja 54.492 t CO₂ emisij.

Dejstvo, ki temelji na parcialnih analizah v različnih sektorjih in na območju določenih lokalnih skupnostih območja LAS je, da sama energetska učinkovitost trenutno ni na dovolj visokem nivoju, se pravi, da obstaja velik potencial za znižanje rabe energije preko različnih izobraževanj na temo varovanja okolja in ohranjanja narave preko varčevanja z energijo in nižanjem količin ter sortiranjem odpadkov. V končni fazi je zelo pomembno, da bo izveden širok spekter usposabljanj in s tem dvignjena ozaveščenost lokalnega prebivalstva o delovanju narave in varovanje kakovosti v okolju, ki je na nizki stopnji. Kot argument pri tem bi izpostavili tudi višino porabe električne energije v vseh treh sektorjih na območju LAS in sicer v letu 2005, ko je bilo na letnem nivoju porabljenih 161.882,6 MWh, v primerjavi z letom 2009, ko je bila celotna poraba 183.907,8 MWh. Energetika pomeni tudi velik izziv v prihodnjem obdobju zaradi potenciala, ki obstaja v povezavi z drugimi sektorji, saj imajo rešitve na energetskem nivoju širše učinke in dodano vrednost. Pri tem je potrebno nameniti tudi pozornost inovativnim pristopom v povezavi s podjetništvom (podjetniški potencial na območju LAS ali novi »start up«) za pripravo novih tehnologij. Konkretna področja, ki so identificirana, so lahko aplikativni razvoj pilotnih tehnologij / pilotnega modela za ogrevanje stavb in razsvetljevanje stavb s pomočjo sonca, inovativni pristop identifikacije ogroženosti in ocenitve posameznih kapacitet lesne biomase v gozdovih, kmetijstvo in z njim povezani potenciali samooskrbe kmetijskih gospodarstev, kot tudi konkretni izzivi pri namakanju / zalivanju in varčevanje vode v stanovanjih ter uporaba naravnih gradbenih materialov.

Vsi ti konkretni projekti imajo v prvi vrsti cilj nižanje CO₂ emisij s tem, da so zelo pomembni tudi vzporedno doseženi rezultati, kot so povečanje podjetij, število zaposlenih, večanje BDP-ja na območju oz. preusmeritev privarčevanega deleža kapitala v druge segmente. V kolikor pa se ozremo samo na okolje, katerega zaznamo ob pogledu, pa je velikokrat problematika lokalnih skupnosti, ki naročajo in v

naše okolje porinejo malo infrastrukturo (koši za smeti, klopi, parkirišča za kolesa), ki zelo izstopa in nima upoštevanega LCA principa. In pri tej problematiki bi morali na podlagi zagovorništva civilnega sektorja in iskanja ustreznih rešitev najti primernejše in okoljsko bolj sprejemljive rešitve posameznih primerov. Seveda to spet pomeni aktivacijo podjetniškega potenciala, ki lahko v prihodnjih letih s temi pilotnimi rešitvami doseže tudi druga območja in tako zagotovi trajnost rezultatov.

Eden od ključnih problemov današnjih časov je **energetska revščina**. To pomeni pomanjkanje sredstev za osnovne energetske potrebe gospodinjstev. Razlog so nizki prihodki, neučinkovitost stanovanjskih stavb, visoka cena energije. Energetska revščina negativno vpliva na duševno in fizično zdravje posameznika in na samo okolje. Na podlagi višine plač, opremljenosti stanovanj in brezposelnosti po občinah lahko izračunamo življenjski standard v posamezni občini. Stopnje tveganja revščine Statistični urad RS na ravni občine ne meri, znani pa so nekateri podatki, po katerih lahko sklepamo na prisotnost revščine po občinah. Ko pogledamo podrobneje, opazimo, da najrevnejša območja niso le območja z največ brezposelnimi, temveč so to tudi območja, ki imajo starejše in manj izobraženo prebivalstvo. Višja je vrednost indeksa revščine, bolj je občina revna. Najbolj revna občina na območju LAS-a je občina Hodoš, katera je po zgornjih podatkih hkrati druga najbolj revna občina v Sloveniji, sledi ji občina Kuzma in občina Gornji Petrovci. Najmanj revna občina na območju je Mestna občina Murska Sobota in občina Tišina (*Vir: <http://podcrto.si/revscina-v-sloveniji-katerih-obcinah-se-zivi-najslabse-in-zakaj>*).

5.2 Gospodarski položaj območja LAS

5.2.1 Opis glavnih gospodarskih dejavnosti

- ✓ Po ustvarjenih prihodkih prevladuje dejavnost trgovine, vzdrževanja in popravila motornih vozil (45,82%)

Podjetniki so najbolj vitalen del prebivalstva sleherne družbe, so znanilci in nosilci ekonomskega razvoja družbe. Leta 2014 je na območju LAS delovalo 4.795 gospodarskih subjektov (3,66% vseh v Sloveniji), v katerih je bilo zaposlenih 7.212 oseb (1,52% vseh v Sloveniji), ki so ustvarili skupno 972.377.443 EUR prihodkov (1,15% vseh prihodkov gospodarskih družb v Sloveniji).

Glavne gospodarske dejavnosti območja smo opisali glede na ustvarjenje celotnih prihodkov, ki so nastali pri poslovnih subjektih. Največ celotnih prihodkov po dejavnosti na območju LAS ustvarjajo gospodarstva, ki se ukvarjajo s trgovino, vzdrževanjem in popravilom motornih vozil (45,82%), sledijo gospodarstva v predelovalni dejavnosti (18,87%), gospodarstva v gradbeništvu (15,63%) ter gospodarstva, ki se ukvarjajo s prometom in skladiščenjem (3,05%). Vse ostale dejavnosti, ki delujejo na območju LAS-a, ustvarjajo manj kot 3% celotnih prihodkov.

Tabela 6: Pregled števila gospodarskih subjektov, števila zaposlenih in celotnih prihodkih v EUR po dejavnostih na območju LAS skupaj v letu 2014

SKD_2008 - Standardna klasifikacija dejavnosti 2008	SKUPAJ		
	št. gospodarskih subjektov	št. zaposlenih	celotni prihodek v EUR
A. Kmetijstvo in lov, gozdarstvo in ribištvo	22	310	20.059.454
B. Rudarstvo	1	37	8.830.880
C. Predelovalne dejavnosti	240	2092	183.504.155
D. Oskrba z električno energijo, plinom in paro	38	45	7.550.953
E. Oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in odplakami in odpadki, saniranje okolja	17	475	24.332.010
F. Gradbeništvo	242	606	151.953.540
G. Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil	425	1079	445.555.362
H. Promet in skladiščenje	107	278	29.694.655
I. Gostinstvo	243	527	21.441.513
J. Informacijske in komunikacijske dejavnosti	2761	344	11.853.225
K. Finančne in zavarovalniške dejavnosti	54	416	1.320.363

L. Poslovanje z nepremičninami	37	68	11.535.266
M. Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti	311	464	26.952.459
N. Druge raznovrstne poslovne dejavnosti	60	288	15.673.480
O. Dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti	0	0	0
P. Izobraževanje	37	3	492.676
Q. Zdravstveno in socialno varstvo	41	94	6.585.411
R. Kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti	34	2	641.096
S. Druge dejavnosti	125	84	4.400.945
T. Dejavnost gospodinjstev z zaposlenim hišnim osebjem, proizvodnja za lastno rabo	0	0	0
U. Dejavnost eksteritorialnih organizacij in teles	0	0	0
SKUPAJ:	4.795	7.212	972.377.443

Vir: *Ajpes in Bonitete.si*

Osnovna dejavnost na območju LAS je dejavnost **trgovine, vzdrževanja in popravila motornih vozil**, ki ustvari največ prihodkov na območju in v kateri je zaposlenih 1.079 ljudi (14,96 % vseh zaposlenih na območju). Podjetja, ki se ukvarjajo s to dejavnostjo na območju in izstopajo so: MOL Slovenija d.o.o (198 zaposleni, ustvarjenih 47,47% vseh prihodkov v dejavnosti) in GMT d.o.o.(93 zaposlenih, ustvarjenih 10,30% prihodkov v dejavnosti), obe s sedežem v Murski Soboti ter Vigros, trgovina na debelo in drobno d.o.o.(53 zaposlenih, ustvarjenih 3,36% prihodkov v dejavnosti) s sedežem v Puconcih.

V drugi glavni dejavnosti na območju po ustvarjenih prihodkih, to je v **pridelovalni dejavnosti**, je zaposlenih največ ljudi na območju, in sicer 2.092 (29,01% vseh zaposlenih na območju). Podjetja, ki v tej dejavnosti izstopajo so Panvita, kmetijstvo in proizvodnje hrane d.d., Pomurske mlekarnice d.d. (157 zaposlenih, ustvarjenih 20,77% vseh prihodkov v dejavnosti), WOLFORD d.o.o. (251 zaposlenih, ustvarjenih 3,02% vseh prihodkov v dejavnosti), TKO d.o.o. (200 zaposlenih, ustvarjenih 8,33% vseh prihodkov v dejavnosti), vse s sedežem v Murski Soboti. S sedežem v Puconcih izstopa Kemad.o.o. z 89 zaposlenimi in z 8,64% ustvarjenih prihodkov v dejavnosti.

V dejavnosti gradbeništva je zaposlenih 606 ljudi (8,4% vseh zaposlenih na območju). Največje podjetje po ustvarjenju prihodkov v tej dejavnosti je SGP Pomgrad d.d. (48 zaposlenih, ustvarjenih 64,62% vseh prihodkov v dejavnosti), sledi podjetje Blisk Montaža d.d. Murska Sobota (76 zaposlenih, ustvarjenih 4,93% vseh prihodkov v dejavnosti), Refleks servis d.o.o. (26 zaposlenih, ustvarjenih 1,73% vseh prihodkov), vse s sedežem v Murski Soboti. Püngrad javno podjetje d.o.o. (42 zaposlenih, ustvarjenih 1,77% vseh prihodkov) in Durič d.o.o. (10 zaposlenih, ustvarjenih 1,51% vseh prihodkov v dejavnosti) pa imajo sedež v občini Puconci.

V dejavnosti promet in skladiščenje je zaposlenih 278 ljudi (3,85% vseh zaposlenih na območju). Največje podjetje po ustvarjenju prihodkov je Avtobusni promet Murska Sobota (138 zaposlenih, ustvarjenih 26,17% vseh prihodkov v dejavnosti), sledi CODEX d.o.o. (zaposlenih 19 ljudi, ustvarjenih 27,27% vseh prihodkov v dejavnosti).

Največji prihodek v gospodarstvu na območju LAS beležimo v Mestni občini Murska Sobota (84,94% vseh prihodkov na območju), sledi občina Puconci (7,52% vseh prihodkov na območju) in občina Moravske Toplice (1,94%). Najmanj prihodkov beležimo v občini Hodoš (0,008%), ki je tudi najmanjša občina in ima najmanj registriranih poslovnih subjektov.

Največ zaposlenih beležimo v Mestni občini Murska Sobota (77,13%), sledita občina Puconci (7,78%) in občina Moravske Toplice (4,60%), najmanj zaposlenih pa je v občini Hodoš (0,02%).

Koncentracija poslovnih subjektov je največja na območju mestne občine Murska Sobota (81,24%). V kolikor izzamemo mestno občino, je največja koncentracija poslovnih subjektov na območju občine Moravske Toplice (24%) in Puconci (22%). Najmanjša koncentracije poslovnih subjektov je v občini Hodoš, katera je tudi najmanjša in ima najmanj prebivalcev.

5.2.2 Stanje na področju gospodarstva

5.2.2.1 Podjetništvo

Na območju LAS je bilo v letu 2014 registriranih 4.795 poslovnih subjektov, od tega jih 26,92% opravljajo obrtno dejavnost, obrti podobno dejavnost ali dejavnost domače in umetnostne obrti. Od skupno 4.795 poslovnih subjektov je 810 gospodarskih družb (1,27% vseh gospodarskih družb v Sloveniji) in 3.985 samostojnih podjetnikov (5,9% vseh samostojnih podjetnikov v Sloveniji). Pri gospodarskih družbah je zaposlenih skupaj 5.782 ljudi (1,34% vseh zaposlenih v Sloveniji pri gospodarskih družbah), ustvarjenih pa skupno 880.168.503 EUR prihodkov (1,11 % vseh ustvarjenih prihodkov v Sloveniji pri gospodarskih družbah). Pri samostojnih podjetnikih je skupno zaposlenih 1.430 ljudi (1,90% vseh zaposlenih v Sloveniji), ustvarjenih pa skupno 92.208.940 EUR prihodkov (3,44% vseh prihodkov v Sloveniji, ustvarjenih pri samostojnih podjetnikih). V primerjavi z letom 2007 se je število gospodarskih družb na obravnavanem področju **povečalo za 45,16%**, število zaposlenih oseb pa v primerjavi z letom 2007 **zmanjšalo za 40,06%**. V primerjavi z letom 2007 se je število samostojnih podjetnikov na obravnavanem območju povečalo za 218,54 %, število zaposlenih pa zmanjšalo za 19,3%.

Tabela 7: Število samostojnih podjetnikov in gospodarske družbe po občinah v letu 2014

	Samostojni podjetnik			Ostale gospodarske družbe		
	št.	št. zaposlenih	celotni prihodki v EUR	št.	št. zaposlenih	celotni prihodki v EUR
Cankova	62	59	4.395.935	18	41	4.422.515
Gornji Petrovci	36	20	3.186.769	16	121	3.286.604
Grad	46	58	4.779.469	6	6	596.702
Hodoš/Hodos	5	2	81.637	1	0	1.732
Kuzma	27	39	2.701.507	14	75	7.916.191
Moravske Toplice	138	126	8.375.127	76	206	10.536.575
Murska Sobota	3341	897	49.385.441	563	4666	776.587.828
Puconci	139	68	7.405.027	64	493	65.743.232
Rogašovci	69	53	3.964.620	13	76	6.202.008
Šalovci	22	23	1.274.601	9	17	1.364.213
Tišina	100	85	6.658.807	30	81	3.510.903
Skupaj	3985	1430	92.208.940	810	5782	88.016.8503

Vir: AJPES

Po občinah obravnavanega območja izstopa po številu gospodarskih družb (63,51% vseh gospodarskih družb na območju) in samostojnih podjetnikih (83,84% vseh samostojnih podjetnikih na območju) Mestna občina Murska Sobota, sledita občini Puconci (3,49% samostojnih podjetnikov in 7,90% gospodarskih družb na območju) in Moravske Toplice (3,46% samostojnih podjetnikov in 9,38% gospodarskih družb na območju). Najmanj podjetnikov je v občini Hodoš, katera je najmanjša in ima najmanj prebivalcev.

Življenjski standard prebivalstva je nizek. Na območju LAS prejemajo zaposleni 88,73% povprečne slovenske plače. V obdobju 2007 in 2014 se je bruto plača na območju LAS-a povečala za 16,16%, neto plača pa za 17,48%. Največjo neto plačo na območju so prejeli zaposleni v občini Grad, sledita mestna občina Murska Sobota in občina Puconci. Najmanjšo plačo imajo v občini Hodoš in v občini Gornji Petrovci. Na območju LAS ni zadosti razvito podporno okolje, (primanjkujejo podjetniške in socialne veščine, primanjkujejo tudi prostori) kjer bi začetniki začeli razvijati svoje dejavnosti, začeli svojo podjetniško pot.

Socialno podjetništvo

Socialno podjetništvo je **inovativna oblika podjetništva** z velikim **čutom odgovornosti za družbo in ljudi** in je še v razvoju. Na podlagi določb Zakona o socialnem podjetništvu vodi Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo **evidenco socialnih podjetij. Po tej evidenci jena območju LAS** registriranih 15 socialnih podjetij, od tega ima 9 podjetij sedež na območju, ki ni upravičeno do sofinanciranja iz ESRR sklada (mesto Murska Sobota, naselje Černelavci). Od skupno 133 registriranih socialnih podjetij v Sloveniji, jih je 4,5 % podjetij na območju LAS, ki so upravičena do sofinanciranja iz

skladov EKSRP in ESRR. Socialno podjetništvo je še posebej pomembno, če želimo ustvarjati nova delovna mesta za ranljive skupine ter opravljati družbeno koristno dejavnost. Problem pri socialnih podjetjih je, da ni pravih spodbud za njegov razvoj, kar se pričakuje, da se bo v tem obdobju spremenilo.

Domače obrti

Obravnavano območje ima bogato ljudsko izročilo in bogato tradicijo domače obrti, ki je delno še ohranjena v nekaterih živečih dejavnosti in sicer:

- Lončarstvo- v Pečarovcih, Lemerju, Filovci, Tešanovci, Noršinci;
- Pletarstvo - ržena slama (Ivanci), ržena slama šope (Trdkova), ličje (Lemerje, Vanča vas, Moščanci, Gradišče), vrbova šiba- surova in oguljena oz. kuhana (Ivanci, Šalamenci, Lemerje, Puževci, Strukovci, Polana);
- Izdelava metel- brezove metle, sirkove metle (Motvarjevci, Križevci);
- Izdelovanje remenk (Grad, Motovilci);
- Medičarstvo (Ratkovci, Murska Sobota);
- Vrvarstvo (Brezovci);
- Kovaštvo (Domanjševci, Križevci, Markovci, Adrijanci, Andrejci);
- Slamokrovstvo (Trdkova, Vidonci, Fikšinci);
- Čevljarstvo (Rogašovci).

5.2.2.2 Kmetijstvo

- ✓ prevladujejo mešane kmetije, v razredni velikosti med 2 in 5 ha, največ površin za poljščine se uporablja za pridelavo pšenice, pri reji živali prevladuje prašičereja.

Na območju LAS Goričko je 5.401 družinskih kmetij, kar je 6,25% vseh družinskih kmetij v Sloveniji. Največ, kar 1.687 (31,23%), se ukvarja z mešano živinorejo, sledi mešana rastlinska pridelava in živinoreja s 1.304 kmetij (24,14%), nadalje mešana rastlinska pridelava s 1.072 (19,85%), poljedelstvo s 521 kmetij (9,65%), kmetije s prašiči in perutnino 321 (5,9%), sledita trajni nasadi 244 (4,51%) in pašna živina 239 (4,4%). Najmanj, to je 13 kmetij, se ukvarja z vrtnarstvom (0,24%).

V primerjavi s strukturo kmetijstva v Sloveniji se območje razlikuje predvsem v odstotku kmetij, ki se ukvarjajo s pašno živino, ki je v Sloveniji z deležem 25,7 % na drugem mestu, na območju LAS pa s 4,4 % komaj na šestem mestu. Na obravnavanem območju se v primerjavi z državo relativno več kmetij ukvarja z mešano rastlinsko pridelavo in živinorejo, pa tudi poljedelstvom, manj pa s trajnimi nasadi.

Na območju LAS je bila povprečna površina v uporabi na kmetijsko gospodarstvo v letu 2010 7,2 ha. Največ kmetij je v razredni velikosti med 2 in 5 hektarjev (41,79%), sledijo kmetije, ki so manjše od 2 hektarjev in kmetije v razredu velikosti med 5 in 10 (cca. 24%). Povprečje v Sloveniji se ne razlikuje od območja LAS, saj je tudi v Sloveniji v povprečju največ kmetij med 2 in 5 hektarji, sledijo kmetije, ki so manjše od 2 ha in kmetije v razredu velikosti med 5 in 10 ha.

Na območju se od 17.307,06 ha poljščin največ površin uporablja za pridelavo pšenice (34,67%), sledi površina za koruzo za zrnje (29,80%), ječmen (11,58%), silažna koruza (9,16%), sladkorna pesa (8,3%), buče za olje (3,94%), najmanj pa se uporablja površina za krompir (2,65%). Tukaj se območje obravnave močno razlikuje od državnega povprečja, kjer največ površin uporabljajo za pridelavo krompirja (31,4%), na območju LAS-a najmanj, najmanj površin v državi pa se upravlja za pridelavo sladkorne pese (2,01%), na območju LAS pa se za pridelavo sladkorne pese uporablja 8,3% površine.

Primerjava reje živali na kmetijah pokaže, da prevladuje z 43,82% vseh živali prašičereja, z 26,34% sledi reja perutnine in z 16,95% reja govedi. Tukaj se območje razlikuje od državnega povprečja, kjer prevladuje reja govedi in perutnine, reja prašičereja pa je z 21,05% na tretjem mestu.

Na obravnavanem območju je skupaj 969 pridelovalcev (3,79% vseh pridelovalcev v Sloveniji), ki se ukvarjajo z **vinogradništvom**. Obdelujejo skupno 262,6 hektarjev površin (1,65% vseh površin v Sloveniji), število vinogradov na območju je v letu 2009 bilo 1.406 (3,27% vseh vinogradov v Sloveniji). Na območju je 1 vinska klet Marof, katera tudi prideluje vino pod istoimensko znamko. Vinska klet je velika 1.200 m², zmogljivost kleti je 300.000 litrov. V kleti je za 80.000 litrov hrastovih sodov in za 220.000 litrov sodov iz nerjavečega jekla. Na območju so vinogradniki organizirani v Društvo vinogradnikov Goričko Murska Sobota že od leta 1985.

Povprečni standardni dohodek (SO) na kmetijsko gospodarstvo je na območju občin LAS Goričko v letu 2010 znašal 4.820,54 EUR. Najvišji standardni dohodek na kmetijsko gospodarstvo je bil v občini Puconci (11.136 EUR), sledi občina Moravske Toplice (9.930 EUR) in občina Murska Sobota (8.348 EUR). Najnižji standardni dohodek je bil v občini Hodoš (825 EUR).

Največ družinskih članov, ki so delali na družinskih kmetijah v letu 2010, so bili stari 65 in več let (21,94%), sledijo družinski člani, ki so bili stari pod 25 let (17,96%). Najmanj je bilo družinskih članov, ki so bili stari med 25 in 35 let. Tako kot za celotno državo je tudi za območje LAS značilna nizka stopnja tržne usmerjenosti, le 38,39 % družinskih kmetij svoj pridelek nameni prodaji in sicer preko posrednika, 37,59% pridelava izključno za lastno porabo (v Sloveniji 10, 85%) in 18,30% pridelava kmetijske pridelke pretežno za lastno uporabo (v Sloveniji le 5,34%).

Lokalna trajnostna oskrba s hrano predstavlja lokalno pridelano in predelano hrano, ki je fizično in cenovno dostopna lokalnemu prebivalstvu ter porabljena na lokalnih trgih – “od njive do krožnika v lokalnem okolju”. Lokalna samooskrba je pomembna za razvoj LAS, saj temelji na izkoriščanju lokalnih potencialov. V Sloveniji se trenutno proizvede le okoli 37% hrane za lastne potrebe (*vir: SURS, 2011*). Bistvo trajnostne lokalne prehranske oskrbe je sonaravna (ekološka) samooskrba, ki temelji na zdravi hrani in trajnostno vpliva na zdravje človeka in okolje. Povečanje stopnje lokalne samooskrbe na območju LAS-a je pomemben proces, z namenom zagotavljanja ohranitve in povečanje trajnostnih delovnih mest, pridelave kontrolirane zdrave hrane in preprečevanje propadanja kmetij, vplivanja na ohranjanje biotske raznovrstnosti območij ter za spodbujanje razvoja lokalnega trga. Prav tako je pomemben proces ozaveščati ljudi o prednosti lokalno pridelane in predelane hrane, ki je dosti bolj zdrava kot hrana, ki je na razpolago v velikih trgovskih centrih in obremenjena z veliko prevoženimi kilometri. Prisotnost manj kvalitetnih živil iz uvoza, ki je cenovno ugodna vpliva, da ljudje rajši posegajo po njej kot pa po lokalni pridelani hrani, ki je dražja in kvalitetnejša.

Po podatkih SURS in KIS je stopnja samooskrbe v Sloveniji za živalske proizvode precej višja ter nekoliko stabilnejša kot za rastlinske proizvode. Samooskrba z mesom je v letu 2013 znašala 80,2 %, za žita 54,7 %, za zelenjavo 33,3 % in za krompir 46,4 %. Pri posameznih vrstah mesa se dosežene stopnje samooskrbe precej razlikujejo (nizka samooskrba s prašičjim mesom 39,3 %). Zelo nizka, le 20 %, je samooskrba z ekološkimi proizvodi (*vir: <http://lokalna-kakovost.si/lokalna-samooskrba>*).

Ekološko kmetovanje

Ekološko kmetijstvo predstavlja obliko in način kmetovanja, ki pridobiva vse večji pomen v slovenskem kmetijskem prostoru. Ekološko kmetovanje obenem zagotavlja pridelavo visoko kakovostne in varne hrane, z bogato prehransko vrednostjo in visoko vsebnostjo vitaminov, mineralov in antioksidantov.

V letu 2014 je bilo na območju LAS v ekološko kmetovanje vključenih 55 kmetijskih gospodarstev (kar predstavlja 1,67% vseh ekoloških kmetij v Sloveniji) z 565,89 ha kmetijskih zemljišč v uporabi (kar predstavlja 1,37% vseh ekoloških kmetijskih zemljišč v uporabi v Sloveniji). Po podatkih iz evidence MKGP število KMG z ECO certifikatom iz leta v leto narašča, vendar je v primerjavi s Slovenijo na območju LAS še vedno majhen delež ekoloških kmetij. V letu 2009 je bilo na območju LAS-a skupno 16 kmetij, v letu 2014 pa se je število KMG povečalo za 21 kmetij. Še vedno se kaže nujna potreba po večjih količinah pridelkov in organiziranem nastopanju na tržišču z osveščanjem potrošnikov in tudi pridelovalcev. Po strukturi in obsegu obdelovalnih površin, vključenih v kontrolo ekološke predelave, izstopajo njive (372,08 ha), sledijo travinje (142,26 ha). V primerjavi z letom 2009 se je delež obdelovalnih površin povečal za 125,85%. Največ obdelovalnih površin je v Mestni občini Murska Sobota (227,64 ha), najmanj pa v občini Kuzma, kjer nihče ni vključen v ekološko kmetovanje. Dosedanje vstopanje ekoloških kmetij v kontrolo in povečanje ekoloških površin predstavlja stalno rast, kar se pričakuje tudi v prihodnjem obdobju. Še vedno pa se kaže nujna potreba po večjih količinah pridelkov in organiziranem nastopanju na tržišču, z osveščanjem potrošnikov in tudi pridelovalcev. V dosedanji pridelavi daleč prevladuje travinja oziroma živinoreja, čeprav je povpraševanje potrošnikov največje po svežih vrtninah in sadju ter ne mesnih predelanih, to je mlevskih in mlečnih izdelkih (*vir: MKGP*).

Dopolnilne dejavnosti

Razvoj dopolnilnih dejavnosti je ključnega pomena za obstoj in razvoj manjših kmetij. Med najpogostejše dopolnilne dejavnosti na kmetijah sodijo dejavnosti storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela (27,54%), sledijo dejavnosti predelava primarnih kmetijskih pridelkov (20,96%), predelava rastlinskih odpadkov ter proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov (17,37%), turizem

na kmetiji ter prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov s kmetij (14,37%). Na območju LAS je bilo skupno registriranih 167 dopolnilnih dejavnosti na kmetiji.

Tabela 8: Pregled dopolnilnih dejavnosti na kmetiji po občinah in dejavnosti, december 2014

Skupine dopolnilnih dejavnosti	Cankova	Gornji Petrovci	Grad	Hodoš	Kuzma	Moravske Toplice	Murska Sobota	Puconci	Rogašovci	Šalovci	Tišina
Predelava primarnih kmetijskih pridelkov	5	5	4		1	3	2	4	4	2	5
Predelava gozdnih lesnih sortimentov										1	
Prodaja kmetijskih pridelkov in izdelkov s kmetij		1				8	4	4	1	2	2
Vzreja in predelava vodnih organizmov											
Turizem na kmetiji	2	1	1		1	10	2	5	2		
Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji, storitvami oziroma izdelki			1			2		2			2
Predelava rastlinskih odpadkov ter proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov	8	2				3	5	4	2	2	3
Storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo in opremo ter ročna dela	3	5	2	1	1	6	6	16	1	2	3
Svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo						2		1			

Vir: Ajpes

5.2.2.3 Turizem

Turizem predstavlja zelo pomembno in obenem eno izmed najbolj perspektivnih gospodarskih panog tudi na območju LAS-a. Na območju je močno uveljavljen zdraviliški turizem. Leta 2014 je bilo na območju skupaj 24 različnih nastavitvenih objektov, namenjenih turistom oz. obiskovalcem. Največ nastanitvenih objektov je v občini Moravske Toplice, kjer je 5 hotelov (en hotel s 5*), 1 bungalov in kamp. Sledi Mestna občina Murska Sobota, kjer imajo 3 hotele in en motel. Ostale občine so skromno opremljene. Podatek o prenočitvenih zmogljivostih po občinah kaže, da je bilo v letu 2014 skupaj na območju 1.562 sob in 3.813 ležišč, največ v občini Moravske Toplice, sledi Mestna občina Murska Sobota, nobenega ležišča pa ni v občini Hodoš in Tišina.

Glavni ponudnik zdraviliških in wellness storitev v regiji je podjetje Sava Turizem, d. d., ki upravlja s tremi termami in zdraviliščem, pod njegovo okrilje pa med drugim spada tudi eden največjih wellness centrov v tem delu Evrope, Wellness Thermalium v Moravskih Toplicah. Med večje terme spadajo še Terme Vivat, ki se tudi nahajajo v Moravskih Toplicah (vir: *Regionalni razvojni program za Pomurje, 2014-2020*).

Po podatkih SURS je v letu 2014 na območju skupaj prenočilo 515.608 turistov, od tega 287.128 domačih in 228.480 tujih. Največ jih je prenočilo v občini Moravske Toplice, skupno 492.269 turistov, sledi Mestna občina Murska Sobota s 22.359 turistov, za ostale občine, razen Puconcev (980 turistov), ni podatkov. Na območju je bilo v letu 2014 skupaj 148.963 turistov, od tega 86.525 domačih in 62.438 tujih.

Za območje LAS je značilna pestra turistična in športna infrastruktura, ki pa je ponekod že dotrajana. Po analizi infrastrukture je na območju 36 pohodniških poti, 23 kolesarskih poti, 3 učne poti, 1 geološka pot, 2 igrišči z umetno travo za hokej, 1 golf igrišče in tenis igrišča.

LAS Goričko je s svojimi griči privlačna destinacija za rekreativne kolesarje in pohodnike. Občine razvoju novih poti namenjajo velik pomen, kar je razvidno na njihovih spletnih straneh. Pri tem je potrebno povedati, da so poti med seboj nepovezane in se pogosto končajo na občinskih mejah. Kolesarske poti so solidno označene, zanje je na voljo tudi nekaj promocijskega materiala. Ob pohodniških in kolesarskih poteh zagotavljajo obiskovalcem osnovno turistično infrastrukturo zasebni ponudniki gostinstva in nastanitve, ki pa so precej nepovezani. Tudi kulturne znamenitosti ob poteh so pogosto neoznačene ali nedostopne za turistični obisk. Na območju se nahaja vinsko turistična cesta 12, ki poteka med grički in gozdovi. Dolga je 140 km. Med turistično ponudbo, ki ni zajeta v prejšnjih poglavjih, naj omenimo izlete po Muri (v organizaciji društev, turističnih agencij), gojitveno lovišče, namenjeni lovu v Šalovcih, zanimivosti kot je Vulkanija (Grad), jahaška poligona (Tišina in Murska Sobota) in igrišče za golf (*vir: Regionalni razvojni program za Pomurje, 2014-2020*).

Na območju deluje 11 turističnih centrov, ki so organizirani ali kot TIC, javni zavodi, javno-zasebna partnerstva, zasebni zavodi, turistične zveze ali zasebne organizacije, ki imajo za osnovno nalogo promovirati in tržiti lokalno ponudbo.

Med prepoznavnimi tržnimi znamkami je Goričko kot geografsko območje (krajinski park). Na območju je tržna znamka Krajinski Park Goričko, ki se podeljuje proizvajalcem/ ponudnikom z območja KP Goričko (*vir: Regionalni razvojni program za Pomurje, 2014-2020*). Na območju LAS-a imamo veliko različnih turističnih ponudb, ki pa med sabo niso povezane. Zato bo potrebno dati v SLR poudarek na povezovanju le-te.

Turistične prireditve

Na območju LAS so čez vse leto organizirane številne turistične prireditve. Turistična društva, občine, Krajinski park Goričko in podjetja organizirajo številne turistične, kulturne, športne, kulinarčne in zabavne prireditve, od katerih jih mnogo temelji na tradiciji, običajih in obrteh. Kmečke tržnice, sejme, razne pohode in tradicionalne prireditve občine navajajo kot ključne aktivnosti s področja promocije turizma v lokalnem okolju. Murska Sobota je mesto znano po tradicionalnih kramarskih sejmih, ki izhajajo iz zgodovine, ko je leta 1479 ogrski kralj Matija Korvin podelil mestu svobodne sejemске pravice. V središču mesta so vsak prvi ponedeljek v mesecu kramarski sejmi. Največja in najbolj obiskana na območju LAS pa sta tradicionalna kramarska sejma Trejzinosenje v mesecu oktobru in Miklošovosenje v decembru.

Enogastronomija

Prekmurje ima bogato kulinarčno tradicijo, ki je posledica pestrosti ponudbe lokalnih in tradicionalnih kmetijskih pridelkov in živil. Območje je prepoznavno po: retaših, dödölih, bujti repi, bograču, zlevankah... Zraven kulinarčnih izdelkov najdemo na območju LAS tudi kakovostna vina, žganje, marmelade, likerje, izdelki iz medu itd. Kulinarčna blagovna znamka, ki zagotavlja prekmursko poreklo in kakovost je znamka »Diši po Prekmurju«. Ta združuje ponudbo različnih proizvajalcev kakovostnih prehranskih izdelkov in tradicionalne gastronomije. Pod kolektivno blagovno znamko »Krajinski park Goričko« je združenih 39 kmetij oziroma proizvajalcev s ponudbo pridelkov in izdelkov, kot so jabolka, likerji, olja, vina.

5.2.2.3 Stopnja brezposelnosti na območju LAS

- ✓ Stopnja brezposelnosti na območju se je v zadnjih 8 letih povečala za 4,7 %. Največ brezposelnih oseb je starih med 30 in 49 let (43%) in največ brezposelnih ima dokončano le I. ali II. stopnjo izobrazbe (40%)

Območje se srečuje z velikim pomanjkanjem delovnih mest in relativno visoko stopnjo brezposelnosti (21,6%), ki krepko presega slovensko povprečje (13,0%). Stopnja brezposelnosti v Pomurju je najvišja med vsemi slovenskimi regijami že nekaj časa. Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje se stopnja registrirane brezposelnosti oseb na območju LAS Goričko v mesecu decembru 2014 giblje med 18,2 in 26,7%. Najnižja stopnja brezposelnosti je v občini Moravske Toplice, najvišja pa v občini Kuzma. V obdobju december 2007 in december 2014 se je stopnja brezposelnosti na območju LAS povečala za 5,4% .

Največji delež med brezposelnimi osebami predstavljajo osebe stare od 30 do 49 let (43%), sledijo osebe od 50 let in več (33%), najmanj pa je brezposelnih med mladimi do 29 let (24%). Eden od pogojev za uspešen nastop na trgu dela je izobrazba. Nizka in neprimerna izobrazba velikokrat predstavlja glavni vzrok za nezaposlenost. Najmanjši delež brezposelnih oseb predstavljajo osebe z VI. ali višjo stopnjo izobrazbe, teh je 11 odstotkov. Največ brezposelnih oseb ima dokončano I. in II. stopnjo izobrazbe (40%), sledijo osebe z III. in IV. stopnjo izobrazbe (28%). Po trajanju brezposelnosti je največ oseb na območju LAS (26,11%) brezposelnih do 2 meseca, nato sledijo osebe, ki so brezposelne 36 in več mesecev (25,03%), najmanj brezposelnih oseb (to je 5,73%) po trajanju brezposelnosti pa je od 24 do 35 mesecev.

Tabela 9: Deleži registriranih brezposelnih oseb po spolu, stopnji izobrazbe ter na ravni občine, december 2014

Občina	Delež brezposelnosti po starosti			Delež brezposelnosti po stopnji izobrazbe				Občine
	mladi do 29 let	30 do 49 let	od 50 +	I. in II.	III. In IV.	V.	VI.+	
	%	%	%	%	%	%	%	
Cankova	25	35	40	42	32	18	8	23,8
Gornji Petrovci	23	40	37	41	29	18	13	18,3
Grad	19	49	31	45	30	15	10	21,2
Hodoš	45	14	41	64	14	14	9	21,4
Kuzma	33	39	28	49	28	13	9	26,7
Moravske Toplice	21	40	38	34	26	26	14	18,2
Murska Sobota	23	44	33	36	27	24	13	21,2
Puconci	27	42	31	44	29	17	10	20,4
Rogašovci	31	40	29	59	22	14	6	25,5
Šalovci	23	46	31	50	31	11	8	19,5
Tišina	23	46	31	40	31	19	10	21,6
Območje LAS	24	43	33	40	28	21	11	21,6

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

Deficitarni poklici

Za podjetja postaja vse večji problem, da na območju ne najdejo ustreznih kadrov tehničnih smeri (strojnikov, elektrotehnikov, informatikov, ...) in morajo le-te iskati izven ožjih območij oziroma regije. Dodaten problem je, da potrebam po kadrih ne sledi stanovanjska politika. Na območju močno primanjkuje stanovanj, še posebej za mlade kadre. Največ prostih delovnih mest na območju LAS je bilo v letu 2015 v predelovalnih dejavnostih, gradbeništvu, trgovini, gostinstvu. V letu 2015 so delodajalci največ povpraševali po delavcih za prosta dela v gradbeništvu in predelovalni dejavnosti, natakarih, zidarjih, voznikih težkih tovornjakov in vlačilcev, prodajalcih, po poklicih v zdravstveni negi, elektroinštalaterjih, orodjarjih, kuharjih, krovcih..(vir. Zavod RS za zaposlovanje, UE Murska Sobota).

5.3 Demografske in sociološke značilnosti na območju LAS

✓ 47.690 prebivalcev, nizka gostota poselitve- 59,15 prebivalcev / km²

Po podatkih SURS je na dan 01.07.2014 na območju LAS živel 47.690 prebivalcev, kar predstavlja 40,76% prebivalstva Pomurja. Demografska slika območja občin LAS se iz leta v leto slabša.

Gostota poselitve območja LAS je z 76 prebivalci na km² pod ravni slovenskega povprečja. Če izvzamemo naselje z več kot 10.000 ljudi (Mursko Soboto) je gostota poselitve bistveno nižja in sicer znaša le 59,15 prebivalcev na km². Gostota prebivalcev je različna po občinah. Najredkeje so naseljeni v občini Hodoš, kjer živi približno 21 ljudi/ km², sledi občina Šalovci (26 ljudi/km²). Najgosteje so ljudje

naseljeni v Mestni občini Murska Sobota, kjer živi 294 ljudi/ km², sledi občina Tišina (106 ljudi/ km²). V povprečju živi na območju LAS Goričko približno **76 ljudi na km², od tega približno 37 moških in 39 žensk na km²**.

Demografska slika območja LAS Goričko se slabša. Povprečna starost prebivalcev na območju LAS-a je 44,77 let.

Tabela 10: Število in gostota prebivalcev na območju LAS Goričko v letu 2014

Občina	Število prebivalcev na območju občin			Površina občine (km ²)	Gostota prebivalcev na območju občine (št. prebivalcev/km ²)		
	Moški	Ženske	Skupaj		Moški	Ženske	Skupaj
Cankova	906	939	1.845	30,6	29,61	30,69	60,29
Gornji Petrovci	1.019	1.081	2.100	66,8	15,25	16,18	31,44
Grad	1.095	1.101	2.196	37,4	29,28	29,44	58,72
Hodoš	177	195	372	18,1	9,78	10,77	20,55
Kuzma	783	823	1.606	22,9	34,19	35,94	70,13
Moravske Toplice	2.916	2.944	5.860	144,5	20,18	20,37	40,55
Murska Sobota	9.015	9.920	18.935	64,4	139,98	154,04	294,02
Puconci	2.932	3.101	6.033	107,7	27,22	28,79	56,02
Rogašovci	1.539	1.614	3.153	40,1	38,38	40,25	78,63
Šalovci	724	764	1.488	58,2	12,44	13,13	25,57
Tišina	2.019	2.083	4.102	38,8	52,04	53,69	105,72
Skupaj	23.125	24.565	47.690	629,5	36,71	39,00	75,77

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Kot je značilno za Slovenijo, je tudi na območju LAS največje število prebivalcev v starostnih skupinah od 15 do 64 let, se pravi, rojeni do leta 1999.

Tabela 11: Število in gostota prebivalcev, ločeno po starosti in občinah v letu 2014

Občina	Delež prebivalcev in indeks staranja na območju LAS Goričko				Gostota prebivalcev na območju občine (št. prebivalcev/km ²)			
	0-14	15-64	>65	Indeks staranja	0-14	15-64	>65	Skupaj
Cankova	12,4	71,8	15,8	127,5	7,48	43,27	9,54	60,29
Gornji Petrovci	10,9	67,7	21,5	197,8	3,41	21,27	6,75	31,44
Grad	11,4	68,0	20,6	180,8	6,68	39,95	12,09	58,72
Hodoš	9,9	61,8	28,2	283,8	2,04	12,71	5,80	20,55
Kuzma	14,4	66,9	18,7	129,9	10,09	46,94	13,10	70,13
Moravske Toplice	12,2	67,4	20,4	167,2	4,94	27,35	8,26	40,55
Murska Sobota	12,8	66,7	20,5	159,5	37,73	196,12	60,17	294,02
Puconci	13,4	68,5	18,1	135,6	7,49	38,37	10,16	56,02
Rogašovci	13,8	70,3	15,9	115,4	10,82	55,31	12,49	78,63
Šalovci	9,9	68,6	21,4	215,5	2,54	17,54	5,48	25,57
Tišina	14,2	69,0	16,7	117,5	15,05	72,99	17,68	105,72

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

5.3.2 Gibanje števila prebivalstva na območju LAS v zadnjih desetih letih

✓ **Negativni naravni in selitveni prirast**

Gibanje števila prebivalstva na območju LAS v zadnjih desetih letih ni mogoče prikazati, ker na SURS-u od 01.01.2008 naprej uporabljajo spremenjeno statistično definicijo prebivalstva, zato podatki od leta 2008 dalje niso neposredno primerljivi s podatki za predhodna leta. Zato je prikazan trend gibanja števila prebivalcev od leta 2008 naprej. Trend podanja števila prebivalstva se nadaljuje. Na območju LAS je v letu 2008 živelo 49.137 ljudi, v letu 2011 48.566, v letu 2014 pa 47.690 ljudi. Delež žensk je v celotni strukturi višji od deleža moških. Gibanje števila prebivalcev po starosti kaže trend padanja. V letu 1999 je bilo 15,17% otrok do 14 let in 15,55% starih 65 ali več let, v

letu 2011 12,65% mladih do 14 let in 17,92% starih 65 in več let, v letu 2014 pa je bilo le 12,77 % mladih do 14 let in 19,44 % starih 65 let ali več. Tudi v naslednjih letih pričakujemo, da se bo nadaljevalo slabšanje razmerja med mladimi in starejšimi ljudmi, kar se bo kazalo v dvigovanju indeksa staranja.

Naravni prirast na celotnem območju LAS je v zadnjih desetih letih negativen na celotnem območju LAS. Na celotnem območju LAS se nadaljuje padanje števila rojstev, naravni prirast pa je bil negativen že v letu 2004. Natančnejši podatki o gibanju števila prebivalcev v zadnjih 10 letih po spolu in starostnih skupinah ne izkazujejo nobenih statistično pomembnih značilnosti, ki bi kazali na izrazite posebnosti v demografski strukturi ali trendu staranja prebivalstva.

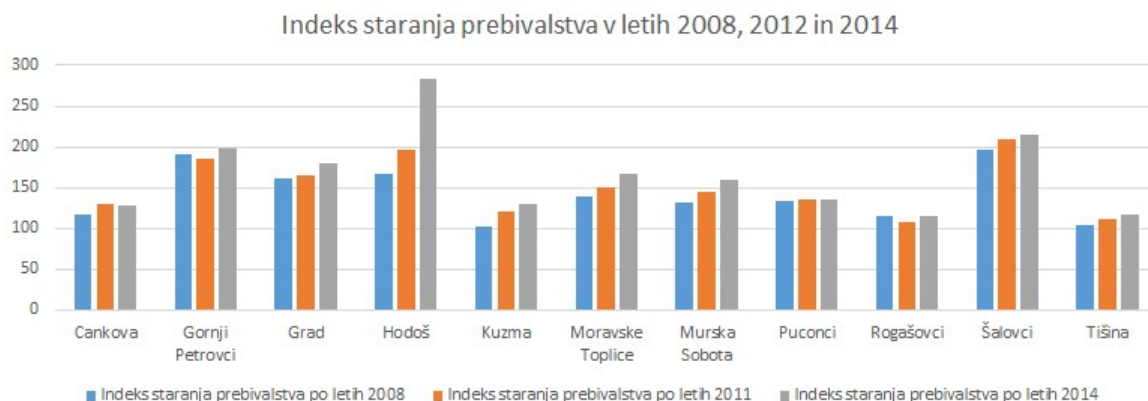
Indeks staranja

- ✓ Upadanje števila mladih, visok indeks staranja

Desetletja praznjenja območja se kaže tudi v visoki vrednosti indeksa staranja (razmerja med prebivalci nad 65 let in do 14 let). Zaradi naraščanja števila starejših odraslih in upadanja števila mladih narašča indeks staranja. Preskromno število rojstev, daljšanje življenjske dobe in upočasnjevanje umrljivosti spreminja starostno sestavo prebivalstva: zmanjšuje se delež otrok (0-14 let), povečujeta pa se delež delovno sposobnega prebivalstva (15-64 let) in delež starejših (t.j. osebe, starih 65 ali več let). Ugodno rast prebivalstva zagotavljajo vrednosti do 75%, do 100% pa enostavno obnavljanje prebivalstva. V posameznih občinah in območjih so indeksi staranja že tako visoki, da tudi z načrtnimi razvojnimi ukrepi ni mogoče preprečiti padanje števila prebivalstva. V letu 1992 je bilo še v občini Cankova, Murska Sobota, Rogašovci in Tišina obnavljanje prebivalstva, v letu 2004 je bilo obnavljanje prebivalstva le še v občini Rogašovci. Iz leta v leto narašča staranje prebivalstva, iz česar izhaja, da je nadaljevanje **neugodnih trendov staranja prebivalstva velik razvojni problem območja LAS.**

V občini Hodoš je bil delež mladih (0-14 let) v letu 2014 9,9%, delež starih 65 ali več let pa 28,2%, indeks staranja pa kar 283,3 - to pomeni, da je na 100 oseb, mlajših od 15 let, v občini prebivalo 283 oseb, starih 65 ali več let. Prav tako je v občini Šalovci bivalo na 100 oseb, mlajših od 15 let, kar 216 oseb, starih 65 ali več let. Indeks staranja na območju LAS-a znaša 166,41% (v Sloveniji 120,5%).

Graf 1: Indeks staranja prebivalstva v letih 2008, 2012 in 2014

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

5.3.3.4 Izobrazbena struktura prebivalstva

- ✓ 3,30 % prebivalcev brez osnovnošolske izobrazbe, 33,25 % prebivalcev z osnovnošolsko izobrazbo, 48,09 % prebivalcev s srednješolsko izobrazbo in 15,36% prebivalcev z najmanj višje izobrazbo

Izobrazbena struktura prebivalstva (podatki iz leta 2014) je na območju LAS pod slovenskim povprečjem. Na območju prevladujejo prebivalci s srednješolsko izobrazbo (48,09%, v Sloveniji 52,74%), prebivalcev z osnovnošolsko izobrazbo je 33,25% (22,97% v Sloveniji), prebivalcev z najmanj višjo izobrazbo je 15,36% (20,54%), prebivalcev brez izobrazbe pa je 3,30% (v Sloveniji 3,74%).

Tabela 12: Prebivalstvo, staro 15 in več let po izobrazbi, 2014

	Izobrazba - SKUPAJ	Brez izobrazbe, nepopolna osnovnošolska	Osnovnošolska	Srednješolska - Skupaj	Nižja poklicna, srednja poklicna	Srednja strokovna, srednja splošna	Višješolska, visokošolska - Skupaj	Visokošolska 1. stopnje ipd.	Visokošolska 2. stopnje ipd.	Visokošolska 3. stopnje ipd.
Cankova	1621	69	608	761	392	369	183	110	68	5
Gornji Petrovci	1867	49	853	768	378	390	197	116	72	9
Grad	1947	94	859	850	475	375	144	93	50	1
Hodoš/Hodos	327	33	170	104	47	57	20	11	9	0
Kuzma	1356	82	541	612	366	246	121	79	40	2
Moravske Toplice	5146	112	1876	2453	1125	1328	705	360	318	27
Murska Sobota	16586	356	3909	8623	3576	5047	3698	1739	1689	270
Puconci	5251	229	2022	2422	1173	1249	578	318	236	24
Rogašovci	2732	170	1096	1234	677	557	232	121	106	5
Šalovci	1343	43	704	505	269	236	91	55	35	1
Tišina	3516	137	1226	1717	897	820	436	231	197	8
Območje LAS skupaj	41692	1374	13864	20049	9375	10674	6405	3233	2820	352

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

5.3.3.4 Stanje na področju izobraževanja in kulture na območju LAS

- ✓ Dobra pokritost območja s šolsko mrežo, bogata kulturna dediščina in tradicija

Izobraževanje

Na območju LAS Goričko je dobro razvita mreža izobraževalnih institucij. Predšolska vzgoja se izvaja v 34 vrtcih, ki jih obiskuje 1.607 otrok. Na območju je tudi 23 osnovnih šol in 1 osnovna šola s prilagojenim programom. Velik pomen za lokalno okolje ima 5 podružničnih šol, ki so pomemben dejavnik za ohranitev poseljenosti podeželja, vendar pa bi bilo potrebno za zagotavljanje njihovega obstoja obogatiti njihovo ponudbo obšolskih in drugih dejavnosti (večnamenska središča, izvajanje športnih dejavnosti v zimskem času ipd.).

Srednje šole so locirane na območju Mestne občine Murska Sobota. Splošno srednješolsko izobrazbo omogočata Gimnazija Murska Sobota in gimnazijski program na Ekonomski šoli Murska Sobota. Srednjo tehnično in srednjo poklicno izobrazbo si dijaki pridobivajo na Biotehniški šoli Murska Sobota, Ekonomski šoli Murska Sobota, Srednji poklicni in tehniški šoli Murska Sobota in Srednji zdravstveni šoli Murska Sobota. Pomemben doprinos pri izvajanju kakovostnega tehniškega in poklicnega izobraževanja predstavlja dobro opremljeni Medpodjetniški izobraževalni center MIC, ki deluje pri Srednji poklicni in tehniški šoli Murska Sobota. Višješolsko izobraževanje se izvaja na Ekonomski šoli Murska Sobota Višji strokovni šoli (Economist, Informatika), na Srednji poklicni in tehniški šoli Murska Sobota (Strojništvo – Šolski center Novo Mesto) in v študijskih središčih za študij na daljavo na Ljudski

univerzi Murska Sobota - programi DOBE višje strokovne šole, ter v javnem zavodu RIS Dvorec Rakičan - programi Erudia izobraževalnega centra. V RIS Dvorcu Rakičan poteka za naše okolje pomembni visokošolski študij Fakultete za kmetijstvo in biosistemske vede »Management v agroživilstvu in razvoj podeželja – MARP. Zelo kvalitetni visokošolski programi s področja zdravstva in sociale so programi, ki jih na območju LAS ponuja Alma mater Europea – Evropski center Maribor. Ta izvaja tudi magistrski študij (2. bolonjska stopnja). Visokošolski programi se izvajajo tudi v študijskih središčih. Na Ljudski univerzi so to programi DOBE fakultete za uporabne poslovne in družbene študije Maribor, ki ponuja tudi magistrski študij (2. bolonjska stopnja). V Javnem zavodu Dvorec Rakičan pa programi Erudia izobraževalnega centra. Na območju LAS je dobro vpeljana izobraževanje odraslih in vseživljenjsko učenje (Ljudska univerza Murska Sobota, RIS Dvorec Rakičan, programi za odrasle na srednjih šolah, izobraževanja ki jih ponujajo različni zavodi, društva, razvojne agencije in druge nevladne organizacije).

Društvena dejavnost in vaški objekti

Društvena ljubiteljska dejavnost (kulturna, folklorna, pevska, športna, turistična, gasilska,...) na območju LAS je zelo razvita. V društvih so člani, ki so najbolj aktivni na podeželju in predstavljajo motor (gibalno) razvoja na podeželju. Vsa društva delujejo po principu volonterstva, aktivni so posamezniki, ki želijo ohraniti krajino, oživeti življenje na vasi in dvigniti nivo kakovosti življenja na vasi. V veliki večini pa se društva srečujejo s problemom pomanjkanja ustrezne infrastrukture. Velik problem predstavljajo tudi vaško- gasilski domovi (kulturne dvorane), ki so potrebne obnove, za ta namen pa ni finančnih sredstev, ne s strani gospodarskih subjektov in sponzorjev, niti ni dovolj finančnih sredstev v občinskih proračunih.

Nevladne organizacije

Nevladne organizacije na območju LAS predstavljajo kar 48 % vseh nevladnih organizacij (828), ki delujejo v Pomurski regiji (1.725). V Pomurski regiji je registriranih 1.725 nevladnih organizacij, od tega je 1.608 društev, 106 zavodov in 11 ustanov (vir: AJPES, 2014). Glede na področje dela je na območju LAS Goričko največ takšnih društev, ki delujejo na področju športa in rekreacije. Teh je 265 oziroma 35,2 % vseh društev, ki delujejo na območju. Temu sledijo društva za pomoč ljudem, katerih je 180, oziroma 23,9 % vseh društev, ki delujejo na območju. Društev iz ostalih področij delovanja je veliko manj, še največ je društev za varstvo okolja, gojitev in vzrejo živali in rastlin, in sicer 69 (9,2 %) . Šele nato sledi število kulturnih in umetniških društev, katerih je 63 (8,4 %). Najmanj je društev za duhovno življenje, katerih je le 8 oziroma predstavljajo le 1,1 % vseh društev, ki se nahajajo na območju LAS Goričko (Vir: *Lokalno razvojna fundacija za Pomurje*).

V Pomurski regiji je bilo v letu 2014 103 društev, ki so zaposlovala. V teh društvih je bilo zaposlenih 190 ljudi. Od tega je bilo na območju LAS v letu 2014 47 takih društev, ki so imele skupaj zaposlenih 98 ljudi. Na območju je bilo tako 45,6 % vseh pomurskih društev, ki so zaposlovale in v katerih je bilo zaposlenih 51,6 % vseh zaposlenih v pomurskih nevladnih organizacij. Ob tem je treba opozoriti, da večji del odpade na društva iz Mestne občine Murska Sobota. Tam je bilo tako kar 39 društev od 47, ki so zaposlovale in v katerih je bilo zaposlenih 90 ljudi od 98, ki so bili zaposleni v društvih na območju LAS Goričko. V preostalih občinah na območju je bilo tako le še 8 društev, ki so zaposlovala in v katerih je bilo zaposlenih 8 ljudi. Med temi je bilo največ društev, ki so zaposlovala v občini Moravske Toplice, občini Puconci in občini Cankova, in sicer dve društvi po vsaki občini. Sledita ji občina Gornji Petrovci in občina Kuzma, ki sta imeli po 1 društvo, ki je zaposlovalo. V preostalih občinah, ki se nahajajo na območju LAS Goričko (občina Grad, občina Hodoš, občina Rogašovci, občina Šalovci in občina Tišina) v letu 2014 ni bilo društev, ki bi zaposlovala. V povprečju so imela društva na območju LAS-a, ki so zaposlovala, 2,09 zaposlenega, če izvezemo mestno občino Murska Sobota (1 zaposlenega) (vir: *Ajpes, 2014*). Na območju deluje **Lokalna razvojna fundacija (LRF) za Pomurje**, kije nevladna organizacija ustanovljena kot ustanova, z namenom spodbujanja vzpostavitve okvirjev za razvoj filantropije, prostovoljnega dela in financiranja javno koristne nepridobitne dejavnosti – razvoja in delovanja nevladnih organizacij in sicer projektov ter dejavnosti civilnega sektorja na območju Pomurja. Od leta 2008 deluje kot Regionalno stičišče nevladnih organizacij Pomurja, v katero so vključeni NVO-ji, ki lahko prevzamejo javna pooblastila na področju ranljivih skupin.

Kulturna dediščina

Območje se ponaša z bogato kulturno dediščino in tradicijo, ki pa je slabo izkoriščena. Razvita je mreža kulturnih ustanov s pestro ponudbo in vse večjim obiskom. Kulturna dejavnost na območju je naslednja: 1 delujoči radijski program, 2 delujoča TV programa, 29 šolskih knjižnic, 11 muzejev in razstavišč, 19 kulturnih domov in 1 galerija. RTV program in TV program imajo sedež v Murski Soboti, knjižnice se nahajajo v vseh občinskih središčih. Kino in gledališče se nahajata v mestu Murska Sobota. Kulturno udejstvovanje na območju LAS se izvaja preko vrste kulturnih ustanov, kulturnih domov, knjižnic,

glasbenih šol in ostalih kulturnih ustanov do ljubiteljskega kulturnega dogajanja predvsem preko kulturnih društev.

Kulturna dediščina so stvari in vrednote, ki so pomembne kot viri in pomniki človeške zgodovine, razvoja in ustvarjalnosti in katerih ohranitev je zaradi njihovega kulturnega, zgodovinskega, umetniškega, znanstvenega, vzgojnega, družbenega in simbolnega pomena v javnem interesu. Kulturna dediščina igra v turistični ponudbi veliko vlogo; kulturni turizem je ena izmed panog prihodnosti tako v Sloveniji kot v svetu. Območja in objekti kulturne dediščine so vpisani v Register nepremične kulturne dediščine. Kulturni spomeniki državnega pomena so najpomembnejši spomeniki v Sloveniji in imajo nacionalni pomen, z aktom o razglasitvi pa jim pripade status spomenikov državnega pomena.

Kulturni spomeniki, ovrednoteni za razglasitev za kulturni spomenik državnega pomena na območju LAS-a: Cerkev Gospodovega Vnebohoda (Bogojina), eneolitska naselbina (Bukovnica), Cerkev sv. Martina (Martjanci), Cerkev sv. Nikolaja (Selo), Grad (Murska Sobota), Grad (Grad), Spomenik osvoboditeljev (Murska Sobota), Grad (Rakičan), Zvonik (Dolina), Zvonik (Ocinje), Mlin in žaga (Pertoča), Pokopališka cerkev sv. Martin (Domanjševci) (*vir: Ministrstvo za kulturo RS, Register nepremične kulturne dediščine, avgust 2015*). Zraven kulturnega spomenika državnega pomena poznamo še spomenike, ki imajo lokalni pomen. Na območju LAS-a se nahaja skupno 59 arheoloških najdišč, 22 spominskih objektov in krajev ter 107 različnih stavb, ki imajo status lokalnega pomena.

V veliki meri so na območju LAS ohranjene tudi šege, običaji in prireditve. Za ohranjanje šeg in običajev v veliki večini skrbijo razna kulturno- turistična društva, ki jih prirejajo v sklopu tradicionalnih prireditev (borovo gostüvanje, izdelovanje papirnatih rož, tradicionalno lončarstvo, tkalstvo, žganje- kuha, zeliščarstvo, pletarstvo iz koruznega ličja, slamokrosto, kovaštvo,...). Na območju je vrsta kulturnih znamenitosti in zaščitenih stavb kulturne dediščine, ki propadajo ali so brez vsebine. Ravno tako je veliko neizkoriščenih večnamenskih objektov v lasti občin, ki so neizkoriščena in v slabem stanju.

5.3.4 Opis ranljivih skupin

✓ **Mladi, ženske, brezposelni, starejše osebe nad 65 let, Romi in narodnostna manjšina**

Z ranljivimi skupinami označujemo skupine, pri katerih se prepletajo različne prikrajšanosti (na primer: materialna oziroma finančna, izobrazbena, zaposlitvena, stanovanjska in podobno) in ki so pri dostopu do pomembnih virov (kot je na primer zaposlitev) pogosto v izrazito neugodnem položaju. Gre za skupine, ki so zaradi svojih lastnosti, oviranosti, načina življenja, življenjskih okoliščin in/ali pripisane stigme pogosto manj fleksibilne pri odzivanju na hitre in dinamične spremembe, ki jih prinaša sodobna družba, manj konkurenčne na trgu delovne sile in na drugih področjih, ki delujejo po načelih tekmovalnosti in kjer so viri omejeni. Te skupine so zato pogosto odrinjene na družbeno obrobje (marginalizirane) ter ogrožene s socialno izključenostjo, kar vodi tudi do povečevanja neenakosti v zdravju, posledica česa je tudi vse večja izpostavljenost težavam v zdravju, zmanjšana dostopnost do zdravstvenih storitev in povečana ogroženost za kronični bolezni marginaliziranih skupin. Visoka stopnja brezposelnosti, nižja izobrazbena struktura zaposlenih, majhne zaposlitvene možnosti in nižje plače na območju LAS vodijo v vedno večjo stisko ljudi in večjo stopnjo revščine ter socialne izključenosti. Zaznan je porast števila uporabnikov, ki so prejemniki različnih socialnih transferjev. Prekmurje sodi med socialno najbolj ogrožene pokrajine v Sloveniji. Z naraščanjem materialne stiske so v porastu tudi težave v duševnem zdravju, psihosomatske bolezni, beležimo veliko primerov nasilja v družini, v večji meri pa se pojavljajo tudi različne oblike zasvojenosti. Ponovno se zvišuje samomorilnost. V Pomurju obstaja delujoča mreža izvajalcev socialnovarstvenih storitev in programov in sicer javni zavodi (Center za socialno delo Murska Sobota), posebni socialnovarstveni zavodi (Center starejših Hodoš), programi za otroke, mladostnike in družine (Varna hiša Pomurja za ženske in otroke- žrtev nasilja, Krizni center za mlade Murska Sobota, TOM- telefon za otroke in mladostnike v tiski, Dijaški dom Murska Sobota. Društvo prijateljev mladine Murska Sobota), programi za starejše (domovi starejših občanov v Rakičanu, Murski Soboti, Rogašovci, Kuzmi, Hodošu, Hiša sadeži družbe Murska Sobota, Domania - zavod za dnevno varstvo starejših in pomoč na domu, društva upokojencev v Murski Soboti in po posameznih občinah), Korenika, eko - socialna kmetija ter zavetišče za brezdomce.

V okviru SLR smo definirali naslednje ranljive skupine:

Mladi- v kategorijo mlade vključujemo šolsko mladino in mlade diplomante (brezposelnih starih pod 30 let je 23%), ki se po zaključku šolanja srečujejo s problemom zaposlovanje in so zaradi tega v neugodnem položaju. Mlade je potrebno spodbuditi k podjetniškemu razmišljanju in animirati za

samostojno podjetniško že v osnovnih šolah s pomočjo podjetniških ukrepov oz. aktivnosti (podporne in svetovalne storitve, izobraževanje in usposabljanje, vključevanje v razvojne projekte...).

Starejši od 65 let –Povečevanje deleža starih ljudi (prebivalstvo se stara, indeks staranja prebivalstva se je povsod v občinah LAS-a dvignil nad 110) pomeni tudi naraščanje pomembnega naravnega vira – znanja in sposobnosti ljudi. Po podatkih SURS-a je bilo v letu 2014 19,8% vseh prebivalcev starih 65 ali več let. Priložnost za ti dve ranljivi skupini (mlade in starejše) vidimo v medgeneracijskem sodelovanju ter učenju. Za takšno učenje je značilno, da starejši prenašajo svoje tradicionalno znanje in izkušnje na mlajše, mlajši pa učijo starejše dostop do tehnologij in možnosti IKT,., kar trenutno v okolju primanjkuje. Na ta način so se znotraj družine med različnimi generacijami neformalno in priložnostno prenašala znanja, veščine, kompetence, norme in vrednote. Na območju LAS so posamezni deležniki že aktivni na področju medgeneracijskega učenja, vendar delujejo samostojno, brez širšega povezovanja s partnerji in večinoma ostajajo na nižjih ravneh medgeneracijskega učenja in sodelovanja (srečanja, enkratni dogodki).

Ženske- na območju LAS Goričko je po podatkih SURS- a 01.07.2014 živelo 51,51% žensk. Ženske so še vedno v diskriminatornem položaju na trgu delovne sile, saj osebe moškega spola lažje in hitreje dobijo službo kot pa ženske, čeprav se njihova izobrazba niti malo ne razlikuje. Po spolu je med brezposelnimi 53,31% brezposelnih žensk, ki so zlasti v podeželskem okolju težje zaposljiva ciljna skupina. Le-tem je potrebno omogočiti socialno aktivacijo oz. jim omogočiti vključevanje v aktivnosti medgeneracijskega povezovanja ter spodbuditi za (samo)zaposlovanje v okviru dopolnilnih dejavnosti ali osebnega dopolnilnega dela (primer izdelki umetnostne obrti, tradicionalna znanja, pridelava lokalnih pridelkov ipd.) .

Brezposelni – glede na podatke o stopnji registrirane brezposelnosti ugotavljamo, da se le-ta z leti povečuje. Po starostni strukturi brezposelnih vidimo, da je več kot polovica (41%) brezposelnih starih med 30 in 49 let, glede na stopnjo izobrazbe pa je med brezposelnimi 41% oseb z dokončano 1. ali 2. stopnjo izobrazbe. Brezposelne je potrebno dodatno izobraziti oz. usposobiti za delo v obrtnih poklicih ali jih motivirati za podjetniško dejavnost. Zaposlitvene možnosti se s podaljševanjem trajanja brezposelnosti zmanjšujejo. Brezposelna oseba nima možnosti uresničevati svojih znanj in kompetenc v praksi, na drugi strani pa tudi delodajalci med velikim izborom prijavljenih oseb na prosta delovna mesta raje izbirajo praviloma tiste, ki so ves čas v stiku s trgom dela.

Romi-so kot pripadniki marginalnih skupin v položaju z manjšo dostopnostjo do možnosti, ki jih ima večina prebivalstva in so s tem v neenakem in nepravilnem položaju v primerjavi z drugimi pripadniki družbe. Hkrati se dnevno srečujejo s stereotipi, ki že tako težko vključevanje v družbo še bolj otežujejo, kar se kaže tudi v šibki vključenosti v družbeno okolje in razvojno dogajanje v lokalnem okolju. Problematika, s katero se sooča romska skupnost na Goričkem, je kompleksna in večplastna. Potrebe Romov na območju občin Goriškega niso omejene le na komunalno, infrastrukturno in izobrazbeno problematiko, ampak se vedno bolj odražajo tudi kot želja in potreba po vključenosti v generiranje in soustvarjanje razvojnih in podjetniških idej, katerih uresničevanje bo prispevalo k ustvarjanju boljših pogojev za delo in življenje vseh prebivalcev, ki delajo in živijo na območju Goriškega. Po podatkih občinskih uprav je na območju LAS 27 romskih naselij s 2.706 Romi. Romi prebivajo v občini Cankova, Kuzma, Murska Sobota, Puconci, Rogašovci in Tišina.

Madžari

Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost (v nadaljevanju PMSNS) je *krovna organizacija* madžarske narodnostne skupnosti v Republiki Sloveniji. Cilj in naloga PMSNS je ohranitev pomurske madžarske skupnosti, njenega materne jezika, narodne zavesti, izvajanje posebnih pravic, ki jih zagotavlja ustava in zakoni ter uveljavljanje njenih potreb in interesov. Ob popisu prebivalstva v letu **2002** se je za **pripadnike madžarske narodnosti izreklo 6.243 oseb, 7.713 oseb** pa je kot **materni jezik** navedlo **madžarski jezik**. V **petih prekmurskih občinah** skupaj živi **5212 pripadnikov madžarske narodne skupnosti**, kar predstavlja 83,5 % vseh opredeljenih Madžarov v Republiki Sloveniji. Narodnostno mešana področja – po občinah – so naslednja: v občini Hodoš območja sledečih krajev: Krplivnik/Kapornak in Hodoš/Hodos, v občini Moravske Toplice območja krajev: Čikečka vas/Csekefa, Motvarjevci/ Szentlászló, Pordašinci/Kisfalu, Prosenjakovci/Pártosfalva, Središče/Szerdahely, v občini Šalovci območja krajev: Domanjševci/Domonkosfa.

Aktivnosti v okviru tematskega področja ukrepanja Večja vključenost ranljiv ciljnih skupin se bodo v celoti izvajale na tako imenovanih dodatnih drugih urbanih območjih ter enem medobčinskem središču: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.

5.4 Izkušnje z izvajanjem programa LEADER v programskem obdobju 2007-2013

5.4.1 Izkušnje s pripravo SLR v obdobju 2007-2013

Na vzpostavitev formalnega partnerstva LAS Goričko je vplival javni razpis za sofinanciranje dopolnitve in oblikovanje lokalnih akcijskih skupin (LAS), ki ga je izdalo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano leta 2005 in v okviru katerega je bilo v skladu s predlogom Uredbe Sveta o podpori za razvoj podeželja iz evropskega kmetijskega sklada za programsko obdobje 2007-2013 formalno vzpostavljeno javno - zasebno partnerstvo (LAS GORIČKO). V tem obdobju je bilo organiziranih 25 delavnic z lokalnimi akterji in lokalnimi župani, kar je zagotavljalo kontinuiranost izvajanja programa. LAS Goričko je bila ustanovljena s podpisom Konzorcijske pogodbe o ustanovitvi lokalne akcijske skupine LAS Goričko dne 23.10.2008 s strani 29 ustanovitvenih članov. Partnerstvo LAS Goričko (v obdobju 2007-2013) sestavljajo: 14 predstavnikov javnega sektorja (predvsem občine tega območja); 6 predstavnikov ekonomskega sektorja (podjetniki in obrtniki); 9 predstavnikov civilne družbe (društva tega območja).

LAS Goričko je pridobila status delujoče LAS z odločbo o dodelitvi statusa delujoče lokalno akcijske skupine z dnem 15.04.2009. Istočasno je z Odločbo o pravici lokalne akcijske skupine do sredstev pridobila pravico do koriščenja finančnih sredstev v višini 915.407,00 EUR. Za izvajanje strokovnih, organizacijskih in administrativnih nalog je LAS imela upravljavca, kateri je zagotavljal kadrovske, prostorske in druge pogoje za strokovno in projektno delo na področju razvoja podeželja in izvajanja nalog LAS. Za programsko obdobje 2007-2013 je bila izdelana Lokalna razvojna strategija občin Goričkega, ki je potekala po pristopu »od spodaj navzgor«, v sodelovanju z vsemi zainteresiranimi deležniki na območju LAS v vseh pomembnih segmentih priprave LRS. Omenjena strategija je bila krovni strateški operativni dokument in podlaga za razvoj LAS Goričko. Njen namen je bil oblikovati razvojne usmeritve območja za daljše časovno obdobje 7 let (2007-2013). V lokalni razvojni strategiji so bili jasno opredeljeni razvojni problemi in potenciali, do katerih smo prišli s podrobno in učinkovito analizo stanja. Na podlagi dobre analize in jasno izraženih razvojnih potreb smo oblikovali razvojne usmeritve in cilje strategije. Ker lokalna razvojna strategija ni sektorska, je bila usklajena z ostalimi razvojnimi dokumenti in politikami na lokalni in nacionalni ravni. Lokalna razvojna strategija je nastala s sodelovanjem lokalnih prebivalcev, upoštevanjem njihovih želja, potreb in zmožnosti.

5.4.2 Opis in možnosti izrabe obstoječih razvojnih struktur na opredeljenem območju

Na območju LAS Goričko deluje večje število razvojnih institucij, ki med seboj dobro sodelujejo. Ena od temeljnih razvojnih institucij za območje lokalne akcijske skupine je Razvojna agencija Sinergija, ki je skupaj z partnerji, občinami in ostalimi prebivalci tega območja tudi vzpostavila lokalno akcijsko skupino in snovala lokalno razvojno strategijo že za programsko obdobje 2007-2013. V nadaljevanju so opisane najpomembnejše razvojne strukture na samem območju LAS Goričko. Temelje razvojne strukture na območju LAS Goričko:

- ✓ **Občine Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Murska Sobota, Puconci, Rogašovci, Šalovci, Tišina.**
- ✓ **Razvojna agencija Sinergija**, kot skupna poslovno podporna razvojna institucija občin (Beltinci, Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Kuzma, Hodoš, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci, Šalovci in Tišina) in ostalih partnerjev na področju pospeševanja razvoja podjetništva ter gospodarskega in duhovnega razvoja območja nasploh. Bistvo oblikovanja ponudbe je doseči sinergijske učinke, povečati povpraševanje uporabnikov, povečati lastno učinkovitost, zadovoljiti skupne interese naše razvojne koalicije / razvojnega partnerstva, pričakovanja okolja in posameznih članov koalicije.
- ✓ **Lokalna energetska agencija za Pomurje (LEA Pomurje)** je bila ustanovljena marca 2005 kot zavod. Glavno poslanstvo LEA Pomurje je promocija in pospeševanje stalnega izboljševanja energetske učinkovitosti ter pospešenega uvajanja uporabe obnovljivih virov energije v pomurski regiji z usmeritvijo k maksimalizaciji lokalne energetske samooskrbe regije in krepitve blaginje tukaj živečih ljudi, uveljavitev OVE (obnovljivih virov energije) in URE (učinkovite rabe energije) ter varovanje okolja na vseh ravneh ter sledenje zahtevam Kjotskega protokola in smernic EU na področju energetike.
- ✓ **Ustanova lokalna razvojna fundacija za Pomurje** je ustanovljena kot ustanova, z namenom spodbujanja vzpostavitve okvirjev za razvoj filantropije, prostovoljnega dela in financiranja javno koristne nepridobitne dejavnosti – razvoja in delovanja nevladnih organizacij in sicer projektov ter

dejavnosti civilnega sektorja na območju Pomurja. Osnovno poslanstvo LRF Pomurja je vzpodbujanje filantropije in prostovoljstva v lokalnem okolju. Ob ustanovitvi so oblikovali dve strateški postavki / usmeritvi delovanja in razdeljevanja zbranih sredstev.

- ✓ **Javni zavod Krajinski park Goričko** je bil ustanovljen z namenom, da se zavarujejo naravne vrednote ter ohrani biotska raznovrstnost in krajinska pestrost ter omogočajo razvojne možnosti prebivalstva na Goričkem. Namen ustanovitve parka je tudi povezovanje gospodarskega in socialnega razvoja na območju parka ter čezmejno sodelovanje. Območje parka zajema občine Cankova, Dobrovnik, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kobilje, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci in občino Šalovci.
- ✓ **Bistra hiša, zavod za raziskovanje in trajnostni razvoj Martjanci – Smart House** je zavod, katerega glavni namen je opravljanje razvojne, raziskovalne, izobraževalne, promocijske, pospeševalne in svetovalne dejavnosti na področjih: gospodarskega in duhovnega razvoja ljudi ter krepitev njihove blaginje, trajnostne rabe razpoložljivih virov, integracije in povezovanja strokovnjakov ter institucij z različnih razvojnih, znanstvenih in izobraževalnih področij ter razvoja in podpore razvojno raziskovalnega dela, novih tehnologij in postopkov, razvoja podeželja, ohranjanja in varovanja naravne in kulturne dediščine ter zagotavljanja razvoja in trajnosti človeških, naravnih, energetskih, informacijskih, kulturnih in drugih virov.
- ✓ **Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije - Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota** izvaja dejavnost javne službe in strokovnih nalog v Oddelku za kmetijsko svetovanje in Oddelku za živinorejo ter drugih organizacijskih enotah: testni postaji mladih bikov lisaste pasme, osemenjevalnem središču za govedo, osemenjevalnem središču za prašiče in v enoti za kemijske analize in raziskave. Predvidoma jo bo tudi v Oddelku za gozdarsko svetovanje.
- ✓ **Območna obrtno-podjetniška zbornica Murska Sobota** je samostojna, nestrankska, strokovno – poslovna organizacija, ki deluje na območju 12 občin: Mestna občina Murska Sobota, Beltinci, Tišina, Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Rogašovci, Šalovci ter skrbi za skladen razvoj obrti in podjetništva na tem območju.
- ✓ **Center za zdravje in razvoj Murska Sobota** je bil ustanovljen s ciljem povečati kapaciteto regije za pripravo in izvedbo medsektorskih programov za izboljšanje zdravja in življenjskega sloga prebivalcev. Ena izmed pomembnih nalog centra je tudi zagotoviti formalni okvir za implementacijo koncepta vlaganja za zdravje Svetovne zdravstvene organizacije v Pomurju ter izvedbo projektov programa MURA. Center si prizadeva izvesti zastavljene cilje na področju zmanjševanja regijskih razlik v zdravju v sodelovanju z okoljem in promocijo aplikativnega raziskovanja.
- ✓ Na območju deluje tudi **veliko društev**, ki s svojim delovanjem bogatijo življenje ljudi v lokalnem okolju. Zelo aktivna so športna društva, turistična in kulturna društva, gasilska društva, čebelarstva društva, društva kmečkih žena, vinogradniška društva, godbe... Njihovo glavno poslanstvo je, da skrbijo za podmladek ter na njih prenašajo svoje znanje in izkušnje ter skrbijo za promocijo območja. Društva bodo opravljala aktivno vlogo pri snovanju in izvajanju ukrepov v okviru lokalnega partnerstva.

Pomembno vlogo pa igrajo tudi ostali dislocirani organi države, ki pokrivajo področje LAS Goričko in s svojim delovanjem pomembno vplivajo na celotni razvoj predvidenega območja.

5.4.3 Opis uspešno zaključenih projektov

✓ 38 izvedenih projektov v okviru programa LEADER

Lokalna razvojna strategija (LRS) je krovni strateški operativni dokument in podlaga za razvoj posamezne LAS. Njen namen je oblikovanje razvojne usmeritve območja za daljše časovno obdobje. V LRS so jasno opredeljeni razvojni problemi in potenciali, do katerih smo prišli s podrobno in učinkovito analizo stanja. Na podlagi dobre analize in jasno izraženih razvojnih potreb smo oblikovali usmeritve in cilje strategije. Prioritete LRS občin Goričkega 2007-2013 so bile: Razvoj strukture kmetijske pridelave; Organiziranje proizvodnje in trženje kmetijskih proizvodov; Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine; Razvoj podjetništva; Obnova in razvoj vasi in ruralne infrastrukture; Celostni razvoj podeželja.

LAS Goričko je imela 4 javne razpise/ pozive, na katerih je bilo uspešno izvedenih 38 projektnih predlogov v skupni vrednosti 767.129,98 EUR (99,3% uspešna realizirano projektov). V LAS-u so bili realizirani različni projekti, ki so bili izbrani po pristopu »od spodaj navzgor« in so hkrati prispevali k uresničitvi LRS LAS Goričkega.

Kot primer večjih projektov sofinanciranih s sredstvi LEADER so:

- Aktivacija energetskega potenciala podeželja, nosilec Lokalna energetska agencija za Pomurje v vrednosti 40.000,00 EUR, sofinanciranih s strani LEADER programa.
- Tradicionalna gorička hiša, nosilec Društvo za trajnostni razvoj podeželja, v vrednosti 35.900,00 EUR, sofinanciranih s strani LEADER programa.
- Demonstracijska eko učilnica, nosilec projekta Osnovna šola Puconci, v skupni vrednosti 38.043,17 EUR, sofinanciranih s strani LEADER programa.

Tabela 13: Izvedeni projekti v obdobju 2007-2013

CELOTNI NAZIV PROJEKTA	PRIORITETA	LEADER SREDSTA
LIN 2009		
Čüješ pesem, ode ka zapleševa	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	24.846,32
Obnova površin-produkt gorički sir	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	18.994,35
Aktivacija energetskega potenciala podeželja	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	44.834,58
Tradicionalna gorička hiša	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	35.898,99
LIN 2010		
Simbioza –inovativno podjetništvo na podeželju	Razvoj podjetništva	6.539,13
Odkrijmo gračke zaklade	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	9.100,54
Obnova vaško gasilskega doma v Matjaševcih	Obnova in razvoj vasi ter ruralne infrastrukture	9.600,00
Vzpostavitev podeželske delavnice	Razvoj podjetništva	5.342,15
Dediščina občine Cankova	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	19.890,00
Živali naše prijateljice	Povečanje izobrazbene ravni in poklicne usposobljenosti	22.846,01
Promocijska gradiva občine Puconci	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	3.662,25
Monografija občine Puconci	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	20.557,19
Turistično rekreativni center Gradišče	Obnova in razvoj vasi ter ruralne infrastrukture	4.594,10
Industrije rastline in sekundarne surovina kmetijstva v stavbarstvu	Razvoj strukturne kmetijske pridelave	33.304,90
Življenjski slog Romov goriškega	Povečanje izobrazbene ravni in poklicne usposobljenosti	15.656,94
NIP 2011		
Poti dediščine Moravskih Toplice	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	15.795,36
Revitalizacija spominskega vrta Petanjci	Organiziranje proizvodnje in trženje kmetijskih proizvodov	16.002,00
Goričke zel	Povečanje izobrazbene ravni in poklicne usposobljenosti	12.571,78
Moščanka med Moščanci in Budinci	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	30.975,44
Aktiviranje novih storitve in nabava opreme za te storitve	Razvoj podjetništva	8.570,55
Gorički lejs- potencial razvoja podeželja	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	25.471,03
S tišinske ravnice na šalovske bregej	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	31.981,24
Monografija Grad na goričkem	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	17.840,80
Center kulture in sožitja	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	24.546,20
Demonstracijske eko učilnica na prostem	Obnova in razvoj vasi ter ruralne infrastrukture	38.043,17
Dom borcev in mladine Vaneča	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	18.910,86
Kulinarično podeželsko jedro Ratkovci	Razvoj strukture kmetijske pridelave	29.099,75
Na goričkem se dogaja	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	28.560,00
Iz rok v roke	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	12.580,17
NIP 2012		
Razvoj zeliščarstva in industrijske konoplje	Organiziranje proizvodnje in trženje kmetijskih proizvodov	25.533,13
Od ledavskega jezera do sotinskega brega	Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine	12.301,20
S konopljo do zdravja	Razvoj strukture kmetijske pridelave	4.219,57

Kolesarska počivališča	Obnova in razvoj vasi ter ruralne infrastrukture	29.734,50
Domače dobrote izpod mlinskega kolesa	Obnova in razvoj vasi ter ruralne infrastrukture	13.038,85
Predavalnice v objemu zakladov goriškega	Obnova in razvoj vasi ter ruralne infrastrukture	13.503,08
Postavitev igral za otroke	Obnova in razvoj vasi ter ruralne infrastrukture	35.841,15
Od samooskrbe do lokalne oskrbe	Razvoj strukture kmetijske pridelave	38.988,49
Utrip na območju LAS Goričko	celostni razvoj podeželja	7.354,20

6. Analiza razvojnih potreb in možnosti območja LAS, vključno z analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti

USTVARJENJE DELOVNIH MEST

Območje LAS se srečuje z velikim pomanjkanjem delovnih mest in relativno visoko stopnjo brezposelnosti (19,38%), ki krepko presega slovensko povprečje (12,3%), zato je vsako novo ustvarjeno delovno mesto velik doprinos za samo območje. Življenjski standard prebivalstva je nizek. Na območju LAS prejemajo zaposleni 88,73% povprečne slovenske plače. V obdobju zadnjih sedem let so se delovna mesta na območju LAS-a pri samostojnih podjetnikih zmanjšala za 19,3%, pri gospodarskih družbah pa za 40,06%, kljub povečanemu številu poslovnih subjektov. Obstaja potencial v tako imenovanih »zelenih« delovnih mestih, ki zajemajo ekološko kmetijstvo, zeleni turizem, obnovljivi viri energije in učinkovite rabe energije, ravnanje z odpadki ter socialno podjetništvo. Na območju LAS je registriranih 15 socialnih podjetij, od tega ima 9 podjetij sedež na območju, ki ni upravičeno do sofinanciranja iz ESRR sklada (mesto Murska Sobota, naselje Černelavci). Socialno podjetništvo je še posebej pomembno, če želimo ustvarjati nova delovna mesta za ranljive skupine ter opravljati družbeno koristno dejavnost. Kmetijstvo na območju LAS je samooskrbno, večji del presežkov se prodaja na »dvoriščih kmetij«, zato ni interesa za prodajo pridelkov na tržnih oz. drugih prodajnih mestih. Tako kot za celotno državo je tudi za območje LAS značilna nizka stopnja tržne usmerjenosti, le 38,39 % družinskih kmetij svoj pridelek namenijo prodaji in sicer preko posrednika. 37,59% pridelava izključno za lastno porabo (v Sloveniji 10,85%) in 18,30% pridelava kmetijske pridelke pretežno za lastno uporabo (v Sloveniji le 5,34%). Ekološko kmetijstvo predstavlja obliko in način kmetovanja, ki pridobiva vse večji pomen v slovenskem kmetijskem prostoru. Ekološko kmetovanje obenem zagotavlja pridelavo visoko kakovostne in varne hrane, z bogato prehransko vrednostjo in visoko vsebnostjo vitaminov, mineralov in antioksidantov. Zaenkrat se na območju LAS-a ukvarja z ekološkim kmetijstvom 55 kmetijskim gospodarstev (1,67% vseh v Sloveniji), ki pa iz leta v leto narašča. Hkrati pa za kmetijstvo vedno več težav povzročajo ekstremni vremenski pojavi kot so suše, poplave, toča, neurja z močnim vetrom in vse pogostejši vročinski vali.

PREDNOSTI

SLABOSTI

Ugodna geografska lega, bližina večjih mest, avtocesta in železnica.
 Okolje bogato z naravnimi potenciali (les, mineralna voda, termalna voda,...).
 Bogato ljudsko izročilo in bogata tradicija domače obrti.
 Povečanje števila gospodarskih subjektov.
 Varna in kakovostna hrana, lokalno pridelana hrana.
 Povečan interes za ekološko kmetovanje, kar dokazuje tako povečevanje števila ekoloških kmetijskih gospodarstev kot tudi obseg površin pod ekološkim kmetovanjem.
 Velik delež gozdnih površin.
 Možnosti za razvoj socialnega podjetništva.

Slaba izkoriščenost ugodne geografske lege.
 Premalo izkoriščeni naravni potenciali.
 Pomankanje delovnih mest in visoka brezposelnost.
 Nizka stopnja tržene usmerjenosti.
 Nizka ozaveščenost ljudi o pomenu lokalno pridelane in predelane hrane.
 Nepovezanost pri trženju, ni skupnih nastopov na trgu in s tem zagotavljanja potrebnih količin (nerazvito vertikalno povezovanje vzdolž kratkih dobavnih verig)
 Še zmeraj majhen delež ekoloških kmetij.
 Ni razvito podporno okolje (premalo razvite podjetniške in socialne veščine, pomanjkanje primernih prostorov za razvoj dejavnosti).
 Ni pravih spodbud za razvoj socialnega podjetništva.
 Premalo razvito socialno podjetništvo in socialni medgeneracijski modeli.

PRILOŽNOSTI

Izkoristiti endogene potenciale (socialni, naravni, kulturni...) za razvoj socialnega podjetništva in inovativna partnerstva.
 Storitve podjetniškega podpornega okolja (mentorstva za mlade,...).
 Povezovanje proizvajalcev za razvoj in trženje visokokakovostnih izdelkov in storitev z visoko dodano vrednostjo (kmetijstvo, turizem, obrt, socialne in druge storitve)
 Krepiti lokalno potrošnjo in lokalnosamooskrbo, izkoristiti ugodno geografsko lego (bližino večjih mest).

NEVARNOSTI

Neugodne vremenske razmere (poplave, vetrovi, kisel dež, toča) .
 Prisotnost manj kvalitetnih živil iz uvoza, ki imajo zelo nizko ceno (konkurenčnost).
 Depopulacija podeželja.
 Zaradi nestimulativne nacionalne politike in nespodbudnega lokalnega okolja, popolni izpad interesa za nadaljnje ustanavljanje socialnih podjetij s strani potencialnih nosilcev.

Na osnovi SWOT-a je potrebno z ukrepi SLR nasloviti naslednje potrebe:

- ✓ Izboljšati tržno organiziranost podjetniškega kakor tudi kmetijskega sektorja, predvsem z različnim načini povezovanja (inovativna partnerstva, zadružništvo, kooperative, skupen nastop na trgu).
- ✓ Povečati prepoznavnost podjetništva, posebno socialnega podjetništva in vedenja o načelih podjetništva, posebno socialnega podjetništva.
- ✓ Povečati tržno usmerjenost ter horizontalne in vertikalne povezanosti.
- ✓ Spodbujati vlaganja v predelavo, razvoj in trženje lokalnih proizvodov in storitev.
- ✓ Spodbujati ekološki pristop.

RAZVOJ OSNOVNIH STORITEV

LAS Goričko ima ugodno geografsko lego, ki pa je slabo izkoriščena. Območje je bogato skulpturno dediščino in tradicijo, prav tako območje opredeljuje visoka stopnja naravne ohranjenosti prostora z visoko stopnjo biotske raznovrstnosti ter prisotnosti redkih in groženih rastlinskih ter živalskih vrst. Turizem predstavlja zelo pomembno in obenem eno izmed najbolj perspektivnih gospodarskih panog na območju LAS. Ključna prednost na območju so termalne in mineralne vode, na osnovi katerih so se razvila zdraviliška in wellness ponudba, ki pa niso v celoti izkoriščena. Največ nastanitvenih objektov je v občini Moravske Toplice, sledi Mestna občina Murska Sobota in občina Puconci, ostale občine so skromno opremljene z nastanitvenimi kapacitetami. Kulturna krajina in dediščina na podeželju sta pomembni gospodarski priložnosti, zato je potrebno te potenciale izkoristiti kot razvojni dejavnik. Za območje je značilna pestra turistična, športna in rekreativna infrastruktura. Kulturne znamenitosti ob infrastrukturi so pogosto neoznačene ali nedostopne za turistični obisk. Na območju so vsako leto organizirane številne kulturne, športne in druge prireditve. Za ohranjanje vitalnosti podeželskih območij je potrebno omogočiti tudi razvoj kulturnih, pristočasnih in drugih dejavnosti v večnamenskih objektih, ki so na podeželju pogosto prazni, brez prave vsebine. Društvena ljubiteljska dejavnost (kulturna, folklorno, pevška, športna, turistična, gasilska,...) na območju LAS je zelo razvita. Na območju je vrsta kulturnih znamenitosti in zaščitenih stavb kulturne dediščine, ki propadajo ali so brez vsebine. Ravno tako je veliko večnamenskih objektov v lasti občin, ki so neizkoriščena, v slabem stanju. Dobra osnova

za razvoj rekreacijskega turizma so že obstoječe kolesarske in pohodne poti, ki jih je potrebno še nadgraditi, povezovati v sklope, predvsem pa bolje opremiti. Pri tem je potrebno povedati, da so poti med seboj nepovezane in se pogosto končajo na občinskih mejah. Kolesarske poti so solidno označene, zanje je na voljo tudi nekaj promocijskega materiala. Ob pohodniških in kolesarskih poteh zagotavljajo obiskovalcem osnovno turistično infrastrukturo zasebni ponudniki gostinstva in nastanitvev, ki pa so precej nepovezani.

PREDNOSTI	SLABOSTI
<p>Ugodna geografska lega, znotraj Slovenije in Srednje Evrope.</p> <p>Bogate naravne danosti in kulturna dediščina ter bogata kulinarčna tradicija za razvoj turistične dejavnosti z visokim deležem območjih v Naturi 2000.</p> <p>Termalne in mineralne vode ter dobro razvita termalna in zdraviliška ponudba za hiter razvoj zdraviliškega in tako imenovanega wellness turizma.</p> <p>Obstoj lokalnih prepoznavnih produktov (mlin, štokrlje,..) in blagovne znamke KP.</p> <p>Bogato društveno življenje (številni kulturni, športni, turistični in drugi dogodki oz. prireditve).</p> <p>Za območje je značilna pestra turistična, športna in rekreativna infrastruktura.</p>	<p>Slaba izkoriščenost ugodnega geografskega položaja.</p> <p>Slabo izkoriščeni potenciali naravne in kulturne dediščine za turistične namene.</p> <p>Ni razvitih integriranih turističnih produktov.</p> <p>Pomanjkanje nastanitvenih zmogljivosti po ostalih občinah (razen občine Moravske Toplice, Murske Sobote, Puconci).</p> <p>Razdrobljena turistična ponudba (nepovezanost posameznih obstoječih ponudnikov).</p> <p>Obstoječi objekti, ki so brez ustrezne vsebine in propadajo.</p> <p>Dobra osnova za razvoj rekreacijskega turizma so že obstoječe kolesarske in pohodne poti, ki jih je potrebno še nadgraditi, povezovati v sklope, predvsem pa bolje opremiti.</p> <p>Dotrajana in neurejena infrastruktura (ceste, športna in rekreacijska infrastruktura, pešpoti,..).</p>
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<p>Visoka stopnja ohranjene narave kot potencial za razvoj sonaravnega (trajnostnega) turizma in kmetijstva.</p> <p>Turizem kot priložnost za nova delovna mesta.</p> <p>Vključevanje lokalno pridelane hrane v turistično ponudbo.</p> <p>Razvoj novih turističnih produktov kot učinkov povezovanja in aktivnega integralnega varstva naravne in kulturne dediščine.</p> <p>Povezovanje ponudnikov na podežlju v skupne promocijske in trženjske aktivnosti.</p> <p>Kulturna krajina in dediščina na podežlju sta pomembni gospodarski priložnosti, zato je potrebno te potencialne izkoristiti kot razvojni dejavnik.</p>	<p>Nepovezanost lokalnih akterjev pri skupnem načrtovanju in trženju.</p> <p>Nespoštljivo vedenje obiskovalcev (objestnost, smetenje, neupoštevanje redkosti nekaterih rastlinskih in živalskih vrst).</p> <p>Propadanje objektov kulturne dediščine.</p>

Na osnovni navedenega je potrebno z ukrepi SLR nasloviti naslednje potrebe:

- ✓ Izkoristiti potencialne naravne in kulturne dediščine za turistične namene.
- ✓ Povezati turistične ponudnike ter turistične produkte za skupen nastop na trgu ter povečati njihova znanje ob upoštevanju varstva narave in kakovostne interpretacije.
- ✓ Izboljšati možnosti za preživljanje prostega časa.
- ✓ Izboljšati stanje športno-rekreacijske infrastrukture.

VARSTVO OKOLJA IN OHRANJENJE NARAVE

Območje LAS opredeljuje visoka stopnja naravne ohranjenosti prostora, Natura 2000 obsega kar 68,92% vsega območja. Za območje je značilna velika biotska raznovrstnost ter prisotnost redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, predvsem v območjih Natura 2000. **Med ekološko pomembno področje spada celotno Goričko.** Ker se je delež Natura 2000 v zadnjih 6 letih na območju zmanjšal,

bo potrebno v tem finančnem obdobju tudi poudarek nameniti varovanju narave z osnovnim ciljem ohraniti biotsko raznovrstnost za bodoče rodove. Območje LAS ima dobro ohranjeno naravno dediščino in biotsko raznovrstnost, ki lahko dolgoročno zagotavlja prihodek v turizmu, kmetijstvu ter javne dobrine. Izboljšanje stanja okolja območja LAS bo v prihodnjem obdobju temeljilo na zmanjševanju emisij toplogrednih plinov (CO₂ emisij), kar se bo realiziralo preko pravilnega razmerja med rabo energije in izrabo endogenih potencialov energetskih virov. Velik izziv predstavlja premik v smeri znižanja rabe energije v vseh sektorjih in razvoj inovativnih pristopov. Odpadki postajajo vse bolj pomembnem ekološki, družbeni in ekonomski problem sodobnih družb, saj se njihove količine povečujejo vzporedno z ekonomsko rastjo. S strani 27 občin Pomurja je bil leta 2011 na območju LAS ustanovljen CEROP (center za ravnanje z odpadki Puconcih). Veliko odpadkov je možno ponovno uporabiti za druge namene. Potenciali za prihodnost na področju izboljšanja stanja okolja območja LAS predstavljajo izkoriščanje sončne energije, biomase in geotermalna energije, tudi s ciljem znižanja emisij toplogrednih plinov. Energetika je velik izziv v prihodnjem obdobju zaradi potenciala in dodane vrednosti. Pri tem je potrebno nameniti tudi pozornost inovativnim pristopom v povezavi s podjetništvom (podjetniški potencial na območju LAS ali novi »start up«) za pripravo novih tehnologij, kot tudi aktivnostim programiranja in aktivnega vključevanja najmlajših. Pri blaženju podnebnih sprememb ima ključno vlogo tudi spodbujanje trajnostne mobilnosti, tudi v urbanih območjih. Zato je potrebno več aktivnosti nameniti osveščanju in izobraževanju o pozitivnih učinkih trajnostne mobilnosti v vsakdanjem življenju.

PREDNOSTI

Sorazmerno ohranjeno podeželje, neokrnjena narava, pestra naravna dediščina, biotska in krajinska raznolikost.

Posebna varstvena in zavarovana območja (Natura 2000, krajinski park Goričko, biotska raznovrstnost).

Rast zavedanja o skrbi za okolje v vseh treh sektorjih (eko-šole, eko-rtci, LEK, SEAP, Konvencija županov, družbena odgovornost podjetij...).

Velik potencial za znižanje rabe energije v vseh sektorjih.

Endogeni potenciali OVE na območju LAS - potencial za izkoriščanje obnovljivih virov energije (lesna biomasa, sonce, geotermalna energija, vodnatost).

CEROP (že vzpostavljen skupni regijski center za ravnanje z odpadki).

EU sredstva (samo) preko inovativnih modele financiranja investicij na področju OVE in URE (ESCO, EZP, Energetske kooperative, ...).

Pojav iniciativ »zerowaste«.

SLABOSTI

Nepovezane aktivnosti na področju varovanja narave in okolja, kot tudi neustrezne potencialom. Izginjanja naravnih habitatov in zaraščanje površin.

Sorazmerno nizka stopnja osveščenosti prebivalstva o delovanju narave in o varovanju kakovosti v okolju.

Nedefiniranost konkretnih potencialov za ukrepanje v mikrolokacijah in naravna ogroženost le-teh.

Slaba promocija in odsotnost lokalno sprejemljivih rešitev za področje energetike.

Nizka oz. ničelna stopnja inovacij na področju okolja in nizki izkoristek podjetniških priložnosti.

Energetska revščina v porastu – neposredna povezava z BDP regije.

Obremenitev (urbanih) območij s PM₁₀.

Naraščanje količin odpadkov.

PRILOŽNOSTI

Ohranjena narava in biotska pestrost lahko dolgoročno zagotavljata prihodek v turizmu, kmetijstvu ter javne dobrine.

Subvencioniranje določenih sistemov za URE in izkoriščanje OVE na nacionalni ravni.

Dobra ekonomska bilanca prehoda na OVE in še boljše na lastne endogene potenciale OVE.

Možnost aktiviranja projektov inovativne trajnostne mobilnosti za znižanje stopnje onesnaženosti v urbanih središčih – podpora kohezije CTN.

Energetska bilanca regije – umeščenost OVE in URE aktivnosti v Akcijski načrt RRP Pomurja in strateške načrte nekaterih občin

NEVARNOSTI

Povečana onesnaženost zraka in vode (promet, gospodarske dejavnosti, intenzivno kmetijstvo, večja poraba vode, svetlobna onesnaženost).

Slabo izvajanje obstoječih predpisov.

Izguba naravnih habitatov in posledično biodiverzitete.

Sprememba oz. sprejetje zakonodaje, ki bi omejevala ali oteževala izkoriščanje endogenih potencialov OVE.

Znižanje cene fosilnih goriv oz. drastična sprememba razmerij med cenami posameznih energentov, saj bi posledično padel ekonomski »costbenefit« kazalnik.

Drastična sprememba vremenskih razmer, kar bi porušilo trenutne potenciale endogenih potencialov OVE.

Na osnovni navedenega je potrebno z ukrepi SLR nasloviti naslednje potrebe:

- ✓ Varovati stanje biotske raznovrstnosti in naravne habitate ter jih povezati z naravno- kulturno dediščino.
- ✓ Spodbujati trajnostno rabo razpoložljivih virov območja ter spodbujati učinkovito rabo energije v vseh sektorjih.
- ✓ Generalno povečati ozaveščenost glede okolju prijaznih praks z »zerowaste« paradigmo.
- ✓ Uvesti inovacije na področju okolja z aktivacijo podjetniškega sektorja - kreirati lokalno prilagojeni Quadruplehelix model inovacij (kooperative, ESCO,...).
- ✓ Kreirati krovni strateški »program za okolje« z vključenim preprečevanjem energetske revščine, trajnostne mobilnosti (PM₁₀).

VEČJA VKLJUČENOST MLADIH, ŽENSK IN DRUGIH RANLJIVIH SKUPIN

Visoka stopnja brezposelnosti, nižja izobrazbena struktura zaposlenih, majhne zaposlitvene možnosti in nižje plače na območju LAS vodijo v vedno večjo stisko ljudi in večjo stopnjo revščine ter socialne izključenosti. Zaznan je porast števila uporabnikov, ki so prejemniki različnih socialnih transferjev. Prekmurje sodi med socialno najbolj ogrožene pokrajine v Sloveniji. Z naraščanjem materialne stiske so v porastu tudi težave v duševnem zdravju, psihosomatske bolezni, beležimo veliko primerov nasilja v družini, v večji meri pa se pojavljajo tudi različne oblike zasvojenosti. Ponovno se zvišuje samomorilnost, kar vodi v povečevanje neenakosti v zdravju med ljudmi v Pomurju kot tudi v primerjavi z ostalimi prebivalci Slovenije. 14,2% celotnega prebivalstva, ki je v 01.07.2014 živel na območju LAS, predstavljajo mladi, 16,7% pa starejši. Povečevanje deleža starih ljudi (indeks staranja na območju LAS je v letu 2014 znašal 166,41%) pomeni tudi naraščanje pomembnega naravnega vira – znanja in sposobnosti ljudi. Romi predstavljajo močno skupnost, med katerimi nekatera romska naselja še posebej izstopajo, saj so v preteklih letih dosegli močan razvojni premik na bolje. Obstaja želja Romov po sodelovanju, soustvarjanju in razvoju novih vsebin in možnosti v okolju, v katerem živijo. Na območju LAS obstaja tudi *madžarska narodnostna skupnost, katera si prizadeva ohraniti* pomursko madžarsko skupnost, njen materni jezik, narodno zavest, izvajati posebne pravice, ki jih zagotavlja ustava in zakoni.

PREDNOSTI

Že obstoječa socialna omrežja in medgeneracijsko učenje v družini.
Prebivalci podeželja so pripravljene da naredijo nekaj dobrega za druge in za skupnost.
Že obstoječe organizacije, društva in programi VŽU, v katera se vključujejo starejši.
Daljša življenjska doba.
Na območju obstaja romska skupnost, ki je v preteklosti uspešno sodelovala v mnogih razvojnih projektih in velja za primer dobre prakse.
Regionalna mreža NVO-jev, v katero so vključeni NVO-ji, ki lahko prevzema javna pooblastila na področju ranljivih skupin.
Zainteresiranost mladih za participacijo pri aktivnostih.

SLABOSTI

Visoka stopnja brezposelnosti, nižja izobrazbena struktura zaposlenih, majhne zaposlitvene možnosti in nižje plače.
Neugoden položaj mladih in žensk na trgu dela.
Povečanje deleža starih ljudi, prebivalstvo se stara.
Ni ustreznega prenosa znanj med generacijami (tradicionalna znanja in izkušnje iz starejših na mlajše, znanja za kvalitetno življenje v sodobnem času iz mlajših na starejša).
Že aktivni deležniki na področju medgeneracijskega učenja delujejo nepovezano in ostajajo na nižjih ravneh učenja in sodelovanja.
Šibka vključenost pripadnikov romske skupnosti v družbeno kulturo in razvojno dogajanje v lokalno okolje.
Nedorečeni davčno/ pravni vidiki prostovoljstva pri aktivaciji (brezposelnih) oseb v skupnih akcijah.
Slaba informiranost in neorganiziranost na področju prostovoljstva v smeri vključevanja ranljivih skupin .

PRILOŽNOSTI

NEVARNOSTI

Spodbujanje socialne in delovne vključenosti ranljivih in težje zaposljivih.
Modernizacija, večja aktivnost in spodbujanje aktivnega staranja starejših.
Zagotovljene storitve medgeneracijske pomoči.
Razvoj oz. oblikovanje mrež za vključevanje ranljivih skupin med ostale.
Ureditev in/ali sistemizacija različnih oblik pomoči na domu, sosedskih pomoči.
Dostopnost do vseživljenjskega učenja in izobraževanja ter razvoj le tega.

Stereotipi o izobraževanju starejših v starosti.
Nezadostna ali neustrezna ponudba programov.
Slaba organiziranost pri povezovanju, izvajanju institucionaliziranih oblik povezovanja, ipd.
Naraščanje brezposelnosti (višanje dolgotrajne brezposelnosti, višanje deleža mladih med brezposelnimi).
Nezainteresiranost populacije za nove možnosti razvoja.

Na osnovi navedenega je potrebno z ukrepi SLR nasloviti naslednje potrebe:

- ✓ Spodbujati medgeneracijsko sodelovanje, pomoč ter učenje.
- ✓ Aktivirati brezposelne osebe (predvsem ženske in mlade) za iskanje novih možnosti za ponovno vključitev na trg dela in družbeno okolje ter prostovoljsko angažiranost.
- ✓ Izboljšati socialno vključenost ranljivih skupin preko spodbujanja inovativnih partnerstev.
- ✓ Aktivirati pilotna čezsektorska partnerstva za reševanje ciljno usmerjene problematike ranljivih skupin.

7. Podroben opis tematskih področij ukrepanja

Na osnovi analize stanja in SWOT-a, opredeljenih potreb ter ob upoštevanju nacionalnih strateških dokumentov, Programa razvoja podeželja za obdobje 2014-2010, Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014-2020, Regionalnega razvojnega programa za Pomurje 2014-2020 ter upoštevajoč Partnerski sporazum med RS in Evropsko komisijo, bo LAS Goričko v obdobju 2014-2020 zasledovala vsa štiri tematska področja ukrepanja, ki so nujne za lokalni razvoj območja.

USTVARJENJE DELOVNIH MEST

Območje se srečuje z velikim pomanjkanjem delovnih mest in relativno visoko stopnjo brezposelnosti (19,38%), ki krepko presega slovensko povprečje (12,3%). V obdobju zadnjih sedem let so se delovna mesta na območju LAS-a pri samostojnih podjetnikih zmanjšala za 19,3%, pri gospodarskih družbah pa za 40,06% kljub povečanemu številu poslovnih subjektov. Cilj ukrepa je aktivirati endogene potencialne območja za ustvarjenje novih delovnih mest oziroma omogočiti dodatni vir dohodka, da bomo izboljšali tržno organiziranost podjetniškega kakor tudi kmetijskega sektorja, ter povečali prepoznavnost podjetništva, posebno socialnega.

Ukrep 1: Spodbujanje podjetniške aktivnosti in inovativnih partnerstev ter razvoj in trženje lokalnih potencialov

Iz analize stanja izhaja, da na območju ni povezanosti pri trženju, ni skupnih nastopov na trgu in s tem zagotavljanju potrebnih količin (ni razvito vertikalno povezovanje vzdolž kratkih dobavnih verig). Nepovezanost podjetnikov predstavlja svojevrsten izziv. Ena od rešitev je v povezovanju podjetnikov in kmetijskih gospodarstev tako potencialnih, začetnikov, pa tudi že delujočih v obliki zadrug oz. drugih neformalnih oblik (modulov), ki se pojavlja kot alternativna oblika, na območju LAS pa še ni razvita oz. je premalo poznana. Negativni učinki nepovezanosti gospodarskih subjektov in kmetijskih gospodarstev pri trženju in pri nastopanju na trgu, se kažejo v manjši konkurenčnosti in produktivnosti. Če želimo zagotoviti večjo konkurenčnost celotne verige, uspešnejše izkoriščanje lokalnega potenciala in izkoristiti priložnosti za doseganje višje dodane vrednosti, moramo spodbuditi oblikovanje inovativnih partnerstev za razvoj novih produktov za skupni nastop na trgu. Podprte bodo partnerske operacije, ki bodo

izkoriščale endogene potenciale območja LAS (naravne, kulturne in lokalne). Da bi povečali tržno usmerjenost med različnimi predelovalci in potrošniki, bomo v okviru ukrepa podpirali programe in aktivnosti za vzpostavitev pogojev (vključujoč naložbe) za oblikovanje kratkih verig. Izkoriščanje tržnih priložnosti je ključno, da se deležniki povezujejo med seboj, saj si s tem olajšajo vstop na (lokalni, tuji, globalni) trg, zmanjšujejo stroške zaradi skupne organizacije razvoja, proizvodnje, trženja in promocije, zagotavljajo večjo stabilnost v proizvodnji, porazdelijo tveganja, ki jih prinaša spreminjanje razmer na trgu in izboljšujejo pogajalski položaj v odnosu do drugih deležnikov in konkurentov. Sistem kratkih verig znotraj območja ni razvit. Vzporedno bo potrebno povečati ponudbo lokalno pridelane hrane. Prodajna mesta znotraj urbanih središč predstavljajo identiteto nekega kraja. So prostor, kjer se neposredno srečujeta ponudba in povpraševanje. V okviru ukrepa bomo spodbujali urejanje prodajnih mest, nakup potrebne opreme, stojnice za prodajo produktov in s tem povečali lokalno samooskrbo znotraj urbanih središč in podeželja. Z ureditvijo prodajnih mest znotraj urbanih središč, s povezovanjem in z izmenjavo ponudbe ter z izvedbo različnih spremljevalnih dogodkov (kulturnih, kulinarčnih...), se bo povečalo povpraševanje s tem pa tudi ponudba. Mišljene so manjše naložbe v ureditev prodajnih mest, nakup stojnic, prodajnih polic. Z ustreznimi vsebinami bo možno prodajna mesta povezati v mrežo, ponudnike pa usposobiti za skupen nastop znotraj in izven LAS.

Iz analize stanja izhaja, da so ljudje premalo ozaveščeni o pomenu lokalno pridelane in predelane hrane. Prav tako je na območju LAS delež ponudbe proizvodov iz ekološkega kmetijstva nizek. Večina ljudi kupuje hrano v velikih trgovskih centrih, kjer prodajo uvožene pridelke in izdelke. Nizko osveščenost ljudi o pomenu lokalno pridelane in predelane hrane bomo poskusili izboljšati s pomočjo podpore v izobraževalne in promocijske aktivnosti za povečanje samooskrbe in osveščanje potrošnikov o pomenu lokalno pridelane hrane, ki ni obremenjena s prevoženimi kilometri in je hkrati ekološko pridelana.

Iz analize stanja izhaja, da na območju ni razvito podporno okolje (premalo razvite podjetniške in socialne veščine, primanjkuje primernih prostorov za razvoj dejavnosti), ni pravih spodbud za razvoj socialnega podjetništva. Socialno podjetništvo na območju LAS ni razvito, vendar ima to ob vzpostavitvi ustreznih pogojev (podpornega okolja) velik potencial, predvsem na področju samooskrbe, turizma, različnih storitvenih programih za občane. Socialno podjetništvo je tudi potencial za razvoj zelenih delovnih mest npr. vzdrževanje javnih površin, gozdov in s tem večji izkoristek naravnih potencialov, lahko se razvije na področju lokalne samooskrbe, turistične in gostinske kooperative, socialno varstvenih storitev za posebne ciljne skupine, izražen pa je tudi interes za podjetniške kooperative. Navedeno bo mogoče doseči z vzpostavitvijo stimulativnega okolja, ki bo vključevalo učinkovito podporno okolje za nosilce socialnih podjetij na eni strani in kupce oz. uporabnike storitev socialnih podjetij na drugi strani. Skozi ukrep bomo aktivirali podporne sheme, ki bodo vključevale programe usposabljanj, izobraževanj, mentorstva ter svetovanja za vse deležnike v okviru družbeno odgovorno podjetništvo (s poudarkom na socialnem podjetništvu), mreženje, promocij. Prav tako bomo podpirali naložbe v opremo prostorov in infrastrukturo za izvajanje programov (učne kmetije, šolski vrtovi, postavitve permakulturnih in zeliščnih vrtov, samooskrbnih vrti, ekosocialne kmetije,..), ki bodo omogočila vzpostavitev »zelenih« delovnih mest oziroma bodo omogočila dodatni vir dohodka.

Pričakovani rezultati: ustvariti pogoje za nova delovna mesta, poudarek na »zelenih«; povečati število inovativnih partnerstev za skupen nastop na trgu; povečati prepoznavnost in vedenje o podjetništvu, posebno socialnem podjetništvu; povečano število oblikovanih podjetniških modelov; povečati število oblikovanih podjetniških mrež in prodajnih mest znotraj urbanih središč; povečati število lokalnih produktov in storitev; ustvariti pogoje za vzpostavitev kratkih verig.

Ukrep se bo financiral iz EKSRRP IN ESRR sklada.

RAZVOJ OSNOVNIH STORITEV

Razlike med urbanim in ruralnim načinom življenja se vse bolj zmanjšujejo, čeprav ključne posebnosti enega in drugega ostajajo jasno razpoznavne. **LAS GORIČKO spada v Pomursko statistično regijo, ki je sestavljena iz 27 občin, meri 1.337 km² in v kateri prebiva 117.005 prebivalcev. Po velikosti meri LAS GORIČKO 47,08 % celotnega ozemlja Pomurja ter ima 40,76 % prebivalstva, ki živi na ozemlju Pomurske statistične regije.** Podeželje ima v primerjavi z urbanih območji specifične razvojne potrebe, probleme in priložnosti, ki zahtevajo tudi drugačen razvojni pristop. Zelo pomembna je razvitost in dostopnost osnovnih storitev za prebivalce in podjetja na podeželju, zlasti oskrbovalnih in storitvenih dejavnosti. Za ohranjanje vitalnosti podeželskih območij je potrebno omogočiti tudi razvoj kulturnih, pristočasnih in drugih dejavnosti v večnamenskih objektih, ki so na podeželju pogosto prazni, brez prave namembnosti.

Ukrep 1: Razvoj turizma z vključevanjem naravne in kulturne dediščine

Iz analize stanja izhaja, da ima LAS Goričko ugodno geografsko lego, ki je slabo izkoriščena. Območje je bogato z naravno in kulturno dediščino, ki pa je premalo izkoriščena za turistične namene. Kulturna krajina in dediščina na podeželju sta pomembni gospodarski priložnosti, zato je potrebno te potencialne izkoristiti kot razvojne dejavnike. To razvojno priložnost smo prepoznali že v obdobju **2007-2013 LEADER** programa, ko je kar 51,72% vseh izvedenih projektov bilo v okviru prioritete **Trajno varovanje naravne in kulturne dediščine**. Da bomo na območju LAS izkoristili potencialne naravne in kulturne dediščine, bomo preko ukrepa omogočali vlaganja v ohranitev dediščine na podeželju ter omogočali povezovanje kulturne dediščine in naravnih vrednot z razvojem turizma in preživljanjem prostega časa, kar posredno vpliva na večjo gospodarsko vitalnost podeželja. V okviru tega bodo podprte naložbe v turistično infrastrukturo za trajnostno ureditev destilacijskih območjih (vzpostavitev info, vstopnih, razglednih mest ter oprema le-teh s promocijskim materialom), naložbe in nakup opreme v objekte kulturne in naravne dediščine v primeru, da se bodo umestile v njih primerne vsebine (npr. muzej, razstava,..) za povečanje turistične privlačnosti. Prav tako bodo podprti projekti, ki bodo povečali dostopnost do točk kulturne in naravne dediščine, izboljšali turistično ponudbo z vzpostavitvijo različni tematskih poti, povezovali točke s turističnimi ponudniki v integralne produkte, spodbujali povezovanje ponudnikov iz različnih segmentov (kmetije, gostilne, namestitve,...), pospeševali izrabo obstoječe turistične in športne infrastrukture (pohodne, kolesarske in tematske poti, igrišča). Z ohranjanjem in spodbujanjem promocije kulturno- zgodovinske dediščine bomo prispevali k izboljšanju turistične ponudbe krajev.

Iz analize stanja izhaja, da na območju ni razvitih integriranih turističnih produktov, prav tako je razdrobljena turistična ponudba, ki se kaže v nepovezanosti posameznih obstoječih ponudnikov. Kljub že izvedenim poizkusom povezovanja in ustvarjanja turističnih produktov, ostaja turistična ponudba znotraj LAS še vedno razdrobljena, zato bodo v okviru ukrepa podprte tudi operacije, ki bodo izvajale izobraževanja lokalnega prebivalstva, pa tudi turističnih ponudnikov s ciljem skupnega pristopa k organizirani turistični ponudbi ob upoštevanju varstva narave in kakovostne interpretacije. Ukrep je usmerjen v aktivnosti, ki bodo spodbujali inovativno rabo, trženje ter promocijo naravnih in kulturnih virov. V okviru tega ukrepa bodo podprte operacije (projekti), ki bodo v svojih aktivnostih podpirala oblikovanje turističnih produktov, ki bodo temeljila na povezovanju naravnih, kulturnih, tradicionalnih in kulinaričnih prednosti območja. Podprete bodo tudi operacije, kjer bo prišlo do oživljanja vaških jeder z oblikovanjem in izvajanjem različnih programov za izboljšanje življenja prebivalstva. V okviru povezovanja posameznih ponudnikov bomo podprli tudi kmečke tržnice in sejme. Iz analize stanja izhaja, da na območju primanjkuje nastavitvenih zmogljivosti. Za pridobitev dodatnih nočitvenih kapacitet, bomo preko ukrepa podpirali tudi naložbe v turistične objekte v izvedbi naravni prijaznih oblik turizma (ureditev prostora za šotorišča, kampiranje in podobno, obnova že obstoječih objektov).

Pričakovani rezultati: povečanje število novih turističnih programov, produktov ali storitev, ki bodo temeljili na povezovanju naravnih, kulturnih, zgodovinskih ali kulinaričnih prednosti območja; povečanje števila naložb v objekte kulturne in naravne dediščine kot »magnet« za privabljanje turistov; povečati število nočitvenih kapacitet; povečati število izobraževanj s ciljem skupnega pristopa k organizirani turistični ponudbi.

Ukrep se bo sofinanciral iz sklada **EKSRP**.

Ukrep 2: Razvoj dejavnosti za prosti čas, kulturo, šport in rekreacijo ter z njimi povezano infrastrukturo

Za območje je značilno, da se iz leta v leto število prebivalcev zmanjšuje, na kar kaže negativni selitveni prirastek zadnjih nekaj let. Prav tako je opazen upad števila mladih na območju, ki se selijo v večja urbana središča ter naraščanja števila starejših (visok indeks staranja). S spodbujanjem društvenega življenja na vasi, ki je še vedno zelo pristno, želimo okrepiti povezanost ljudi na podeželju, saj delovanje društev bistveno prispeva h kvaliteti življenja. Pomemben prostor za druženje še vedno ostajajo skupni vaški objekti kot so kulturni domovi, gasilski domovi, prostori za delovanje mladih, društev in drugih lokalnih skupnosti. Iz analize stanja izhaja, da so objekti na območju večinoma starejši, zgrajeni na prostovoljni ravni in zaradi pomanjkanja sredstev pogosto v slabem stanju. V ta namen bomo v okviru ukrepa spodbujali manjše naložbe za ureditev in nakup opreme v objekte skupnega pomena, ki so že v okolju, da ne bodo še naprej propadali le v primeru, da se bodo v njih umestile primerne vsebine. Da bo življenje na podeželju bolj privlačno, bomo spodbujali tudi aktivnosti, ki bodo vsebovale rekonstrukcijo in nakup opreme za ureditev vaških jeder.

Za dvig kvalitete življenja na podeželju so pomembne tudi skupne površine za rekreacijo in druženje. Iz analize stanja izhaja, da so na območju kolesarske in pohodne poti, katere je potrebno nadgraditi, povezati v sklope, predvsem pa bolje opremiti. Prav tako je dotrajana in neurejena infrastruktura (ceste, športno- rekreacijska infrastruktura, pešpoti). V okviru tega bodo podprte operacije (projekti), ki bodo izboljšali možnosti za preživetje prostega časa in sicer operacije (projekti), ki bodo omogočila vlaganja v obnovo ali izgradnjo športno-rekreacijske infrastrukture ter površine za preživljanje prostega časa v naravi, na prostem in opreme z novimi inovativnimi vsebinami, prilagojenimi za različne cilje skupine. Podprte bodo tudi naložbe v obnovo tematskih in kolesarskih poti in z njimi spremljajočo infrastrukturo (oprema, priprava kart, izvedba programov in promocijskih vsebin za seznanjenje javnosti) in ureditev poti do njih.

Pričakovani rezultati: povečanje števila športno-rekreacijske infrastrukture; povečanje števila urejenih skupnih površin in prostorov; povečanje števila ljudi, deležnih novih ali izboljšanih storitev/ infrastrukture. Ukrep se bo sofinanciral iz sklada **EKSRP**.

VARSTVO OKOLJA IN OHRANJENJE NARAVE

Ukrep 1: Biotska raznovrstnosti in varovanje okolja z zagotavljanjem kakovostne interpretacije naravne in kulturne dediščine ter dejavnosti izobraževanja/ osveščanja

Območje LAS ima pestre naravne razmere, ki neposredno vplivajo na poselitev, ki je razpršena in ima veliko število majhnih naselij. Za območje je značilna velika biotska raznovrstnost ter prisotnost redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Velik del območja LAS (68,92%) je v Naturi 2000, na območju je zavarovano območje Krajinski park Goričko, celotno Goričko spada prav tako med ekološko pomembna področja. Območje je z okoljskega in naravovarstvenega vidika dobro ohranjeno. K temu je prispevalo tudi odsotnost težke industrije v preteklem obdobju, razen v Mestni občini Murska Sobota.

Iz analize stanja izhaja, da se na območju LAS-a zmanjšujejo naravni habitati in zaraščajo površine. Prav tako je na območju nizka stopnja osveščenosti prebivalstva o delovanju narave in varovanju kakovosti v okolju. Tako je potrebno na območju varovati stanje biotske raznovrstnosti in narave habitate ter s tem povezano naravno-kulturno dediščino, da se le-ta ne bi poslabšala. Prav zaradi varovanja stanja, bo v okviru tega ukrepa posebna pozornost dana ohranjanju ogroženih živalskih vrst, ki jim brez ustrezne naravovarstvene politike grozi izumrtje. Za ohranitve in/ali izboljšanje stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov bo potrebno zagotoviti kakovostno interpretacijo naravovarstvenih površin, ki bo po potrebi vključevala tudi manjše investicije v javno infrastrukturo za obisk, predvsem vzdrževanje že obstoječih objektov oz. manjši posegi v naravo (npr. opazovališč, utrjene poti, postavitve oglednik točk, informacijskih točk,..). Poudarek bo dan izobraževanju in ozaveščanju o ohranjanju narave, brez negativnih vplivov na doseganja naravovarstvenih ciljev ob zagotavljanju trajnostne mobilnosti prebivalcev. S tem ukrepom bomo s spodbujanjem inovativnih in pilotnih aktivnosti, ki bodo pokazale, da so tudi varovana območja lahko razvojne priložnosti in predstaviti pilotne aktivnosti, ki bodo upoštevale principe varovanja okolja, ohranjanja biotske raznovrstnosti in prilagajanja na podnebne spremembe (npr.: revitalizacija mlake, samooskrbni vrtovi, obnova travnikov, varstvo biotske raznolikosti) ter osveščale o pomenu varstva biotske pestrosti. Med ostalim bomo spodbujali aktivnosti za razvoj sonaravnega turizma in ekološkega kmetovanja, saj na ta način spodbujamo ohranjanje oziroma izboljševanje biotske raznovrstnosti, kulturne krajine, prepričujemo zaraščanje in varovanje okolja nasploh.

Pričakovani rezultati: povečanje števila interpretacij ohranjanja biotske raznolikosti in varstva kulturne dediščine (revitalizacija mlake, samooskrbnih vrtov, obnova travnikov s košnjo,..); povečati ozaveščenost prebivalstva glede okolju prijaznih praks.

Ukrep se bo financiral iz EKSRP IN ESRR sklada.

Ukrep 2: Spodbujanje URE, vključno z naložbami v OVE ter dejavnosti okoljskega ozaveščanja za izboljšanje stanja okolja

Zmanjševanje onesnaževanje, toplogrednih plinov in poraba energije je ena izmed prioritet EU v tem programskem obdobju. Iz analize stanja izhaja, da je na območju sorazmerno nizka stopnja osveščenosti prebivalstva o varovanju kakovosti v okolju. Zato je o pomenu varstva okolja potrebno osveščati širšo javnost, z aktivnostmi je potrebno začeti že pri mladih in jih spodbujati k uporabi prevozov oz. načinov mobilnosti, ki manj obremenjujejo okolje. Izobraževalne dejavnosti in osveščanje o trajnostni mobilnosti bodo usmerjene na različne ciljne skupine najmlajših vključenih v vrtce, osnovne šole, pa vse do starejših občanov. Iz analize stanja izhaja tudi, da je energetska revščina na območju v porastu in

so predvsem urbana središča obremenjena s PM₁₀. V okviru ukrepa pričakujemo, da se bo kreiral krovni strateški »program za okolje«, ki bo predvidel ključne aktivnosti po sektorjih, s tem da bomo izvajali predvidene aktivnosti za preprečevanje energetske revščine in uvajanje trajnostne mobilnosti (s ciljem znižanja PM₁₀) v primernih okoljih.

Iz analize stanja izhaja, da so odpadki na območju v porastu. Da bi zmanjšali količino odpadkov, bomo z ukrepom spodbujali inovativne in pilotne aktivnosti, ki bodo prispevale k skupnostim brez odpadkov – zerowaste (vlaganja v manjšo okoljsko infrastrukturo, vzpostavitev centrov ponovne uporabe,..) in inovacije na področju okolja z aktivacijo podjetniškega sektorja - kreiranje lokalno prilagojeni Quadruplehelix model inovacij (poslovni model kooperative in ESCO,...). Ključnega pomena v tem ukrepu so tudi usposabljanja in aktivnosti za vse tri sektorje o pomenu zmanjševanja obremenjevanja okolja s toplogrednimi plini, ki vključujejo učinkovito rabo energije in izkoriščanje endogenih potencialov energije. Podprte bodo tudi operacije (projekti), ki bodo spodbujali izkoriščanje sončne energije in s tem tudi svetlobe, izvajali aktivnosti ozaveščanja prebivalstva o varstvu okolja in ohranjanju narave (predvsem mlade po šolah), ter izobraževanja, usposabljanja in dvig ozaveščenosti lokalnega prebivalstva tudi z zvezi z zmanjšanjem energetske revščine usposabljali lokalno prebivalstvo na področju energetske revščine.

Pričakovani rezultati: Izboljšana raba razpoložljivih virov območja ter učinkovitejša raba energije v vseh sektorjih; povečana ozaveščenost glede okolju prijaznih praks; inovacije na področju okolja z aktivacijo podjetniškega sektorja (kooperative, ESCO); kreiran krovno strateški »program za okolje« z vključenim preprečevanjem energetske revščine, trajnostne mobilnosti (PM₁₀).

Ukrep se bo financiral iz EKSRRP IN ESRR sklada.

VEČJA VKLJUČENOST MLADIH, ŽENSK IN DRUGIH RANLJIVIH SKUPIN

Prekmurje sodi med socialno najbolj ogrožene pokrajine v Sloveniji. Visoka stopnja brezposelnosti, nižja izobrazbena struktura zaposlenih, majhne zaposlitvene možnosti in nižje plače na območju LAS vodijo v vedno večjo stisko ljudi in večjo stopnjo revščine ter socialne izključenosti. Območje LAS je med redkeje poseljenimi območji, saj je gostota naseljenosti 59,15 km². Na območju je bilo identificiranih šest ranljivih skupin: starejši, mladi, brezposelni, ženske, Romi in Madžari. Med starostniki je zaznati povečanje revščine zaradi nizkih prejemkov, nemobilnost zaradi zmanjševanja oz. ukinjanja javnega potniškega prometa, osamljenost.

Iz analize stanja izhaja, da na območju ni ustreznega prenosa znanja med generacijami. Starejši so nosilci tradicionalnih znanj, ki jih je potrebno prenesti na mlajše generacije, da se jih spodbudi k ohranjanju in obujanju tradicionalnih običajev, obenem pa je starejše potrebno spodbuditi k sprejemanju modernih znanj, da se bodo lažje vključili v sodobno družbo. Neizkoriščena priložnost ostaja priznavanje njihovih številnih neformalno pridobljenih znanj. Na območju so posamezni deležniki že aktivni na področju medgeneracijskega učenja, vendar delujejo samostojno, brez širšega povezovanja s partnerji in večinoma ostajajo na nižjih ravneh medgeneracijskega učenja in sodelovanja (srečanja, enkratni dogodki). Da bomo spodbujali medgeneracijsko sodelovanje, pomoč, učenje, bomo v okviru ukrepa podpirali nove oblike medgeneracijskega sodelovanja z izmenjavi znanj in izkušenj (oblikovanje in izvajanje programov za mlade in ostale ranljive skupine povezanih z ohranjanjem tradicionalnih znanj in kulturne dediščine).

Iz analize izhaja, da je pri mladih zaznati več nezainteresiranosti in apatičnosti, prav tako pa je v okolju zaznati šibko vključenost pripadnikov romske skupnosti v družbeno okolje in povečanje deleža starejših ljudi (prebivalstvo se stara). Zaradi dolgotrajne brezposelnosti, neaktivnosti, družbene stigmatizacije, se zaznava upad delovnih sposobnosti, spretnosti ter tudi interesa za vključevanje v programe, ki omogočajo dvig lastne samopodobe, delovne aktivnosti, spretnosti ter s tem tudi socialne vključenosti v okolje. V okviru tega ukrepa bodo podprte aktivnosti, ki bodo prispevale k aktivaciji deležnikov v povezavi deležnikov z institucionalnim okoljem za namen povečanja socialne vključenosti (intervencijsko delo z mladimi in ženskami, aktivnosti v smeri ustvarjanja inovativnih partnerstev za oblikovanje mreže s starostniki in drugimi ciljnim ranljivimi skupinami, spodbujanje aktivnega staranja). Da bi prebivalci doživeli čim večjo starost, bomo v okviru ukrepa podprli tudi operacije, ki bodo spodbujale zdrav in aktivni življenjski slog. Na podlagi vsega naštetega smo za to tematsko področje določili ukrep 1: **Razvoj programov in storitev za družbeno povezanost in socialno vključevanje ranljivih ciljnih skupin v urbanih območjih LAS**

Pričakovani rezultati: povečati socialno vključenosti preko spodbujanja inovativnih partnerstev; povečati število programov za izvedbo zdravega in aktivnega življenjskega sloga; povečati število integriranih rešitev medgeneracijske vključenosti; aktivirati potencialne ranljivih ciljnih skupin in povečati vključenost ranljivih ciljnih skupin v programe življenjske skupnosti; povečati število inovativnih modelov partnerstev za oblikovanje mreže za socialno aktivacijo.

Ukrep je namenjen za urbana območja in se bo financiral iz ESRR sklada.

8. Opis in način doseganja ter zasledovanja horizontalnih ciljev Evropske unije

Strategija lokalnega razvoja (SLR) LAS Goričko 2020 je usmerjena k doseganju horizontalnih ciljev, saj so ti vpeti v številne ukrepe, ki jih zasleduje in se bodo odražali tudi pri izbiri in ocenjevanju operacij, ki se bodo izvajale v okviru naše SLR. Ocenjevalo se bo **inovativnost operacije** in sicer ali je operacija inovativna in ustvarja novo dodano vrednost v okolju, ocenjevalo se bo ali gre za **razvoj novih programov, produktov in storitev**, ocenjeval se bo **vpliv na okolje**, tako da se bo preverjalo ali operacija izboljšuje stanje okolja ali uvaja nove aktivnosti za prilagajanje podnebnim spremembam ali vsaj ne vpliva negativno na okolje, ter ocenjevalo se bo **vključevanje ranljivih ciljnih skupin** pri izvedbi aktivnosti operacije.

Blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje V okviru SLR in njenih ciljev ter ukrepov se bodo izvajale operacije, ki bodo upoštevale principe varovanja okolja in ohranjanje biotske raznovrstnosti v navezavi na prilagajanje na podnebne spremembe. Operacije, ki bodo spodbujale aktivnosti za sonaraven turizem in ekološko kmetovanje, saj posledično s tem vplivamo na ohranjanje oziroma izboljšanje biotske raznovrstnosti. Vzpodbujali bomo aktivnosti za preprečevanje energetske revščine ter spodbujali usposabljanje in aktivnosti za vse tri sektorje o pomenu zmanjšanja obremenjevanja okolja s toplogrednimi plini, ki vključujejo učinkovito rabo energije in izkoriščanje endogenih potencialov. Podpirale se bodo operacije, ki bodo prispevale k ustvarjanju novih »zelenih« delovnih mest oz. ustvarjale pogoje za njihovo ohranjanje, ki bodo povečevale lokalno samooskrbo in spodbujale kratke dobavne verige, dvigale dodano vrednost lokalnih produktov, spodbujale ekološko pridelavo, zeleni turizem, socialno podjetništvo. Na blaženje ima pomembno vlogo tudi spodbujanje trajnosti mobilnosti, tudi v urbanih območjih.

Okolje V okviru SLR in njenih ciljev ter ukrepov se bodo tako izvajale operacije, ki bodo ohranjale biotsko raznovrstnost na območju Nature 2000 ter povečevale njihovo biotsko pestrost, osveščale o pomenu varstva biotske pestrosti in njenih koristi za lokalno okolje, prispevale k ohranjanju okolja in varovanju narave ter k dvigu kvalitete življenjske okolice. V okviru tega bomo spodbujali aktivnosti za sonaraven turizem (naložbe v turistične objekte, ki so naravi prijazni) in ekološko kmetovanje, s poudarkom na zmanjševanju energije in emisij na enoto proizvoda, saj bomo posledično s tem ohranjali biotsko raznovrstnost, kulturno krajino in varovanje okolja nasploh. Podprte bodo tudi operacije, katerih osnovni namen je ohranjanje kmetijske krajine, ki prepričujejo izgubo habitatov, ozaveščali prebivalce glede okolju prijaznih praks z »zerowaste« paradigmo, kreirali »program za okolje« z vključevanjem preprečevanja energetske revščine in uvajanje trajnostne mobilnosti v primernih okoljih. Prav tako bomo

spodbujali razvoj lokalnih proizvodov in storitev, vključno z oblikovanjem mreže lokalnih ponudnikov za skupni nastop na trgu ter programe in aktivnosti za vzpostavitev pogojev za oblikovanje krakih verig. Pred izvedbo teh operacij bo potrebno pridobiti vsa zahtevana naravovarstvena oz. okoljevarstvena dovoljenja ter druga soglasja.

Inovacije V okviru SLR in njenih ciljev ter ukrepov se bodo podpirale operacije, ki bodo spodbujale oblikovanje inovativnih partnerstev za razvoj novih produktov ali storitev in skupni nastop na trgu. Spodbujali bomo oblikovanje novih, inovativnih turističnih produktov, ki bodo temeljili na povezovanju naravnih, kulturnih, zgodovinskih in kulinaričnih prednosti območja. Podprte bodo tudi operacije, ki bodo objektom, ki so skupnega pomena, dodale nove, inovativne vsebine. Inovativni bodo tudi pristopi pri ohranjanju naravne in kulturne dediščine ter njene interpretacije prav tako kot inovativni pristopi pri zmanjšanju energetske revščine, ozaveščanju o URE ter OVE ter zagotavljanju trajnostne mobilnosti v urbanih območjih LAS ter spodbujali se bodo inovativni pristopi v povezavi s podjetništvom. Prav tako pa se bodo razvijali novi inovativni programi in storitve za družbeno povezanost in socialno vključenost pri ranljivih ciljnih skupinah.

Spodbujanje enakosti med moškimi in ženskami ter nediskriminacijo V okviru SLR in njenih ciljev ter ukrepov, se bo enakost med spoloma in nediskriminacija zagotavljale horizontalno ter vertikalno, skozi vsa tematska področja. Tako se bodo izvajale operacije, pri katerih se bo težilo k ustvarjanju novih delovnih mest, ki bodo spodbujale enakost med spoloma. Spodbujanje enakosti spolov in nediskriminaciji se bo izvajalo tudi na področju večje vključenosti mladih, žensk in drugih ranljivih skupin, to bo predvsem v izboljšanju medgeneracijskega sodelovanja in učenja in pa resocializaciji brezposelnih oseb z aktiviranjem za iskanje novih možnosti za ponovno zaposlitev in s tem vključitev v sam trg dela ter nenazadnje vključitev tudi v družbeno okolje. Pri izvedbi operacij se bo to načelo zagotavljalo tako, da bodo vsa vabila odprta za oba spola, omogočene bodo enake možnosti za vse skupine ljudi, ne glede na spol, raso, starost, nacionalnost, vero, invalidnost ali spolno usmerjenost. Vključenost v aktivnosti in učinke oz. rezultate projekta bo namenjena vsem prebivalcem območja LAS.

9. Opis SLR in njenih ciljev vključno z določitvijo mejnikov in ciljnih vrednosti kazalnikov

Lokalni razvoj temelji na izkoriščanju endogenih razvojnih potencialov podeželja in izgradnji socialnega kapitala v obliki aktivnega vključevanja prebivalstva v skupno načrtovanje in odločanje o lokalnem razvoju po načelu subsidiarnosti in participativne demokracije. Pristop LEADER se je začel na območju LAS izvajati z dnem 15.04.2015, ko je LAS Goričko dobila Odločbo o dodelitvi statusa delujoče LAS. Istočasno je dobila odločbo o pravici lokalne akcijske skupine do koriščenja finančnih sredstev. Izvajanje ukrepov LEADER v obdobju 2007–2013 je bilo med lokalnim prebivalstvom dobro sprejeto in se je izkazalo kot uspešno orodje pri reševanju lokalnih razvojnih potreb. Za uresničitev uravnoteženega razvoja lokalnih območij v obdobju 2014–2020 je potrebno tesno sodelovanje med skladi, ki se bodo s povezovanjem in dopolnjevanjem lotili reševanja lokalnih razvojnih potreb ter na ta način zasledovali cilje Unije. Prednost skupnega pristopaje zagotavljanje celovitejšega reševanja lokalnih razvojnih potreb. Pristop »od spodaj navzgor« ima številne prednosti v primerjavi s tradicionalnimi razvojnimi politikami, saj se odziva na dejanske potrebe lokalnih območij in na ta način zagotavlja večje multiplikativne učinke na lokalni ravni. Prednost je tudi, da lokalni prebivalci prevzamejo nadzor nad lokalnim razvojem, kar vzbudi med njimi občutek lokalne identitete, in vzpostavijo lokalno partnerstvo, ki oblikuje in izvaja celovito strategijo lokalnega razvoja in se tako odzovejo na široko paleto lokalnih izzivov in potreb. Lokalna partnerstva sama določijo prioritete lokalnega razvoja in operacije, ki bodo deležne sofinanciranja, kar je najprepoznavnejša in tudi največja prednost tovrstnega pristopa. Cilj pristopa je spodbujanje socialnega vključevanja ter boj proti revščini in kakršni koli diskriminaciji kar posledično prispeva k zmanjševanju regionalnih razvojnih razlik in gospodarskemu razvoju območij. Poleg tega pomembno prispeva k ohranjanju narave, varstvu okolja ter kulturne dediščine, kulturne krajine in njenih elementov.

Razvojna vizija LAS Goričko 2020

Opredelelitev razvojne vizije in ciljev sta ključnega pomena pri pripravi Strategije lokalnega razvoja. Na osnovi obstoječe analize stanja na obravnavanem območju ter prepoznanih ključnih problemov in ovir smo oblikovali razvojno vizijo:

»S spodbujanjem naložb v razvoj in vzpostavitev trajnostno naravnanih gospodarskih in negospodarskih dejavnosti ter potrebne infrastrukture, z dvigom podjetnosti tukaj živečih ljudi, z varstvom okolja ter trajnostnim ravnanjem z razpoložljivimi resursi, z ohranjanjem naravne in

kulturne dediščine, z izboljšanjem družbene povezanosti in socialne vključenosti vsega prebivalstva in posebej še ranljivih skupin, bomo na območju LAS Goričko dolgoročno izboljšali pogoje za večjo kakovost bivanja lokalnega prebivalstva in pogoje za njihovo ustvarjanje, prispevali k dvigu dodane vrednosti in konkurenčnosti njihovih produktov in storitev, povečali turistično privlačnost območja, ter posledično prispevali k povečanju blaginje prebivalstva LAS».

Vizija območja LAS Goričko temelji na trajnostnem razvoju, razvoju možnosti za ohranjanje oziroma pridobivanje novih kvalitetnejših delovnih mest na podeželju s poudarkom na zelenih delovnih mestih, to pomeni ustvarjanju razmer za izboljšanje kakovostni življenja na območju LAS ter turistične privlačnosti območja za uresničevanje gospodarskih ciljev in ciljev na področju razvoja človeških virov ter družbene blaginje, ob tem pa ohranitvi prvin, ki prispevajo k prepoznavnosti območja LAS.

Celovit in inovativen značaj SLR

Že v analitičnem delu SLR smo zapisali, da je območje LAS homogeno in dovolj veliko, da premore dovolj kritične mase človeških in ekonomskih virov. Tudi pri pripravi SLR smo izhajali iz celovitosti, ki se kaže na sledeči način:

- SLR je izdelana za homogeno in zaokroženo območje, ki se v celoti nahaja v Pomurski statistični regiji in se ne prekriva z območjem drugega LAS.
- Pri izdelavi SLR smo vključili vse zainteresirane ciljne skupine: javni, ekonomski in civilni sektor.
- SLR temelji na partnerskem sodelovanju in povezovanju med različnimi sektorji.
- V SLR je zapisana vizija LAS in so določeni cilji, ukrepi, kazalniki, ki bodo omogočili celovito reševanje problemov in potreb, ki izhajajo iz analize stanja.
- Hierarhija SLR je pripravljena tako, da je »rdeča nit« (problem – potreba – priložnost – vizija – tematsko področje – cilj – ukrep – rezultat) prisotna in razvidna skozi celotno SLR.
- SLR upošteva vsa štiri tematska področja ukrepanja v skladu z Uredbo CLLD.
- Uresničevanje ciljev SLR je mogoče samo s celovitim in partnerskim pristopom vseh zainteresiranih deležnikov v lokalnem okolju.
- SLR obravnava razvojne izzive na celosten način, zato lahko učinke strategije (učinke, rezultate, vplive) razdelimo v tri smotre obravnave. Skupaj z njihovimi sinergijami spodbujamo endogeni razvoj, se pravi skladen z lokalnimi dejavniki, kar zahteva čim višjo stopnjo preseka med sektorskimi in teritorialnimi interesi razvoja. Tako lahko pri strategiji računamo na multiplikacije oz. sinergije učinke, socialne ekonomije, socialno okoljskih vsebin ter zelenega gospodarstva, ki predstavljajo preseke smotrov obravnave (okolje, gospodarstvo, sociala).

Inovativen značaj SLR bi lahko opredelili na sledeči način:

- SLR predvideva izvajanje operacij, ki so za območje LAS razvojno zelo pomembne in nadgrajujejo dosedanja prizadevanja/aktivnosti, zato za območje predstavljajo nekaj novega (SLR je usmerjena v inovativne pristope in doseganje trajnih rezultatov).
- SLR bo podprla operacije, ki bodo uvajale nove produkte/ storitve, lokalne produkte z višjo dodano vrednostjo.
- SLR bo uvajala nove pristope povezovanja in trženja na lokalnem nivoju (povezovanje pridelovalcev in ponudnikov v skupne inovativne mreže z namenom krajših dobavnih verig, spodbujanje inovativnih partnerstev...).
- SLR bo imela multiplikativne učinke na gospodarski, socialni in demografski razvoj območja.
- SLR spodbuja uporabo obstoječih endogenih potencialov na območju na nov način (nadgradnja partnerskega povezovanja iz preteklega finančnega obdobja, vključevanje deležnikov na območju v inovativna partnerstva, sodelovanja...).
- SLR podpira operacije, ki prispevajo k uresničevanju horizontalnih ciljev Evropske unije.
- SLR opredeljuje širše področje lokalnega razvoja kot ga je opredeljeval pristop LEADER.
- SLR podpira krepitev sodelovanja med različnimi sektorji in medgeneracijsko povezovanje (v SLR so vključeni predstavniki vseh treh sektorjev – javni, ekonomski in socialni sektor, poudarek je dan ciljnim skupinam vseh generacij, še posebej ranljivim osebam),
- SLR podpira medsektorsko in medgeneracijsko partnersko sodelovanje, posebej pa še spodbuja oblikovanje inovativnih partnerstev, kar bo pri podjetnikih omogočalo razvoj novih produktov/storitev z višjo dodano vrednostjo in višjo konkurenčnostjo.
- novi načini predstavitve kulturne in naravne dediščine za boljšo turistično prepoznavnost in nove oblike sodelovanja, uporaba endogenih potencialov za nove oblike socialnega podjetništva, povezanega z novimi dejavnostmi....

Strategija lokalnega razvoja se bo financirala iz sklada EKSRP in ESRR. Pri oblikovanju ciljev je bila velika pozornost dana temu, da le-ti prispevajo k uresničevanju ciljev zastavljenih v Strategiji Evropa 2020 in skladov, iz katerih se bo strategija financirala. Strategija lokalnega razvoja LAS Goričko si prizadeva prispevati k pospeševanju lokalnega razvoja podeželskih območij. Cilji so v skladu s strateškimi usmeritvami PRP 2014–2020, OP EKP 2014–2020 in Regionalnim razvojnim Programom Pomurje 2014–2020 ter s tem sledijo prednostnim nalogam politike razvoja podeželja, horizontalnim ciljev EU, ob enem pa so usklajeni z ostalimi razvojnimi politikami na regionalni in lokalni ravni. V okviru PRP 2014–2020 je podpora osredotočena v »Zelena delovna mesta in skladen vzdržen razvoj podeželja, ki temelji na razvoju endogenih potencialov. V OP EKP 2014–2020, ki se financira iz ESRR je podpora osredotočena v »Vlaganja v okviru strategij lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost«. Cilji strategije LAS Goričko bodo prispevali k šesti prednostni nalogi PRP 2014–2020, ki se glasi: »spodbujanje socialne vključenosti, zmanjševanja revščine in gospodarskega razvoja podeželskih območij s poudarkom na pospeševanju lokalnega razvoja podeželskih območij«. Prispevali pa bo tudi k peti prednostni naložbi unije iz OP EKP 2014–2020, in sicer: »spodbujanje socialne vključenosti ter boj proti revščini in kakršni koli diskriminaciji z vlaganjem v okviru strategij lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost«. Na regionalni ravni pa je SLR usklajena z Regionalnim razvojnim programom Pomurje 2014–2020 in sicer v Razvojni prioriteti 1: Konkurenčno in zeleno gospodarstvo, Razvojni prioriteti 2: Znanje, tolerantnost in zdravje, Razvojni prioriteti 3: Zeleno življenjsko okolje in učinkovita raba virov, Razvojni prioriteti 4: Trajnostni razvoj podeželja. Na ravni vseh ciljev in ukrepov pa bodo poleg vlaganj v razvoj osnovne infrastrukture zagotovljena tudi vlaganja v razvoj kulturnih, prostora in drugih dejavnosti, zlasti takih, ki prispevajo k višji socialni vključenosti. Pri planiranju ciljev in ukrepov smo veliko pozornost posvečali skrbi za okolje, blaženje podnebnih sprememb in prilagajanju nanje ter trajnostni rabi naravnih virov.

Cilji SLR, hierarhija in komplementarnost ciljev

V okviru SLR smo se, v sodelovanju s predstavniki vseh treh sektorjev in strokovnih organizacij, osredotočili na vsa štiri tematska področja ukrepanja, ki so ključna za reševanje razvojnih potreb območja LAS in so opisana v poglavju Podroben opis tematskih področij ukrepanja. Za posamezna tematska področja ukrepanja smo opredelili ukrepe, s pomočjo katerih bomo uresničili zastavljene cilje in rezultate, ki bodo prispevali k izboljšanju stanja na območju LAS.

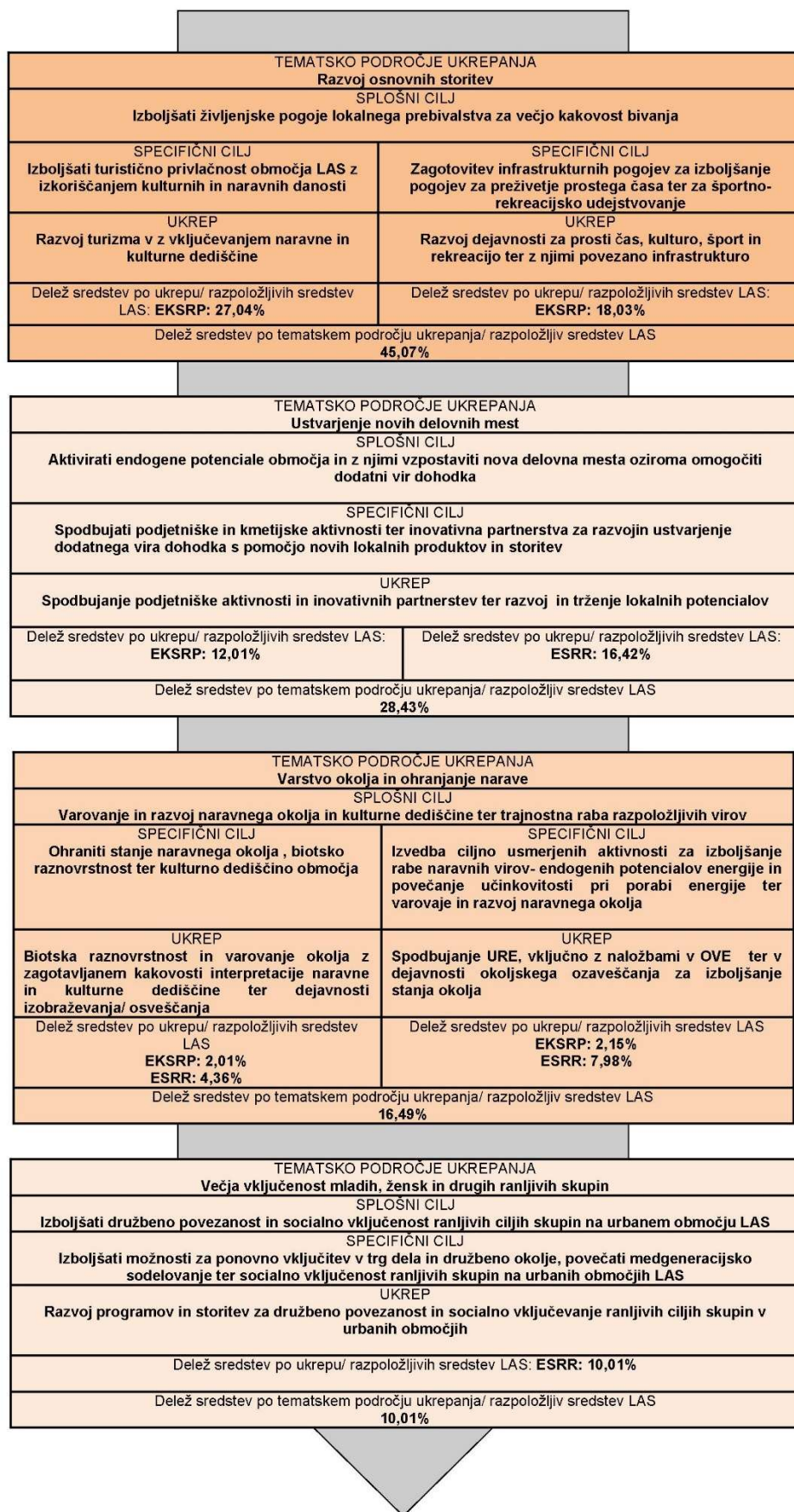
Hierarhija SLR je pripravljena tako, da je »rdeča nit« (problem – potreba – priložnost – vizija – tematsko področje – cilj – ukrep – rezultat) prisotna in razvidna skozi celoten dokument.

Glede na hierarhijo ciljev so krovni cilji t.i. splošni cilji, k uresnitvi katerih bodo prispevali med drugim tudi specifični cilji opredeljeni v SLR. Za splošne cilje vemo, da bodo uresničljivi v daljšem časovnem obdobju na regionalni ali sektorski ravni ob pomoči različnih virov financiranja. Delno pa jih lahko uresničimo tudi s pomočjo operacij v okviru sredstev CLLD. Specifični cilji opredeljeni v SLR so v medsebojni odvisnosti, saj izvedba posamezne operacije lahko prispeva k doseganju ciljev iz različnih tematskih področij ukrepanja. S tovrstnim povezovanjem **dosegamo komplementarne in multiplikativne učinke**. Navajamo primer: kazalnik Število novih delovnih mest imamo zapisan v tematskem področju ukrepanja Ustvarjanje delovnih mest. Predvidevamo pa, da bodo tudi operacije iz drugih tematskih področij ukrepanja prispevale k ustvarjanju novih delovnih mest. V okviru hierarhije ciljev bomo izpostavili rangiranj po posameznih tematskih področjih ukrepanja, kot izhaja iz spodnjega grafa. Rangiranje tematskih področij izhaja iz potreb območja. Tudi razdelitev sredstev v okviru SLR temelji na osnovi potreb. Za razvoj območja LAS-a je najbolj pomembno tematsko področje Razvoj osnovnih storitev s splošnim ciljem Izboljšati življenjske pogoje lokalnega prebivalstva za večjo kakovost bivanja. Temu tematskemu področju smo namenili kar 40% vseh sredstev, ki jih bo imel LAS na razpolago za obdobje 2014–2020. Naslednje tematsko področje, katero je pomembno za razvoj območja je Ustvarjanje novih delovnih mest, kateremu smo namenili 30% vseh sredstev in v okviru katerega bomo uresničevali splošni cilj Aktivirati endogene potenciale območja in z njimi vzpostaviti nova delovna mesta oziroma omogočiti dodatni vir dohodka. Sledi tematsko področje Varstvo okolja in ohranjanje narave v okviru katerega bomo uresničevali cilj Varovanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov, kateremu smo namenili 20% vseh razpoložljivih sredstev. Potem je še tematsko področje ukrepanje Večja vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin, kateri splošni cilj je Izboljšati družbeno povezanost in socialno vključenost ranljivih ciljih skupin na urbanem območju LAS in kateremu smo namenili 10% vseh razpoložljivih sredstev v okviru LAS. Ne glede na hierarhijo tematskih področij ukrepanja, so vse aktivnosti usmerjene k dolgoročnemu izboljšanju pogojev za večjo kakovost bivanja lokalnega prebivalstva in pogoju za njihovo ustvarjanje, k dvigu dodane vrednosti in konkurenčnosti njihovih produktov in storitev, povečanju turistične privlačnosti območja, ter posledično k povečanju blaginje prebivalstva območja LAS.

Ocena okoljskih učinkov, ki jih bo prineslo izvajanje SLR:

Strategija lokalnega razvoja LAS Goričko je v splošnem okoljsko naravnana strategija, ki lahko precej prispeva k zmanjšanju vplivov na okolje na podeželju in v urbanih območjih, predvsem pa ukrepi ozaveščenost o okolju, biotski raznovrstnosti, krajini in kakovosti življenja na podeželju ter zagotovi primere dobrih praks. SLR bo tako imela močan ugoden vpliv na okolje. Negativnih učinkov med cilji ni oz. jih je LAS izločila že v fazi priprave SLR. Morebitni negativni vpliv je povezan z ustvarjanjem delovnih mest, zaradi posegov v okolje, je bil izločen s pogojem, da bo prednost dana ustvarjanju zelenih delovnih mest. Ta bodo povezana z izkoriščanjem endogenih potencialov, lastnih resursov s katerimi območje razpolaga. Enako velja tudi za turizem, nasilnih posegov v okolje v obliki gradenj, ki lahko rušijo ravnovesje v naravi ne bo. Podprte bodo le manjše naložbe, ki so povezane z urejanjem vstopnih točk, ureditev katerih je nujno potrebno, da se izognemo škodljivim vplivom, ki so lahko posledica ne vodenih in ne kontroliranih obiskov v naravi. Enako velja tudi za ukrepe, ki so povezani z bogatitvijo življenja na podeželju. Aktivnosti bodo usmerjene v ohranjanje in ureditev že obstoječih objektov. V okviru tega bomo spodbujali aktivnosti za sonaraven turizem (naložbe v turistične objekte, ki so naravi prijazni) in ekološko kmetovanje, s poudarkom na zmanjševanju energije in emisij na enoto proizvoda, saj bomo posledično s tem ohranjanja biotsko raznovrstnost, kulturno krajino in varovanje okolja nasploh. Podprte bodo tudi operacije, katerih osnovni namen je ohranjanje kmetijske krajine, ki prepričujejo izgubo habitatov, ozaveščali prebivalce glede okolju prijaznih praks z »zerowaste« paradigmo, kreirali »progam za okolje« z vključevanjem preprečevanje energetske revščine in trajnostne mobilnosti. Prav tako bomo spodbujali razvoj lokalnih proizvodov in storitev, vključno z oblikovanjem mreže lokalnih ponudnikov za skupni nastop na trgu ter programe in aktivnosti za vzpostavitev pogojev za oblikovanje krakih verig. S kratkimi dobavnimi verigami spodbujamo trajnostno rabo kmetijskih zemljišč, ki zagotavlja ohranjenost in obdelanost podeželja, hkrati pa ima zaradi zmanjševanja emisij toplogrednih plinov močan okoljski vpliv. Pred izvedbo teh operacij bo potrebno pridobiti vsa zahtevana naravovarstvena oz. okoljevarstvena dovoljenja ter druga soglasja, ki se zahtevajo zlasti po predpisih s področja urejanja kmetijskih zemljišč, graditve objektov, urejanja prostora, ohranjanja narave, varstva okolja in voda.

Slika 2: Hiarhija ciljev

Povezava med sektorji in lokalnimi akterji

Naša SLR je pa prav tako inovativne narave, izraža povezovanje med sektorji in lokalnimi akterji na način, ki ima multiplikacijske učinke na lokalni razvoj, saj to izhaja že iz njenega način priprave ter uporabljenih pristopov za oblikovanje in doseganje ciljev. Sestava LAS je tripartitna, se pravi sestavljena iz predstavnikov javnega, ekonomskega kakor tudi civilnega sektorja. Vsi ti sektorji so sodelovali pri pripravi SLR ter kreiranju njenih ciljev. Pri oblikovanju ciljev smo uporabljali pristop od spodaj navzgor. Tako smo potrebe pridobili iz terena preko izvedenih delavnic, zbiranjem projektih predlogov in potreb, z vključevanjem vseh relevantnih razvojnih akterjev na predvidenem območju. Problematiko območja smo obravnavali celovito, saj smo zajeli vse štiri tematske sklope ukrepanja, ki pa predstavljajo tri temelje trajnostnega razvoja in sicer okolje, gospodarstvo ter socialo. Ti stebri so bili upoštevani pri oblikovanju ciljev strategije ter zagotavljanju dolgoročnejših in trajnejših rešitev. Zgoraj navedeno povezovanje med sektorji in lokalnimi akterji izraža multiplikacijske učinke na lokalni razvoj. SLR obravnava razvojne izzive na celosten način, zato lahko učinke strategije (učinke, rezultate, vplive) razdelimo v tri smotre obravnave. Skupaj z njihovimi sinergijami spodbujamo endogeni razvoj, se pravi skladen z lokalnimi dejavniki, kar zahteva čim višjo stopnjo preseka med sektorskimi in teritorialnimi interesi razvoja. Tako lahko pri strategiji računamo na multiplikacije oz. sinergije učinke, socialne ekonomije, socialno okoljskih vsebin ter zelenega gospodarstva, ki predstavljajo preseke smotrov obravnave (okolje, gospodarstvo, sociala). SLR podpira krepitev sodelovanja med različnimi sektorji in medgeneracijsko povezovanje (v SLR so vključeni predstavniki vseh treh sektorjev – javni, ekonomski in socialni sektor, poudarek je dan ciljnim skupinam vseh generacij, še posebej ranljivim osebam). SLR podpira medsektorsko in medgeneracijsko partnersko sodelovanje, posebej pa še spodbuja oblikovanje inovativnih partnerstev, kar bo pri podjetnikih omogočalo razvoj novih produktov/ storitev z višjo dodano vrednostjo in višjo konkurenčnostjo. Multiplikacijske učinke na hierarhično višje dokumente pa smo zagotavljali z vključenostjo interdisciplinarnih dejavnosti pri OVE in URE kakor kot tudi z tripartitno sektorsko pokritost preko ustanoviteljev LAS. Tako je na primer civilni sektor oz. NVO (preko RSNOP _ poslanstvo _ zagovorništvo _ članstvo v RSR _ spreminjanje oz. dopolnjevanje RRP in priprava novih Dogovorov za razvoj regij) vplival tudi na hierarhično višje dokumente. Prav tako so ključni regijski akterji, ki so sodelovali pri pripravi SLR pri svojem delu zasledovani učinke povezovanja med sektorji in lokalnimi akterji ter preko spreminjanja oz. dopolnjevanja RRP in priprave novih Dogovorov za razvoj regij vplivali na hierarhično višje dokumente.

V nadaljevanju podajamo opredelitve ciljev naše SLR, ki so narejeni po posameznih tematskih sklopih ukrepanja in osnovani na analizi stanja ter analizi SWOT.

Ustvarjenje novih delovnih mest

Pri identifikaciji razvojnih potreb na območju LAS je bila najbolj izpostavljena visoka brezposelnost in pomankanje delovnih mest. V okviru tega ukrepa bomo v časovnem obdobju 2016 - 2020 poskušali izboljšati stanje na področju brezposelnosti in pomanjkanjem delovnih mest z ustvarjenem pogojev za razvoj novih delovnih mest. V okviru tega bodo podprte operacije (projekti), ki bodo prispevale k ustvarjenju novih »zelenih« delovnih mest oziroma pogoje za njihovo ohranjanje, povečevale lokalno samooskrbo in spodbujanje kratke dobavne verige, prispevale k dodani vrednosti lokalnim produktom, spodbujale ekološko pridelavo, zeleni turizem, socialno podjetništvo.

Iz razvojnih potreb izhaja, da je potrebno na območju LAS izboljšati tržno organiziranost podjetniškega kakor tudi kmetijskega sektorja, povečati tržno usmerjenost ter horizontalno in vertikalno povezanost ter spodbujati vlaganja v predelavo, razvoj in trženje lokalnih proizvodov in storitev. Cilj je spodbuditi proizvodno povezovanje, da bodo proizvajalci skupno nastopali na trgu in zagotovili zadostne količine, kot tudi razvojno povezovanje. V okviru tega cilja bomo spodbujali oblikovanje inovativnih partnerstev za razvoj novih produktov in skupni nastop na trgu. Podprte bodo partnerske operacije, ki bodo izkoriščale endogene potenciale območja LAS (naravne, kulturne in lokalne). Podpirali bomo razvoj ponudbe lokalnih proizvodov in storitev na območju LAS, vključno z oblikovanjem mreže lokalnih ponudnikov za skupni nastop na trg. Da bi povečali tržno usmerjenost med različnimi predelovalci in potrošniki, bomo v okviru ukrepa podpirali programe in aktivnosti za vzpostavitev pogojev (vključujoč naložbe) za oblikovanje kratkih verig. Izkoriščanje tržnih priložnosti je ključno, da se deležniki povezujejo med seboj, saj si s tem olajšajo vstop na (lokalni, tuji, globalni) trg, zmanjšujejo stroške zaradi skupne organizacije razvoja, proizvodnje, trženja in promocije, zagotavljajo večjo stabilnost v proizvodnji, porazdelijo tveganja, ki jih prinaša spreminjanje razmer na trgu in izboljšujejo pogajalski položaj v odnosu do drugih deležnikov in konkurentov. V okviru ukrepa bomo spodbujali urejanje prodajnih mest, nakup potrebne opreme, stojnice za prodajo produktov in s tem povečali lokalno samooskrbo znotraj urbanih središč in podeželja. Z ureditvijo prodajnih mest znotraj urbanih središč, s povezovanjem in z izmenjavo ponudbe ter z izvedbo različnih spremljevalnih dogodkov (kulturnih, kulinaričnih...), se bo

povečalo povpraševanje s tem pa tudi ponudba. Mišljene so manjše naložbe v ureditev prodajnih mest, nakup stojnic, prodajnih polic ... Z ustreznimi vsebinami bo možno prodajna mesta povezati v mrežo, ponudnike pa usposobiti za skupen nastop znotraj in izven LAS

Iz razvojnih potreb izhaja, da je potrebno na območju povečati prepoznavnost podjetništva, posebno socialnega podjetništva in vedenja o načelih podjetništva, posebno socialnega podjetništva. Socialno podjetništvo na območju LAS ni razvito, vendar ima to ob vzpostavitvi ustreznih pogojev (podpornega okolja) velik potencial, predvsem na področju samooskrbe, turizma, različnih storitvenih programih za občane. Skozi ukrep bomo aktivirali podpirne sheme, ki bodo vključevale programe usposabljanj, izobraževanj, mentorstva ter svetovanja za vse deležnike v okviru družbeno odgovorno podjetništvo (s poudarkom na socialnem podjetništvu), mreženje, promocij. Prav tako bomo podpirali naložbe v opremo prostorov in infrastrukturo za izvajanje programov (učne kmetije, šolski vrtovi, ekosocialne kmetije...), ki bodo omogočila vzpostavitev »zelenih« delovnih mest oziroma bodo omogočila dodatni vir dohodka.

Iz razvojnih potreb izhaja, da je potrebno spodbujati ekološki pristop. Nizko osveščenost ljudi o pomenu lokalno pridelane in predelane hrane bomo poskusili izboljšati s pomočjo podpore v izobraževalne in promocijske aktivnosti za povečanje samooskrbe in osveščanje potrošnikov o pomenu lokalno pridelane hrane, ki ni obremenjena s prevoženimi kilometri in je hkrati ekološko pridelana.

Splošni cilj:	Aktivirati endogene potencialne območja in z njimi vzpostaviti nova delovna mesta oziroma omogočiti dodatni vir dohodka
Specifični cilj:	Spodbujati podjetniške in kmetijske aktivnosti ter inovativna partnerstva za razvoj in ustvarjanje dodatnega vira dohodka s pomočjo novih lokalnih produktov in storitev
Ukrep:	Spodbujanje podjetniške aktivnosti in inovativnih partnerstev ter razvoj in trženje lokalnih potencialov
Pričakovani rezultati:	Ustvariti pogoje za nova delovna mesta, poudarek na »zelenih«; Povečati število inovativnih partnerstev za skupen nastop na trgu; Povečati prepoznavnost in vedenje o podjetništvu, posebno o socialnem podjetništvu; Povečano število oblikovanih podjetniških modelov in prodajnih mest na podeželju in v urbanih središč; povečati število lokalnih produktov in storitev.
Kazalniki rezultata:	Število novih lokalnih produktov in storitev; število izvedenih aktivnosti za Povečanje prepoznavnosti in vedenja o podjetništvu, posebno socialnem podjetništvu; število novih, inovativnih partnerstev

To tematsko težišče ukrepanja se bo financiralo iz EKSRP IN ESRR sklada. **Sredstva EKSRP** se bodo uporabila na podeželskem območju. Naselje z več kot 10.000 prebivalci mesto Murska Sobota ni upravičena do sofinanciranja iz sredstev EKSRP. **Sredstva ESRR** se bodo porabila na urbanih območjih, v okviru LAS Goričko 2020 so to naselja: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.

Razvoj osnovnih storitev

Splošni cilj: Izboljšati življenjske pogoje lokalnega prebivalstva za večjo kakovost bivanja

Specifični cilj 1: Izboljšati turistično privlačnost območja LAS z izkoriščanjem kulturnih in naravnih danosti

Pri analizi stanja na območju LAS je bila v okviru tega specifičnega cilja izpostavljena slaba izkoriščenost ugodnega geografskega položaja, slabo izkoriščeni potenciali naravne in kulturne dediščine v turistične namene, pomanjkanje nastanitvenih zmogljivosti po ostalih občinah in nerazvitost integriranih turističnih produktov. Na podlagi tega je na območju potreba, da naravno in kulturno dediščino izkoristimo za razvoj turizma. V okviru tega cilja bodo podprte naložbe v turistično infrastrukturo za trajnostno ureditev destilacijskih območjih (vzpostavitev info, vstopnih, razglednih mest ter oprema le-teh s promocijskim materialom), naložbe in nakup opreme v objekte kulturne in naravne dediščine v primeru, da se bodo umestile v njih primerne vsebine (npr. muzej, razstava,...) za povečanje turistične privlačnosti. Prav tako bodo podprti projekti, ki bodo povečali dostopnost do točk kulturne in naravne dediščine, izboljšali turistično ponudbo z vzpostavitvijo različni tematskih poti, povezovali točke s turističnimi ponudniki v integralne produkte, spodbujali povezovanje ponudnikov iz različnih segmentov (kmetije, gostilne, namestitve,...), pospeševali izrabo obstoječe turistične in športne infrastrukture (pohodne, kolesarske in

tematske poti, igrišča). Pri identifikaciji je bilo ugotovljeno, da je na območju LAS pomanjkanje nastavitvenih zmogljivosti. Za pridobitev dodatnih nočitvenih kapacitet, bomo preko ukrepa podpirali tudi naložbe v turistične objekte v izvedbi naravni prijaznih oblik turizma (ureditev prostora za šotorišča, kampiranje in podobno, obnova že obstoječih objektov).

Pri identifikaciji razvojnih potreb je bilo v okviru tega cilja izpostavljeno, da na območju ni razvitih integriranih turističnih produktov in da je turistična ponudba razdrobljena (nepovezanost posameznih obstoječih ponudnikov). Da bi odpravili zgornje slabosti, je potrebno v okviru SLR povezati različne in nove ponudnika turističnih storitev ter oblikovati nove, inovativne turistične produkte. V okviru tega cilja bodo podprte operacije (projekti), ki bodo v svojih aktivnostih podpirala oblikovanje turističnih produktov, ki bodo temeljila na povezovanju naravnih, kulturnih, tradicionalnih in kulinaričnih prednosti območja. Podprte bodo tudi operacije, ki bodo izobraževale lokalno prebivalstvo, predvsem turistične ponudnike s ciljem skupnega pristopa k organizirani turistični ponudbi ob upoštevanju varstva narave in kakovosten interpretacije. Podprete bodo tudi operacije, kjer bo prišlo do oživiljanja vaških jeder z oblikovanjem in izvajanjem različnih programov/ izobraževanj za izboljšanje življenja prebivalstva.

Splošni cilj:	Izboljšati življenjske pogoje lokalnega prebivalstva za večjo kakovost bivanja
Specifični cilj:	Izboljšati turistično privlačnost območja LAS z izkoriščanjem kulturnih in naravnih danosti
Ukrep:	Razvoj turizma z vključevanjem naravne in kulturne dediščine
Pričakovani rezultati:	Povečanje število novih turističnih programov, produktov ali storitev, katerih osnova je naravna, kulturna zgodovinskih ali kulinaričnih prednosti območja dediščina; povečanje števila naložb v objekte kulturne in naravne dediščine kot »magnet« za privabljanje turistov; povečati število nočitvenih kapacitet; povečati število izobraževanj s ciljem skupnega pristopa k organizirani turistični ponudbi
Kazalnik rezultata:	Število novih turističnih programov, produktov in storitev, ki bodo temeljil na povezovanju naravnih, kulturnih, zgodovinskih ali kulinaričnih prednostih območja; število vzpostavljenih turističnih partnerstev za skupen nastop na trgu; število izvedenih izobraževanj

Ukrep se bo financiral iz EKSRP, ki se bodo porabila na podeželskem območju. Naselje z več kot 10.000 prebivalci mesto Murska Sobota ni upravičena do sofinanciranja iz sredstev EKSRP.

Specifični cilj 2: Zagotovitev infrastrukturnih pogojev za izboljšanje pogojev za preživljanje prostega časa ter za športno- rekreacijsko udejstvovanje

Pri identifikaciji razvojnih potreb na območju LAS so bili v okviru tega ukrepa izpostavljeni obstoječi objekti, ki so brez ustrezne vsebine (neizkoriščeni in neurejene stavbne kapacitete- vaški in kulturni domovi,...) in predstavljajo velik problem v okolju, v katerem so. Za območje je značilno, da se iz leta v leto število prebivalcev zmanjšuje, na kar kaže negativni selitveni prirastek zadnjih nekaj let. Prav tako je opazen upad števila mladih na območju, ki se selijo v večja urbana središča ter naraščanja števila starejših (visok indeks staranja). S spodbujanjem društvenega življenja na vasi, ki je še vedno zelo pristno, želimo okrepiti povezanost ljudi na podeželju, saj delovanje društev bistveno prispeva h kvaliteti življenja. Pomemben prostor za druženje še vedno ostajajo skupni vaški objekti kot so kulturni domovi, gasilski domovi, prostori za delovanje mladih, društev in drugih lokalnih skupnosti. Objekti so večinoma starejši, zgrajeni na prostovoljni ravni in zaradi pomanjkanja sredstev pogosto v slabem stanju. Na podlagi opisanega je potrebno v okviru SLR izboljšati možnosti za preživetja prostega časa. V ta namen bomo spodbujali manjše naložbe v objekte, ki so že v okolju, da ne bodo še naprej propadali le v primeru, da se bodo v njih umestile primerne vsebine. Za dvig kakovosti življenja na podeželju so pomembne tudi skupne površine za rekreacijo in druženje. V okviru tega ukrepa bodo podprte operacije (projekti), ki bodo izboljšali možnosti za preživetje prostega časa in sicer bodo to operacije v obnovo ali izgradnjo športne – rekreacijske infrastrukture ter površine za preživljanje prostega časa v naravi, na prostem in opreme z novimi inovativnimi vsebinami. Podprte bodo tudi naložbe v obnovo tematskih in kolesarskih poti in z njimi spremljajočo infrastrukturo (oprema, priprava kart, izvedba programov in promocijskih vsebin za seznanjenje javnosti) in ureditev poti do njih, obnovo in dodajanje vsebine večnamenskim objektom na podeželju in infrastrukturo, rekonstrukcija in nakup opreme za ureditev vaških jeder, ki bodo izboljševali pogoje za preživljanje prostega časa, oživiljale kraje in njihova vaška jedra.

Splošen cilj: Izboljšati življenjske pogoje lokalnega prebivalstva za večjo kakovost bivanja

Specifični cilj:	Zagotovitev infrastrukturnih pogojev za izboljšanje pogojev za preživljanje prostega časa ter za športno- rekreacijsko udejstvovanje
Ukrep:	Razvoj dejavnosti za prosti čas, kulturo, šport in rekreacijo ter z njimi povezano infrastrukturo
Pričakovani rezultati:	povečanje števila športno-rekreacijske infrastrukture; povečanje števila urejenih skupnih površin in prostorov; povečanje števila ljudi, deležnih novih ali izboljšanih storitev/ infrastrukture
Kazalnik rezultata:	Število urejene/obnovljene športno-rekreativne infrastrukture ter skupnih površin za preživljanje prostega časa na prostem. Število večnamenskih objektov z novo vsebino ali opremo.

To tematsko težišče ukrepanja se bo financiralo iz EKSRP sklada, sredstva se bodo uporabila na podeželskem območju. Naselje z več kot 10.000 prebivalci mesto Murska Sobota ni upravičena do sofinanciranja iz sredstev EKSRP.

Varstvo okolja in ohranjanje narave

Specifični cilj1: Ohraniti stanje naravnega okolja, biotsko raznovrstnost ter kulturno dediščino območja

Območje LAS ima pestre naravne razmere, ki neposredno vplivajo na poselitev, ki je razpršena in ima veliko število majhnih naselij. Za območje je značilna velika biotska raznovrstnost ter prisotnost redkih in ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Velik del območja LAS (68,92%) je v Naturi 2000, na območju je zavarovano območje Krajinski park Goričko, celotno Goričko spada prav tako med ekološko pomembna področja. Območje je z okoljskega in naravovarstvenega vidika dobro ohranjeno. K temu je prispeval tudi odsotnost težke industrije v preteklem obdobju, razen v Mestni občini Murska Sobota. Pri analizi stanja je bilo na območju LAS izpostavljeno nepovezane aktivnosti na področju varovanja narave in okolja, izginjanje naravnih habitatov in zaraščanje površin, sorazmerno nizka stopnja osveščenosti prebivalstva o delovanju narave in o varovanju kakovosti v okolju ter nedefiniranost konkretnih potencialov za ukrepanje v mikrolokacijah in naravna ogroženost le-teh. V ta namen bomo spodbujali inovativne aktivnosti, ki bodo pokazale, da so tudi varovana območja lahko razvojne priložnosti in predstaviti pilotne aktivnosti, ki bodo upoštevale principe varovanja okolja, ohranjanja biotske raznovrstnosti in prilagajanja na podnebne spremembe (npr.: revitalizacija mlake, samooskrbni vrtovi, obnova travnikov, varstvo biotske raznolikosti) ter osveščale o pomenu varstva biotske pestrosti. Med ostalim bomo spodbujali aktivnosti za razvoj sonaravnega turizma in ekološkega kmetovanja, saj na ta način spodbujamo ohranjanje oziroma izboljševanje biotske raznovrstnosti, kulturne krajine in varovanje okolja nasploh. Za izboljšanja stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov bo potrebno zagotoviti kakovostno interpretacijo naravovarstvenih površin, ki bo po potrebi vključevala tudi manjše investicije v infrastrukturo za obisk, predvsem vzdrževanje že obstoječih objektov oz. manjši posegi v naravo (postavitve oglednik točk, informacijskih točk. Poudarek bo dan izobraževanju in ozaveščanju o ohranjanju narave, brez negativnih vplivov na doseganja naravovarstvenih ciljev ob zagotavljanju trajnostne mobilnosti prebivalcev.

Splošni cilj:	Varovanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov
Specifični cilj:	Ohraniti stanje naravnega okolja, biotsko raznovrstnost ter kulturno dediščino območja
Ukrep:	Biotska raznovrstnosti in varovanje okolja z zagotavljanjem kakovostne interpretacije naravne in kulturne dediščine ter dejavnosti izobraževanja/ osveščanja
Pričakovalni rezultati:	Povečanje števila interpretacij ohranjanja biotske raznolikosti in varstva kulturne dediščine; povečati ozaveščenost prebivalstva glede okolju prijaznih praks.
Kazalnik rezultata:	Število interpretacij ohranjanja biotske raznolikosti in varstva kulturne dediščine; število izvedenih izobraževalnih / ozaveščevalnih aktivnosti.

To tematsko težišče ukrepanja se bo financiralo iz EKSRP IN ESRR sklada. **Sredstva EKSRP** se bodo uporabila na podeželskem območju. Naselje z več kot 10.000 prebivalci mesto Murska Sobota ni upravičena do sofinanciranja iz sredstev EKSRP. **Sredstva ESRR** se bodo porabila na urbanih

območjih, v okviru LAS Goričko 2020 so to naselja: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.

Specifični cilj 2: Izvedba ciljno usmerjenih aktivnosti za izboljšanje rabe naravnih virov-endogenih potencialov energije in povečanje učinkovitosti pri porabi energije ter varovaje in razvoj naravnega okolja

Zmanjševanje onesnaževanje, toplogrednih plinov in poraba energije je ena izmed prioritet EU v tem programskem obdobju. O pomenu varstva okolja je potrebno osveščati širšo javnost, z aktivnostmi je potrebno začeti že pri mladih in jih spodbujati k uporabi prevozov oz. načinov mobilnosti, ki manj obremenjujejo okolje. Pri identifikaciji razvojnih potreb na območju LAS so bile v okviru tega ukrepa izpostavljena kot slabost slaba promocija in odsotnost lokalno premenljivih rešitev za področje energetike, nizka oziroma ničelna stopnja inovacij na področju okolja in nizki izkoristek podjetniških priložnosti. Prav tako je energetska revščina na območju LAS v porastu (neposredna povezava z BDP regije), območja (predvsem urbana) pa so obremenjena s PM₁₀. Z namenom, odpraviti zgornje slabosti, bomo podprli operacije oz. projekti, Izobraževalne dejavnosti in osveščanje o trajnostni mobilnosti bodo usmerjene na različne ciljne skupine najmlajših vključenih v vrtce, osnovne šole, pa vse do starejših občanov. V okviru tega ukrepa se bo kreiral krovni strateški »program za okolje«, ki bo predvidel ključne aktivnosti po sektorjih, s tem da bomo izvajali predvidene aktivnosti za preprečevanje energetske revščine in uvajanje trajnostne mobilnosti (s ciljem znižanja PM₁₀) v primernih okolji. Ključnega pomena v tem ukrepu so tudi usposabljanja in aktivnosti za vse tri sektorje o pomenu zmanjševanja obremenjevanja okolja s toplogrednimi plini, ki vključujejo učinkovito rabo energije in izkoriščanje endogenih potencialov energije. in inovacije na področju okolja z aktivacijo podjetniškega sektorja - kreiranje lokalno prilagojeni Quadruplehelix model inovacij (poslovni model kooperative in ESCO,...). Da bi prispevali k zmanjšanju naraščanja odpadkov, bomo spodbujali inovativne in pilotne aktivnosti, ki bodo prispevale k skupnostim brez odpadkov – zerowaste (vlaganja v manjšo okoljsko infrastrukturo, vzpostavitev centrov ponovne uporabe,..).

Splošni cilj:	Varovanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov
Specifični cilj:	Izvedba ciljno usmerjenih aktivnosti za izboljšanje rabe naravnih virov - endogenih potencialov energije in povečanje učinkovitosti pri porabi energije ter varovanje in razvoj okolja
Ukrep:	Spodbujanje URE, vključno z naložbami v OVE ter v dejavnosti okoljskega ozaveščanja za izboljšanje stanja okolja
Pričakovani rezultati:	Izboljšana raba razpoložljivih virov območja ter učinkovitejša raba energije v vseh sektorjih, Povečana ozaveščenost glede okolju prijaznih praks; Inovacije na področju okolja z aktivacijo podjetniškega sektorja (kooperative, ESCO), Kreiran krovno strateški »program za okolje« z vključenim preprečevanjem energetske revščine, trajnostne mobilnosti (PM ₁₀).
Kazalnik rezultata:	Izdelani krovni strateški »program za okolje« z evidentiranimi ključnimi aktivnostmi po sektorjih, z implementacijo najmanj treh ukrepov; izdani poslovni model energetske kooperative ali ESCO sistem; število dogodkov o pomenu zmanjšanja obremenitve okolja s toplogrednimi plini, ki vključujejo učinkovito rabo endogenih potencialov energije.

To tematsko težišče ukrepanja se bo financiralo iz EKSRP IN ESRR sklada. **Sredstva EKSRP** se bodo uporabila na podeželskem območju. Naselje z več kot 10.000 prebivalci mesto Murska Sobota ni upravičena do sofinanciranja iz sredstev EKSRP. **Sredstva ESRR** se bodo porabila na urbanih območjih, v okviru LAS Goričko 2020 so to naselja: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.

Večja vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin

Specifični cilj: Izboljšati možnosti za ponovno vključitev na trg dela in družbeno okolje, povečati medgeneracijsko sodelovanje ter socialno vključenost ranljivih ciljnih skupin v urbanih območjih.

Na območju LAS je bilo identificiranih šest **ranljivih skupin**: starejši, mladi, ženske, brezposelni, Romi in Madžari. Pri identifikaciji razvojnih potreb na območju LAS so bili v okviru večje vključenosti ranljivih ciljnih skupin izpostavljeni demografska ogroženost, povečanje deleža starih ljudi, neugoden položaj mladih na trgu dela, problem prostorske ločenosti generacije in sodobnega tempa življenja. Znanje starejših tako ostaja neizkoriščen potencial za razvoj medgeneracijskega sodelovanja. Deležniki, ki so

že aktivni na področju medgeneracijskega učenja delujejo nepovezano. V okviru tega ukrepa bodo podprte aktivnosti, ki bodo prispevale k aktivaciji deležnikov v povezavi z institucionalnim okoljem v navezavi na obstoječo socialno infrastrukturo na lokalni in regionalni ravni za namen povečanja socialne vključenosti. Prav tako bodo podprte operacije, kjer bodo izvajale intervencijsko delo z ranljivimi ciljnim skupinami. V sklopu tega bodo podprte operacije (projekti), ki nudijo podporo novim oblikam medgeneracijskega sodelovanja z izmenjavi znanj in izkušenj s čimer bomo izboljšali medgeneracijsko sodelovanje, učenje in pomoč. Prav tako bodo podprte operacije, ki bodo nudile podporo inovativnim partnerstev za oblikovanje mreže s starostniki in drugimi ranljivimi skupinami ter spodbujanje aktivnega staranja s čimer bomo izboljšali socialno vključenost ranljivih skupin. Za dostopnosti do storitve na lokalni ravni in odpravljanje revščine bomo spodbujali operacije (projekte), ki bodo prispevale k zmanjšanju tveganja revščine in povečanju kakovosti življenja v urbanih območjih, to so projekte, ki bodo spodbujali zdrav in aktiven življenjski slog.

Splošni cilj:	Izboljšati družbeno povezanost in socialno vključenost ranljivih ciljnih skupin na ubranih območjih LAS
Specifični cilj:	Izboljšati možnosti za ponovno vključitev v trg dela in družbeno okolje, povečati medgeneracijsko sodelovanje ter socialno vključenost ranljivih skupin na urbanih območjih LAS
Ukrep:	Razvoj programov in storitev za družbeno povezanost in socialno vključevanje ranljivih ciljnih skupin v urbanih območjih
Pričakovani rezultati:	Povečati socialno vključenosti preko spodbujanja inovativnih partnerstev; povečati število programov za izvedbo zdravega in aktivnega življenjskega sloga; povečati število integriranih rešitev medgeneracijske vključenosti; aktivirati potencialne ranljivih skupin in povečati vključenost ranljivih skupin v programe življenjske skupnosti; povečati število inovativnih modelov partnerstva za oblikovanje mreže za socialno aktivacijo.
Kazalnik rezultata:	Število podprtih integriranih rešitev medgeneracijske vključenosti; število programov in storitev za družbeno povezanost in socialno vključenost mladih, žensk, starejših, brezposelnih, Romov in Madžarov

Ukrep je namenjen za urbana območja in se bo financiral iz **ESRR sklada**. Upravičena območja izvedbe operacij so naslednja naselja: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan

Tematsko področje	Cilj	Kazalnik	Sklad	Ciljna vrednost kazalnika na dan 31. 12. 2023	
Ustvarjanje delovnih mest	Spodbujati podjetniške in kmetijske aktivnosti ter inovativna partnerstva za razvoj in ustvarjenje dodatnega vira dohodka s pomočjo novih lokalnih produktov in storitev	Število novih lokalnih produktov in storitev	EKSRP	10	
			ESRR	4	
			ESPR	/	
		Število izvedenih aktivnosti za povečanje prepoznavnosti in vedenja o podjetništvu, posebno socialnem podjetništvu		EKSRP	/
				ESRR	8
				ESPR	/
		Število novih, inovativnih partnerstev		EKSRP	4
				ESRR	5
				ESPR	/
				EKSRP	
				ESRR	
				ESPR	
				EKSRP	
				ESRR	
ESPR					
Razvoj osnovnih storitev	Izboljšati turistično privlačnost območja LAS z izkoriščanjem kulturnih in naravnih danosti	Število novih turističnih programov, produktov in storitev, ki bodo temeljil na povezovanju naravnih, kulturnih, zgodovinskih ali kulinarčnih prednostih območja	EKSRP	10	
			ESPR	/	
		Število vzpostavljenih turističnih partnerstev za skupen nastop na trgu		EKSRP	10
				ESPR	/
		Število izvedenih izobraževanj		EKSRP	10
				ESPR	/
	Zagotovitev infrastrukturnih pogojev za izboljšanje pogojev za preživljanje prostega časa ter za športno-rekreacijsko udejstvovanje	Število urejene/obnovljene športno-rekreativne infrastrukture ter skupnih površin za preživljanje prostega časa na prostem		EKSRP	7
				ESPR	/
		Število večnamenskih objektov z novo vsebino ali opremo		EKSRP	5
				ESPR	/
Ohraniti stanje naravnega okolja,	Število interpretacij ohranjanja biotske		EKSRP	2	
			ESRR	4	

Varstvo okolja in ohranjanje narave	biotsko raznovrstnost ter kulturno dediščino območja	raznolikosti in varstva kulturne dediščine	ESPR	/
		Število izvedenih izobraževalnih / ozaveščevalnih aktivnosti	EKSRP	4
			ESRR	5
			ESPR	/
	Izvedba ciljno usmerjenih aktivnosti za izboljšanje rabe naravnih virov - endogenih potencialov energije in povečanje učinkovitosti pri porabi energije ter varovanje in razvoj naravnega okolja	Izdelani krovni strateški »program za okolje« z evidentiranimi ključnimi aktivnostmi po sektorjih, z implementacijo minimalno treh ukrepov	EKSRP	/
			ESRR	1
			ESPR	/
		Izdelani poslovni model energetske kooperative ali ESCO sistem	EKSRP	/
			ESRR	2
			ESPR	/
	Število dogodkov o pomenu zmanjšanja obremenitve okolja s toplogrednimi plini, ki vključujejo učinkovito rabo energije in izkoriščanje endogenih potencialov energije	EKSRP	5	
		ESRR	5	
		ESPR	/	
Večja vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin	Izboljšati možnosti za ponovno vključitev v trg dela in družbeno okolje, povečati medgeneracijsko sodelovanje ter socialno vključenost ranljivih skupin na območju LAS	Število podprtih integriranih rešitev medgeneracijske vključenosti	EKSRP	/
			ESRR	2
			ESPR	/
		Število programov in storitev za družbeno povezanost in socialno vključenost mladih, žensk, starejših, brezposelnih, Romov in Madžarov	EKSRP	/
			ESRR	4
			ESPR	/
			EKSRP	
			ESRR	
			ESPR	
			EKSRP	
ESRR				
ESPR				
		EKSRP		
		ESRR		

			ESPR	
--	--	--	------	--

EKSRP:

Mejnik/kazalnik	Mejnik na dan 31. 12. 2018	Ciljna vrednost kazalnika na dan 31. 12. 2023
Število novo ustvarjenih delovnih mest	1	3
Število zaključenih operacij v primerjavi z odobrenimi operacijami	3	20
Delež dodeljenih sredstev v odločitvi o potrditvi operacije primerjavi z določenim finančnim okvirjem	30%	100%
Delež izplačanih sredstev v primerjavi z dodeljenimi sredstvi v odločitvi o potrditvi operacije	2%	100%

ESRR:

Mejnik/kazalnik	Mejnik na dan 31. 12. 2018	Ciljna vrednost kazalnika na dan 31. 12. 2023
Število novo ustvarjenih delovnih mest	0	2
Število zaključenih operacij v primerjavi z odobrenimi operacijami	2	13
Delež dodeljenih sredstev v odločitvi o potrditvi operacije primerjavi z določenim finančnim okvirjem	30%	100%
Delež izplačanih sredstev v primerjavi z dodeljenimi sredstvi v odločitvi o potrditvi operacije	5%	100%
Število deležnikov na lokalni ravni, vključenih v izvajanje operacij	1	7
Število podprtih partnerstev	1	1

ESPR:

Mejnik/kazalnik	Mejnik na dan 31. 12. 2018	Ciljna vrednost kazalnika na dan 31. 12. 2023
Število novo ustvarjenih delovnih mest		
Število zaključenih operacij v primerjavi z odobrenimi operacijami		
Delež dodeljenih sredstev v odločitvi o potrditvi operacije primerjavi z določenim finančnim okvirjem		
Delež izplačanih sredstev v primerjavi z dodeljenimi sredstvi v odločitvi o potrditvi operacije		

10. Opis postopka vključitve skupnosti v pripravo SLR

V programskem obdobju 2014-2020 je LAS Goričko 2020 organizirano kot pogodbeno partnerstvo javnih in zasebnih subjektov, v skladu z Uredbo o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v programskem obdobju 2014-2020 (Uradni list RS št. 41/15). Lokalno partnerstvo temelji na tripartitem partnerstvu, sestavljenem iz predstavnikov javnih institucij, gospodarstva in civilne družbe, kateri na ravni odločanja nobeden nima več kot 49% glasovalnih pravic.

LAS se je oblikoval na območju, na katerem ima lokalno prebivalstvo skupne lokalne potrebe in izzive, s skupnim ciljem uresničevanja lokalnih razvojnih potreb in doseganja zastavljenih ciljev. Partnerstvo LAS Goričko 2020 sestavlja 18 predstavnikov javnih institucij, 9 predstavnikov ekonomskega ter 10 predstavnikov socialnega sektorja. LAS Goričko opravlja vse naloge skladno s Pogodbo o ustanovitvi in delovanju Lokalnega partnerstva Lokalne akcijske skupine LAS Goričko 2020. V skladu s 34. členom Uredbe 1303/2013/EU bo LAS Goričko 2020 izvajala tudi naslednje naloge:

- krepitev zmogljivosti lokalnih akterjev za razvoj in izvajanje operacij, vključno s spodbujanjem zmogljivosti njihovega upravljanja projektov;
- oblikovanje nediskriminatornega in preglednega izbirnega postopka ter nepristranskih meril za izbiro operacij, ki preprečujejo navzkrižja interesov, ki zagotavljajo, da pri odločitvi o izbiri najmanj 50 % glasov prispevajo partnerji, ki niso javni organi, ter omogočajo izbiro po pisnem postopku;
- zagotovitev skladnosti s SLR, ki ga vodi skupnost, pri izbiri operacij z njihovo prednostno razvrstitvijo teh operacij glede na njihov prispevek k doseganju ciljev in ciljnih vrednosti te SLR;
- priprava in objava pozivov za zbiranje predlogov ali stalnega razpisa, vključno z opredelitvijo meril za izbiro;
- sprejemanje in ocenjevanje vlog za podporo;
- izbira operacij in določitev zneska podpore ali, če je ustrezno, predložitve predlogov organu, pristojnemu za končno potrditev upravičenosti pred odobritvijo;
- spremljanje izvajanja strategije lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, in operacij, ki prejemajo podporo, ter izvajanje posebnih vrednotenj, povezanih s to strategijo.

Opis poziva za oblikovanje LAS

V skladu s 15. členom skupščine LAS Goričko, ki je bil sprejet na 4. seji skupščine LAS Goričko in hkrati na 1. delovnem srečanju članov LAS Goričko za pripravo Strategije lokalnega razvoja za obdobje 2014-2020 (08.julij 2015) je bilo sprejeto, da LAS Goričko pooblašča Razvojno agencijo Sinergijo d.o.o., da javno objavi povabilo za oblikovanje LAS na spletni strani LAS Goričko in da posrbi, da bodo javno povabilo objavile vse občine, članice LAS. V skladu s sklepom je pooblaščenec 08. julija 2015 objavil povabilo za vstop v članstvo na spletni strani LAS Goričko ter hkrati posredoval povabilo vsem občinam, ki so članice LAS Goričko 2020. Hkrati s povabilom je na občinsko upravo poslal še prošnjo, da se povabilo objavi na spletni strani občine, v občinskih časopisih z namenom, da se seznanijo čim širši krog občanov. Rezultat je 15 objav.

Povabilo za članstvo v LAS Goričko je bilo po elektronski pošti posredovano tudi vsem občinam območja LAS, posredovano in objavljeno je bilo tudi v e-novicah Mreže za podeželje, v e-novicah Razvojne agencije Sinergija (poslano na več kot 1.200 elektronskih naslovov), v LAS novic - obvestila Društva za razvoj slovenskega podeželja, ve-časopisu Regionalnega stičišča nevladnih organizacij Pomurja. Rezultat je 37 ustanovnih članov LAS Goričko 2020.

Dne 09.07.2015 je bilo v skladu s 3. točko 11. člena Uredbe o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost v programskem obdobju 2014-2020 (Uradni list RS, št. 42/2015), na CLLD odbor poslano obvestilo o objavi javnega poziva za oblikovanje LAS Goričko.

Opis aktivnosti

Z namenom vključitve čim več prebivalstva v pripravo SLR so bile izvedene naslednje aktivnosti:

- izvedenih 11 delovnih - posvetovalnih sestankov po občinskih upravah, ki imajo sedež na območju LAS Goričko 2020 z namenom identificirati razvojne probleme in potencialne posameznega območja. Na sestankih smo naprej predstavili pristop CLLD in smernice za programsko obdobje

2014-2020. S prisotnimi na sestankih smo se dogovorili, kdo izmed njih bo kontaktna oseba za posredovanje vseh potrebnih podatkov, ki jih je pripravljavec SLR potreboval pri analizi stanja SLR. Prav tako smo se dogovorili, da bodo kot občinska uprava na najboljši možen način informirali svoje občane o povabilu za vstop v članstvo v LAS in o povabilu za predložitev projektih predlogov, ki so bile osnova za programiranje SLR in sicer za določitev ciljev, kazalnikov in ukrepov SLR.

- Poslali vabilo vsem ključnim razvojnim institucijam, ki delujejo na območju LAS Goričko 2020 z namenom, da sodelujejo pri oblikovanju skupnega lokalnega razvoja, da se preko izvedbe delovnih –posvetovalnih delavnic aktivno vključijo v pripravo in izvedbo delavnic in s tem prispevajo aktivni delež pri pripravi kakovostne SLR LAS Goričko za programsko obdobje 2014-2020. Na povabilo so se odzvale naslednje razvojne institucije na območju LAS: Razvojni center Murska Sobota, Razvojni center občine Puconci, Turistično informacijski center Moravske Toplice, Zavod RS za varstvo narave OE Maribor, Krajinski park Goričko, RIS Dvorec Rakičan, Zavod zabavnik, Center za zdravje in razvoj Murska Sobota, Obrtno -podjetniška zbornica Murska Sobota, Kmetijsko turistična združenja Žitek, Pomurska turistična zveza, Lokalno energetska agencija za Pomurje, Lokalno razvojna fundacija za Pomurje, Eko socialna kmetija Korenika, Skupina vrtovi Panonski z.o.o. in Bistra hiša Martjanci, skupno 16 institucij. Z vsemi naštetimi institucijami smo imeli individualne sestanke na katerih smo dogovorili način sodelovanja pri oblikovanju skupnega lokalnega razvoja.
- Predstavitev LAS Goričko na Sejmu NVO 2015: Prav tako je animiranje lokalnih akterjev potekalo v okviru 7. sejma nevladnih organizacij Pomurja 2015, ki je bilo 16. septembra 2015 na Trgu kulture v Murski Soboti. Na sejmu so se zbirali različni projektni predlogi in ideje ter vse zainteresirane animirali k sodelovanju pri pripravi SRL. Sejma se je skupno udeležilo 38 nevladnih organizacij iz Pomurja.
- **Organizirane so bile naslednje delavnice za širšo javnost (junij 2015- julij 2015):**
 - Tematska delavnica **TURIZEM**. Delavnica je bila organizirana z namenom pridobitev čim več kakovostnih podatkov, informacij, ki so bile osnova za Strategijo lokalnega razvoja (v nadaljevanju SLR) LAS Goričkega. Delavnico je izvedla Pomurska turistična zveza skupaj z LAS Goričko v sredo, 17.6.2015 v prostorih Bistre hiše Martjanci. Delavnice se je udeležilo 11 ljudi. Na delavnice smo s pomočjo udeležencev obravnavali vsebinsko področje Turizem za nabor projektnih idej za umestitev v SLR. Udeležencem je bilo predstavljeno delo LAS do danes, novosti v programskem obdobju 2014-2020, težave s katerimi se soočamo pri razvoju podeželja ter priložnosti za razvoj območja. Na delavnici je bila narejena SWOT analiza, katera je bila upoštevana pri SLR. Na koncu je sledila razprava in nabor projektnih idej.
 - Drugo delovno srečanje je bilo izvedeno v okviru **Regionalne akcijske skupine za vlaganje v zdravje in razvoj Pomurja- MURA**, v torek, 30. junija 2015 ob 13: 00 uri. Delovno srečanje je bilo izvedeno z namenom aktivnega sodelovanja pri načrtovanju projektih idej in predlogov v okviru nove finančne perspektive 2014-2020 v okviru tematskega področja večja vključenost mladih, ženski in drugih ranljivih skupin. Na srečanju je bilo prisotnih 22 udeležencev.
 - Tretji delovni posvet z naslovom **Priprava Strategije lokalnega razvoja LAS Goričko**, je organizirala Lokalno razvojna fundacija za Pomurje 29. julija 2015 v centru Biofoture v Martjancih. Na delovni posvet so bile povabljene vse nevladne organizacije z območja LAS-a, da so sooblikovale prioritete in razvojne usmeritve območja za novo programsko obdobje. Na srečanju je bilo prisotnih 11 udeležencev.
 - Četrto delovno srečanje članov LAS Goričko za pripravo Strategije lokalnega razvoja za obdobje 2014-2020, je bilo v sredo, 8. julija 2015 ob 12:30 uri, v prostorih BISTRE HIŠE Martjanci. Na delovnem srečanju je strokovna sodelavka pri upravljavcu LAS Goričko predstavila osnovne informacije, ki so povezane z Uredbo o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost - CLLD v programskem obdobju 2014-2020 in podala razlike med programskim obdobjem 2007-2013 in programskim obdobjem 2014-2020. Nato je g. Sraka povzel ključne novosti v obdobju 2014-2020. Na delovnem posvetu so udeleženci bili seznanjeni s Povabilom za vstop v članstvo v lokalno akcijsko skupino LAS Goričko. Namreč, v 11. členu Uredbe o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v programskem obdobju 2014- 2020 je določeno, da se za vzpostavitev lokalnega partnerstva in članstva LAS za programsko obdobje 2014 - 2020 zagotovi na podlagi javno objavljenega poziva vsaj enega o pobudnikov za oblikovanje LAS. Hkrati je omenila, da je potrebno

posredovati obvestilo o objavi javnega poziva za oblikovanje LAS ali povezavo do javnega poziva Koordinacijskemu odboru CLLD. Kot pravno osebo, ki bi vse to opravila, je predlagala dosedanjega upravljavca LAS Goričko Razvojno agencijo Sinergijo, d.o.o. Na delovnem srečanju je bilo prisotnih 18 članov.

- Peto srečanje je bilo na ustanovitveni skupščini LAS Goričko, 22. oktobra 2015, kjer se je članom skupščine javno predstavila Strategija lokalnega razvoja za programsko obdobje 2014-2020. Hkrati je bilo članom skupščine posredovano gradivo SLR, da so imeli vsi člani vpogled v samo SLR in možnost dajati dodatnih predlogov oziroma pripomb. **SLR je bila potrjena 29.10.2015 na 2. skupščini LAS Goričko 2020.**
- Objavljeno je bilo povabilo k predložitvi projektnih predlogov za njihovo umestitev v strategijo lokalnega razvoja LAS Goričko za programsko obdobje 2014-2020 (maj 2015). Projektni predlogi so bili uporabljeni pri pripravi SWOT analize, določitvi glavnih ciljev, določitvi tematskih področij ukrepanja, določitvi vrst ukrepov oz. finančnih razporeditev sredstev med tematska področja ukrepanja. V mesecu maju je bilo objavljeno povabilo k oddaji projektnih predlogov za uvrstitve v SLR 2014-2020, na podlagi katerega je prispelo 122 projektnih predlogov v skupni vrednosti cca. 9 mio EUR. Ker so razpoložljiva sredstva zgolj v višini dobre desetine potrebnih, bo potrebno poiskati skupne točke in povezati deležnike ter podpreti projekte, ki so skladni z opredeljenimi cilji.

Vključenost lokalnih akterjev v pripravo SLR

Lokalno prebivalstvo smo v pripravo SLR LAS Goričko 2020 vključevali na dva načina. Kot prvo smo vse zainteresirane povabili za predložitev projektnih predlogov za umestitev v SLR LAS Goričko. Prav tako je animiranje lokalnih akterjev potekalo v okviru 7. sejma nevladnih organizacij Pomurja 2015, ki je potekal 16. septembra 2015 na Trgu kulture v Murski Soboti. Drugi del vključevanja zainteresiranih prebivalcev območja LAS pa je potekal preko tematskih delavnic. Poleg lokalnega prebivalstva smo k pripravi SLR pozvali tudi različne strokovne institucije na območju LAS. Kot smo opisali pri opisu aktivnosti, se je na povabilo, ki je bilo poslano razvojnim institucijam, ki so hkrati lokalni akterji na območju, odzvalo 16 institucij. Institucije so sena različne načine vključevale v pripravo SLR. Tri razvoje institucije so organizirale delavnico za prebivalce območja v želji, da se čim bolj aktivno vključijo v pripravo SLR. Druge institucije so opisale razvojne potrebe in potencialne, ki jih območje ima ter s posredovanjem SWOT analize pomembno prispevale pri opisu razvojnih potreb in potencialov. Pri določitvi glavnih ciljev, tematskih področjih ukrepanja, določitvi vrst ukrepov ter finančno razporeditvi sredstev so zraven strokovnih sodelavcev Razvojne agencije Sinergija, sodelovali tudi zaposlenih v razvojnih institucijah, ki smo jih predhodno našli.

V postopku začetka priprave SLR smo oblikovali seznam razvojnih institucij z različnih področij (nevladne organizacije, lokalne skupnosti, obrtno-podjetniška zbornica, druge razvojne institucije, ki delujejo v lokalnem interesu) in smo jih povabili k sodelovanju pri pripravi strategije. V okviru javne razprave, v kateri so lahko sodelovali vsi člani skupščine LAS Goričko 2020, so bile podane pripombe, katere so se smiselno upoštevale pri SLR. Številna posvetovanja s ključnimi partnerji, njihovo razpoložljivo znanje in strokovna mnenja ter pripombe zainteresirane javnosti so sicer v veliki meri prispevale k izboljšanju besedila SLR.

LAS Goričko 2020 je za podporo pri analizi podatkov in pisanju SLR uporabljalo naslednje strokovne institucije: Statistični urad RS, Zavod za zaposlovanje RS, MKGP, ARSO, občine območja LAS, Ljudsko univerzo Murska Sobota, Razvojni center Murska Sobota, KGZS Murska Sobota, Zavod za varstvo kulturne dediščine, Krajinski park Goričko, Lokalna energetska agencija za Pomurje, Lokalno razvojna fundacija za Pomurje, Zavod za zaposlovanje OE Murska Sobota, Center za socialno delo Murska Sobota.

Na območju LAS Goričko 2020 so razvojne institucije, ki premorejo več kot dovolj razpoložljivih človeških virov za pripravo SLR. To se odraža tudi v odzivu na poslano vabilo vsem ključnim razvojnim institucijam, ki delujejo na območju LAS Goričko 2020 z namenom, da sodelujejo pri oblikovanju skupnega lokalnega razvoja. Iz odziva 16 razvojnih institucij, katere pokrivajo naslednja področja: kmetijstvo, razvoj podeželja, promocija in pospeševanje stalnega izboljševanja energetske učinkovitosti ter pospešenega uvajanja uporabe obnovljivih virov energije, nevladne organizacije, pospeševanja razvoja podjetništva in obrti, varovanje naravne vrednote in ohranitve biotske raznovrstnosti, izboljšanje zdravja in življenjskega sloga prebivalcev, se vidi, da je območja LAS Goričko 2020 zadosti okrepljeno s človeškimi viri in znanji za pripravo kakovostne SLR.

11. Akcijski načrt, iz katerega izhaja opis prenosa ciljev v ukrepe, odgovornost za izvajanje ukrepov, vključno s časovno opredelitvijo letnih aktivnosti

Akcijski načrt je operativni program, v katerem so opredmeteni splošni cilji SLR. Pripravljen je za celotno obdobje izvajanja SLR. V načrtu so opredeljeni:

- Kateri ukrepi se izvajajo
- Kdo je odgovoren za njihovo izvajanje
- Kdaj jih je potrebno izvesti in v kakšnem vrstnem redu ter
- Kolikšni so okvirni stroški.

Na območju LAS Goričko se bodo v okviru SLR izvajali naslednji ukrepi:

- Spodbujanje podjetniške aktivnosti in inovativnih partnerstev ter razvoj in trženje lokalnih potencialov.
- Razvoj turizma z vključevanjem naravne in kulturne dediščine.
- Razvoj dejavnosti za prosti čas, kulturo, šport in rekreacijo ter z njimi povezano infrastrukturo.
- Biotska raznovrstnost in varovanje okolja z zagotavljanem kakovosti interpretacije naravne in kulturne dediščine ter dejavnosti ozaveščanja.
- Spodbujanje URE, vključno z naložbami v OVE ter v dejavnosti okoljskega ozaveščanja za izboljšanje stanja okolja.
- Razvoj programov in storitev za družbeno povezanost in socialno vključevanje ranljivih ciljnih skupin v urbanih območjih.

Strategija lokalnega razvoja LAS Goričko 2020 se bo v obdobju 2014–2020 financirala iz dveh skladov in sicer: Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (kratica: EKSRP) in Evropskega sklada za regionalni razvoj (kratica: ESRR).

V okviru SLR LAS Goričko 2020 bo Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (kratica: EKSRP) pokrival naslednja tematska področja: Ustvarjenje delovnih mest; Razvoj osnovnih storitev in Varstvo okolja in ohranjanje naravne dediščine.

Sredstva EKSRP se bodo uporabila na podeželskem območju. Naselje z več kot 10.000 prebivalci (mesto Murska Sobota) ni upravičena do sofinanciranja iz sredstev EKSRP. V okviru SLR se lahko sofinancira tudi operacija, ki se lahko izvede v okviru glavnega ukrepa v skladu s Programom razvoja podeželje Republike Slovenije za obdobje 2014–2020, kjer so upravičenci do podpore LAS, skupina fizičnih ali skupina pravnih oseb, ki izvaja operacijo za skupno korist oziroma uporabo. Za skupino fizičnih in skupno pravnih oseb se šteje skupina, ki je sestavljena najmanj iz treh članov.

V okviru SLR LAS Goričko 2020 bo Evropski sklad za regionalni razvoj (kratica: ESRR) pokrival naslednja tematska področja:

- Ustvarjenje delovnih mest.
- Varstvo okolja in ohranjanje naravne dediščine.
- Večja vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin.

Sredstva ESRR se bodo porabila na urbanih območjih, v okviru LAS Goričko 2020 so to naselja: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan. Upravičenci do sredstev ESRR so lahko: lokalno akcijske skupine, pravne osebe javnega in zasebnega prava, nevladne organizacije, institucije regionalnega razvoja. Upravičeni stroški za operacije sofinancirane iz Evropskega sklada za regionalni razvoj so podrobneje opredeljeni v Navodilih organa upravljanja o upravičenih stroških za sredstva evropske kohezijske politike v programskem obdobju 2014-2020 (<http://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/navodila/nus-2014-2020-verzija-1-01-pdf>). Okvirno razmerje med operacijami, ki se izvajajo v obliki partnerstev in operacijami, ki jih upravičenci prijavijo in izvajajo samostojno, je 70:30.

Aktivnosti sodelovanja LAS se bodo izvajale le v okviru **sklada EKSRP**.

V okviru SLR LAS Goričko 2020 bomo izvajali projekte sodelovanja zgolj iz EKSRP. Z projekti sodelovanja želimo izboljšati predvsem razvoj kakovostne ponudbe lokalnih proizvodov in storitev ter povezovanje med razvojnimi partnerji, razvoj turizma v povezavi z naravno in kulturno dediščino ter spodbuditi URE, vključno z naložbami v OVE. Partnerstva bomo iskali na območjih z podobno razvojno strukturo.

Opis prenosa ciljev v ukrepe

Tematsko področje: USTVARJENJE DELOVNIH MEST

Ukrep: Spodbujanje podjetniške aktivnosti in inovativnih partnerstev ter razvoj in trženje lokalnih potencialov

Potreba:	Izboljšati tržno organiziranost podjetniškega kakor tudi kmetijskega sektorja predvsem z različnimi načini povezovanja (inovativna partnerstva, zadružništvo, kooperative, skupen nastop na trgu). Povečati prepoznavnost podjetništva, posebno socialnega podjetništva in vedenja o načelih podjetništva, posebno socialnega podjetništva. Povečati tržno usmerjenost ter horizontalne in vertikalne povezanosti. Spodbujanje vlaganj v predelavo, razvoj in trženje lokalnih proizvodov in storitev. Spodbujati ekološki pristop.	
Splošni cilj:	Aktivirati endogene potencialne območja in z njimi vzpostaviti nova delovna mesta oziroma omogočiti dodatni vir dohodka	
Vpliv:	Zmanjševanje brezposelnosti na območju (urbano in podeželsko območje)	
Specifični cilj:	Spodbujati podjetniške in kmetijske aktivnosti ter inovativna partnerstva za razvoj in ustvarjanje dodatnega vira dohodka s pomočjo novih lokalnih produktov in storitev	
Opis ukrepa:	<ul style="list-style-type: none">- Spodbuditi oblikovanje inovativnih partnerstev za razvoj novih produktov in za skupni nastop na trgu. Podprte bodo partnerske operacije, ki bodo izkoriščale endogene potencialne območja LAS (naravne, kulturne in lokalne). Razviti moramo ponudbo lokalnih proizvodov in storitev na območju LAS, vključno z oblikovanjem mreže lokalnih ponudnikov za skupni nastop na trgu.- Aktivacija podporne sheme, ki bo vključevala programe usposabljanj, izobraževanj, mentorstva ter svetovanja za vse deležnike v okviru družbeno odgovorno podjetništvo (s poudarkom na socialnem podjetništvu), mreženje, promocija...- Naložbe v opremo prostorov in infrastrukturo za izvajanje podjetniških programov- Razvoj ponudbe lokalnih proizvodov in storitev na območju LAS, vključno z oblikovanjem mreže lokalnih ponudnikov za skupni nastop na trgu.- Programi in aktivnosti za vzpostavitev pogojev (vključujoč manjše naložbe) za oblikovanje kratkih verig - različnih povezav med pridelovalci in potrošniki.- Urejanje prodajnih mest, nakup potrebne opreme, stojnic za prodajo produktov in s tem povečanje lokalne samooskrbe znotraj urbanih središč in podeželja.- Izobraževalne in promocijske aktivnosti za povečanje samooskrbe in osveščanje potrošnikov o pomenu lokalno pridelane hrane, ki ni obremenjena s prevoženimi kilometri in o ekološki pridelani hrani.- Naložbe v opremo prostorov in infrastrukturo za izvajanje programov (učne kmetije, šolski vrtovi, postavitve permakulturnih in zeliščnih vrtov, samooskrbnih vrtov) in za posebne ciljne skupine (ekosocialne kmetije oz. dnevne enote v urbanih središčih), ki bodo omogočila vzpostavitev »zelenih« delovnih mest oziroma bodo omogočila dodatni vir dohodka ter razvoj novih produktov.	
Kazalnik rezultata:	Število novih lokalnih produktov in storitev; število izvedenih aktivnosti za povečanje prepoznavnosti in vedenja o podjetništvu, posebno socialnem podjetništvu; število novih inovativnih partnerstev.;	
Vir financiranja: EKSRP	Upravičena naselja:	Celotno območje LAS Goričko, razen mesta Murska Sobota (naselje z več kot 10.000 prebivalci)
Razpoložljiva sredstva:	350.756,62 EUR	
Vir financiranja: ESRR	Upravičena urbana območja:	Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.
Razpoložljiva sredstva:	479.559,51 EUR	

Tematsko področje: RAZVOJ OSNOVNIH STORITEV

Ukrep 1: Razvoj turizma z vključevanjem naravne in kulturne dediščine

Potreba:	Izkoristiti potencialne naravne in kulturne dediščino za turistične namene. Povezati turistične ponudnike ter turistične produkte za skupen nastop na trgu ter povečati njihova znanja ob upoštevanju varstva narave in kakovostne interpretacije.	
Splošni cilj:	Izboljšati življenjske pogoje lokalnega prebivalstva za večjo kakovost bivanja.	
Kazalnik vpliva:	Povečana kakovost življenja na podeželju, posledično zmanjšanje odseljevanja ter izboljšana turistična privlačnost območja LAS.	
Specifični cilj:	Izboljšati turistično privlačnost območja LAS z izkoriščanjem kulturnih in naravnih danosti .	
Opis ukrepa:	<ul style="list-style-type: none">- Oblikovanje turističnih produktov, ki bodo temeljil na povezovanju naravnih, kulturnih, zgodovinskih (tradicionalnih) ali kulinarčnih prednostih območja .- Naložbe v turistično infrastrukturo za trajnostno ureditev destinacijskih območij (vzpostavitev info, vstopnih, razglednih mest ter oprema le- teh s promocijskim materialom).- Naložbe v turistične objekte v izvedbo naravi prijaznih oblik turizma (ureditev prostora za šotorišča, prostora za kampiranje in podobno) za pridobitev dodatnih nočitvenih kapacitet.- Naložbe in nakup opreme v objekte kulturne in naravne dediščine (kot so kulturni domovi, gasilski domovi, prostori za delovanje otrok, medgeneracijsko druženje in podobno) v primeru, da se bodo umestile v njih primerne vsebine za povečanje turistične privlačnosti.- Oživljanje vaških jeder z oblikovanjem in z izvajanjem različnih programov za izboljšanje kakovosti življenja vaščanov.- Izobraževanje lokalnega prebivalstva, pa tudi turističnih ponudnikov s ciljem skupnega pristopa k organizirani turistični ponudbi ob upoštevanju varstva narave in kakovostne interpretacije.	
Kazalnik rezultata:	Število novih turističnih programov, produktov in storitev, ki bodo temeljil na povezovanju naravnih, kulturnih, zgodovinskih ali kulinarčnih prednostih območja; število vzpostavljenih turističnih partnerstev za skupen nastop na trgu; število izvedenih izobraževanj.	
Vir financiranja EKSRP:	Upravičena naselja:	Celotno območje LAS Goričko, razen mesta Murska Sobota (naselje z več kot 10.000 prebivalci)
Razpoložljivi znesek:	789.653,93 EUR	

Ukrep 2: Razvoj dejavnosti za prosti čas, kulturo, šport in rekreacijo ter z njimi povezano infrastrukturo

Potreba:	Izboljšati možnosti za preživljanje prostega časa Izboljšati stanje športno- rekreacijske infrastrukture	
Splošni cilj:	Izboljšati življenjske pogoje lokalnega prebivalstva za večjo kakovost bivanja	
Kazalnik vpliva:	Povečana kakovost življenja na podeželju, posledično zmanjšanje odseljevanja ter izboljšana turistična privlačnost območja LAS	
Specifični cilj:	Zagotovitev infrastrukturnih pogojev za izboljšanje pogojev za preživljanje prostega časa ter za športno- rekreacijsko udejstvovanje	
Opis ukrepa:	<ul style="list-style-type: none">- Vlaganja v obnovo ali izgradnjo športno- rekreacijske infrastrukture ter površine za preživljanje prostega časa v naravi, na prostem, in opreme z novimi inovativnimi vsebinami prilagojenimi za različne ciljne skupine.- Rekonstrukcija in nakup opreme za ureditev vaških jeder.- Naložbe v obnovo tematskih in kolesarskih poti in z njimi spremljajočo infrastrukturo (oprema, priprava kart, izvedba programov in promocijskih vsebin za seznanjenje javnosti) ter ureditev poti do njih.	

- Manjše naložbe za ureditev in nakup opreme v objekte skupnega pomena (kot so kulturni domovi, gasilski domovi, prostori za delovanje otrok, medgeneracijsko druženje in podobno) z dodajanjem nove vsebine.

Kazalnik rezultata: Število urejene/ obnovljene športno- rekreativne infrastrukture ter skupnih površin za preživljanje prostega časa; število večnamenskih objektov z novo vsebino ali opremo

Vir financiranja: EKSRP Upravičena naselja: Celotno območje LAS Goričko, razen mesta Murska Sobota (naselje z več kot 10.000 prebivalci)

Razpoložljiva sredstva: 526.464,01 EUR

Tematsko področje: VARSTVO OKOLJA IN OHRANJENJE NARAVE

Ukrep 1: Biotska raznovrstnosti in varovanje okolja z zagotavljanjem kakovostne interpretacije naravne in kulturne dediščine ter dejavnosti izobraževanja/ osveščanja

Potreba: Varovati stanje biotske raznovrstnosti in narave habitate ter jih povezati z naravno- kulturno dediščino

Splošni cilj: Varovanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov

Vpliv: Ohranjeno stanje biotske raznovrstnosti

Specifični cilj: Ohraniti stanje naravnega okolja, biotsko raznovrstnost ter kulturno dediščino območja

Opis ukrepa:

- Inovativne in pilotne aktivnosti, ki bodo upoštevale principe varovanja okolja, ohranjanje biotske raznovrstnosti v navezavi na prilaganje podnebnih sprememb (revitalizacija mlake, samooskrbni vrtovi, obnova travnikov s košnjo, varstvo biotske raznolikosti,..)
- Spodbujanje aktivnosti za sonaravni turizem in ekološko kmetovanje, saj posledično s tem spodbujamo ohranjanje oziroma izboljšanje biotske raznovrstnosti, kulturne krajine in varovanja okolja nasploh.
- Manjše naložbe v infrastrukturo (npr. opazovališč, utrjene poti, informacijske točke,..) za zagotavljanje kakovostne interpretacije naravovarstvenih površin in kulturne dediščine, s poudarkom na izobraževanju in ozaveščanju o ohranjanju narave in kulturne dediščine brez negativnih vplivov na doseganje ciljev, ki po potrebi vključujejo tudi investicijo v javno infrastrukturo za obisk za obiskovalce oziroma obnovo.

Kazalnik rezultata: Število interpretacij ohranjanja biotske raznolikosti in varstva kulturne dediščine; Število izvedenih izobraževalnih / ozaveščevalnih aktivnosti.

Vir financiranja: EKSRP Upravičena naselja: Celotno območje LAS Goričko, razen mesta Murska Sobota (naselje z več kot 10.000 prebivalci)

Razpoložljiva sredstva: 58.660,33 EUR

Vir financiranja: ESRR Upravičena urbana območja: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.

Razpoložljiva sredstva: 127.191,15 EUR

Ukrep 2: Spodbujanje URE, vključno z naložbami v OVE ter dejavnosti okoljskega ozaveščanja za izboljšanje stanje okolja

Potreba:	Spodbujati trajnostno rabo razpoložljivih virov območja ter spodbujati učinkovito rabo energije v vseh sektorjih. Generalno povečati ozaveščenost glede okolju prijaznih praks z »zerowaste« paradigmo. Uvesti inovacije na področju okolja z aktivacijo podjetniškega sektorja - kreirati lokalno prilagojeni Quadruplehelix model inovacij (kooperative, ESCO,...). Kreirati krovni strateški »program za okolje« z vključenim preprečevanjem energetske revščine, trajnostne mobilnosti (PM ₁₀).	
Splošni cilj:	Varovanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine ter trajnostna raba razpoložljivih virov	
Vpliv:	Prispevek k podnebnim spremembam.	
Specifični cilj:	Izvedba ciljno usmerjenih aktivnosti za izboljšanje rabe naravnih virov - endogenih potencialov energije in povečanje učinkovitosti pri porabi energije ter varovanje in razvoj naravnega okolja	
Opis ukrepa:	V okviru ukrepa se bo kreiral krovni strateški »program za okolje«, ki bo predvidel ključne aktivnosti po sektorjih, s tem da bomo izvajali predvidene aktivnosti za preprečevanje energetske revščine in uvajanje trajnostne mobilnosti (s ciljem znižanja PM ₁₀) v primernih okoljih. Prav tako bodo zajete inovativne in pilotne aktivnosti, ki bodo prispevale k skupnostim brez odpadkov – zerowaste (vlaganja v manjšo okoljsko infrastrukturo, vzpostavitev centrov ponovne uporabe,..) in inovacije na področju okolja z aktivacijo podjetniškega sektorja - kreiranje lokalno prilagojeni Quadruplehelix model inovacij (poslovni model kooperative in ESCO,...). Ključnega pomena v tem ukrepu so tudi usposabljanja in aktivnosti za vse tri sektorje o pomenu zmanjševanja obremenjevanja okolja s toplogrednimi plini, ki vključujejo učinkovito rabo energije in izkoriščanje endogenih potencialov energije.	
Kazalnik rezultata:	Izdelani krovni strateški »program za okolje« z evidentiranimi ključnimi aktivnostmi po sektorjih, z implementacijo najmanj treh ukrepov; izdani poslovni model energetske kooperative ali ESCO sistem; število dogodkov o pomenu zmanjšanja obremenitve okolja s toplogrednimi plini, ki vključujejo učinkovito rabo endogenih potencialov energije	
Vir financiranja: EKSRP	Upravičena naselja:	Celotno območje LAS Goričko, razen mesta Murska Sobota (naselje z več kot 10.000 prebivalci)
Razpoložljiva sredstva:	62.730,88 EUR	
Vir financiranja: ESRR	Upravičena urbana območja:	Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.
Razpoložljiva sredstva:	232.974,40 EUR	

Tematsko področje: VEČJA VKLJUČENOST RANLJIVIH CILJIH SKUPIN

Ukrep: Razvoj programov in storitev za družbeno povezanost in socialno vključevanje ranljivih ciljnih skupin v urbanih območjih

Potreba:	Spodbujati medgeneracijsko sodelovanje, pomoč ter učenje. Aktivirati brezposelne osebe (predvsem ženske in mlade) za iskanje novih možnosti za ponovno vključitev v trg dela in družbeno okolje ter prostovoljsko anažiranost. Izboljšati socialno vključenost ranljivih skupin preko spodbujanja inovativnih partnerstev. Aktivirati pilotna čezsektorska partnerstva za reševanje ciljno usmerjene problematike ranljivih skupin.
Splošni cilj:	Izboljšati družbeno povezanost in socialno vključenost ranljivih ciljnih skupin na ubranih območjih LAS.
Vpliv:	Večja vključenost ter boljša povezanost ranljivih ciljnih skupin v urbanih območjih.
Specifični cilj:	Izboljšati možnosti za ponovno vključitev v trg dela in družbeno okolje, povečati medgeneracijsko sodelovanje ter socialno vključenost ranljivih skupin na urbanih območjih LAS.
Opis ukrepa:	<ul style="list-style-type: none">- Podpora novim oblikam medgeneracijskega sodelovanje z izmenjavi znanj in izkušenj (oblikovanje in izvajanje programov za mlade in ostale ranljive skupine povezanih z ohranjanjem tradicionalnih znanj in kulturne dediščine).- Podpora aktivnostim, ki bodo prispevale k aktivacija deležnikov v povezavi z institucionalnim okoljem za namen povečanja socialne vključenosti (intervencijsko delo z mladimi in ženskami , aktivnosti v smeri ustvarjenja inovativnih partnerstev za oblikovanje mreže s starostniki in drugimi ranljivimi skupinami, spodbujanje aktivnega staranje).- Spodbujanje zdravega in aktivnega življenjska sloga
Kazalnik rezultata:	Število podprtih integriranih rešitev medgeneracijske vključenosti; število programov in storitev za družbeno povezanost in socialnost vključenost mladih, žensk, starejših, brezposelnih, Romov in Madžarov.
Vir financiranja: ESRR	Upravičena urbana območja: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.
Razpoložljiva sredstva:	292.250,89 EUR

Ukrep	Odgovornost za izvajanje	Sklad	Časovna opredelitev izvajanja (2016, 2017, 2018, 2019, 2020)	Načrtovana sredstva (EU + SLO) (v EUR)
Spodbujanje podjetniške aktivnosti in inovativnih partnerstev ter razvoj in trženje lokalnih potencialov	Razvojna agencija Sinergija	EKSRP	2016,2017,2018,2019,2020	350.756,62
		ESRR	2016,2017,2018,2019,2020	479.559,51
		ESPR		
Razvoj turizma z vključevanjem naravne in kulturne dediščine	Pomurska turistična zveza	EKSRP	2016,2017,2018,2019,2020	789.653,93
		ESRR		
		ESPR		
Razvoj dejavnosti za prosti čas, kulturo, šport in rekreacijo ter z njimi povezano infrastrukturo	Razvojni center Murska Sobota	EKSRP	2016,2017,2018,2019,2020	526.464,01
		ESRR		
		ESPR		
Biotska raznovrstnost in varovanje okolja z zagotavljanjem kakovostne interpretacije naravne in kulturne dediščine ter dejavnosti izobraževanja/osveščanja	Krajinski park Goričko	EKSRP	2016,2017,2018,2019,2020	58.660,33
		ESRR	2017,2018,2019,2020	127.191,15
		ESPR		
Spodbujanje URE, vključno z naložbami v OVE ter dejavnosti okoljskega ozaveščanja za izboljšanje stanja okolja	Lokalna energetska agencija za Pomurje	EKSRP	2016,2017,2018,2019,2020	62.730,88
		ESRR	2016,2017,2018,2019,2020	232.974,40
		ESPR		
Razvoj programov in storitev za družbeno povezanost in socialno vključevanja ranljivih ciljnih skupin v urbanih območjih	Lokalno razvojna fundacija za Pomurje, Center za zdravje in razvoj Murska Sobota	EKSRP		
		ESRR	2016,2017,2018,2019,2020	292.250,89
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		

		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		
		EKSRP		
		ESRR		
		ESPR		

12. Opis sistema spremljanja in vrednotenja SLR

Vrednotenje bo v programskem obdobju 2014–2020 potekalo tako na ravni posameznega programa, ki ga izvaja zadevni organ upravljanja, kot tudi na ravni SLR, ki ga izvaja LAS. Tako je sestavni del naše SLR tudi načrt vrednotenja, ki omogoča sistematično načrtovanje vrednotenja skozi celotno programsko obdobje. Spremljanje in vrednotenje prispeva k izboljšanju kakovosti načrtovanja ter oceni uspešnost in učinkovitost samega izvajanja SLR. V okviru naše SLR bomo spremljali vsebine programa in doseganja izhodnih parametrov z namenom, da se prilagodijo vsa morebitna odstopanja od opredeljenih operativnih ciljev. Prav tako bomo vrednotili ter sistematično in objektivno ocenili operacije na vsebinski ravni ter na ravni izvajanja in doseženih rezultatov. Z vrednotenjem bomo pridobili zanesljive in koristne informacije, ki jih bomo vključili v proces odločanja, tako na strani izvajalcev kot tudi uporabnikov. Z vrednotenjem bomo merili tudi dosežke na ravni aktivnosti. Tako bomo ugotavljali v kolikšni meri je bila izvedena SLR oziroma njen akcijski načrt.

Vrednotenje na ravni LAS bo potekalo na dva načina. Vrednotenje na ravni naše LAS bo potekalo na dva načina. Tako bo vrednotenje LAS delno izvaja sama v obliki samoocenjevanja v sodelovanju s strokovnjaki ter ključno vrednotenje prenesla na neodvisnega zunanjega izvajalca. LAS bo vrednotenje izvedeno s strani zunanjih izvajalcev financirala iz sredstev podukrepa »podpora za tekoče stroške in stroške animacije«.

Za učinkovito izvajanje na osnovi analize stanja in opredeljenih potreb postavljenih ciljev in predvidenih aktivnosti je ključnega pomena spremljanje in vrednotenje. Iz tega razloga smo pripravili načrt vrednotenja, ki opredeljuje:

Upravljanje in koordinacija

Spodaj naštetih akterji bodo pri vrednotenju SLR prevzeli naslednje vloge:

- "Strateška vloga" organa upravljanja bo v naprej usmerjal in podpiral LAS pri izvajanju aktivnosti in nalog za spremljanje in vrednotenje.
- "Podporna vloga" Nacionalne mreže za podeželje od katere se pričakuje, da bo razvija skupne pristope spremljanja in vrednotenja SLR in podpirala usposabljanje za LAS za boljše izvajanje spremljanja in vrednotenja.
- "Operativna vloga" prevzema LAS, ki vzpostavi sistem spremljanja in vrednotenja na osnovi načrta vrednotenja z jasnimi odgovornostmi in koordinacijo sprotne vrednotenja in aktivnosti poročanja.
- "Prispevek" koristnikov, ki bodo zagotavljali informacije na ravni operacije, ki so potrebne za spremljanje in vrednotenje SLR.

Teme in aktivnosti vrednotenja

Vrednotenje LAS Goričko 2020 se nanaša na naslednje kriterije vrednotenja:

- Ustreznost: ali intervencijska logika naslavlja najbolj pomembne potrebe?
- Uspešnost in dosežki: V kolikšni meri se dosegajo cilji SLR in načrtovane vrednosti?
- Učinkovitost: Ali SLR iz vloženi virov dobiva največ? (stroškovna učinkovitost ukrepov)
- Vpliv: V kolikšni meri intervencije prispevajo k želenim spremembam območja SLR?

Naloge vrednotenja so razdeljene in sicer:

- LAS prevzema vrednotenje ustreznosti in uspešnosti izvajanja SLR
- PRP evalvatorji (ali drugih programov) se osredotočijo na učinkovitost in vpliv izvajanja SLR.

Sistem zagotavljanja podatkov

Za LAS bo vso dokumentacijo v zvezi s postopki spremljanja in ocenjevanja strategije, operacij in delovanja partnerstva zbiral in hranil vodilni partner LAS. Ločeno bo vodena dokumentacija, ki je vezana na spremljanje in vrednotenje delovanje LAS od dokumentacije, ki je vezana na spremljanje in vrednotenje izvajanih operacij. Posebno pozornost se nameni pravočasnemu zagotavljanju podatkov, ki bodo služili kakovostnemu spremljanju in vrednotenju tako SLR kot izvajanim operacijam.

Pri tem se uporabijo javno dostopni podatki ustreznih institucij (Statistični urad Slovenije, Agencija RS za javnopravne evidence in storitve, Kmetijsko gozdarski zavod Slovenije, Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Upravne enote in drugih ustreznih institucij) in podatki, ki bodo pridobljeni s strani izvajalcev operacij. Podatki pa so lahko pridobljeni tudi iz različnih anket, popisov, študij in analiz, lastne analiz ipd.

Terminski načrt vrednotenja

Skozi celotno obdobje izvajanja, je potrebno sprotno spremljati dosežene mejnike in ciljne vrednosti kazalnikov z načrtovanimi mejniki in ciljnimi vrednostmi kazalnikov.

V času izvajanja strategije se bo potrebno držati predvidenih rokov poročanja:

Poročanje organu upravljanja:

- 2016: ni obveznosti poročanja
- 2017: Letno poročanje – do 31.3.2017 za obdobje do 31.12.2016 (za leti 2015 in 2016) (letno poročilo + poročilo za vsebine vrednotenja)
- 2018: Letno poročanje – do 31.3.2018 za obdobje do 31.12.2017 (letno poročilo)
- 2019: Letno poročanje – do 31.3.2019 – za obdobje do 31.12.2018 (letno poročilo + vsebine vrednotenja + preverjanje doseganja mejnikov!)
- 2020: Letno poročanje – do 31.3.2020 za obdobje do 31.12.2019 (letno poročilo)
- 2021: Letno poročanje – do 31.3.2021 za obdobje do 31.12.2020 (letno poročilo)
- 2022: Letno poročanje – do 31.3.2022 za obdobje do 31.12.2021 (letno poročilo)
- 2023: Letno poročanje – do 31.3.2023 za obdobje do 31.12.2022 (letno poročilo)
- 2024: Letno poročanje – do 31.3.2024 za obdobje do 31.12.2023 (letno poročilo + vsebine vrednotenja v okviru naknadnega vrednotenja).

Poročanje organom LAS.

Uporabljeni viri podatkov

Pri pridobivanju podatkov in informacij bomo uporabili vse razpoložljive vire. Predvsem gre tu za pridobivanje podatkov, ki jih zagotavljajo za to pristojne institucije (kot npr. Statistični urad RS, Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Kmetijsko gozdarski zavodi, Upravne enote) ter podatki pridobljeni s strani izvajalcev posameznih operacij. Hkrati bo pozornost dana temu, da bo vso vpleteno osebje ustrezno administrativno usposobljeno, da bo zagotovljena ustrezna informacijska podpora ter ustrezno zbiranje podatkov, da se bo osebje LAS ter tudi končni koristniki konstantno usposabljal, pri spremljanju in vrednotenju se bodo uporabljali tudi podatki pridobljeni s strani morebitnih zunanjih evaluatorjev.

Način obveščanja javnosti o rezultatih vrednotenja

Za obveščanje javnosti bo LAS uporabila najmanj naslednje načine:

- objave vrednotenja na spletni strani LAS,
- izjave za javnost in prispevki v medijih,
- novinarske konference,
- izdelava letnih in končnih poročil o uresničevanju strategije za člane LAS
- organiziranje javnih dogodkov (okrogle mize, predstavitev dobrih praks, organizacija strokovnih predavanj, na katerih bodo zainteresirani javnosti predstavljeni rezultati in učinki izvajanja SLR na območju LAS).

Pri tem je način obveščanja odvisen na katero ciljno skupino bo usmerjen (npr. organi LAS, potencialni koristniki projektov, OU, širša javnost).

Mehanizmi za spremljanje uporabe rezultatov vrednotenja

Upravni odbor med ostalim sprejme letno poročilo o delu in finančno poročilo LAS, ki ju pripravi vodilni partner in potrdi Skupščina; sprejme letni načrt aktivnosti LAS in ga po prejemu soglasja Nadzornega odbora da v potrditev Skupščini ter sprejme odločitve, potrebne za izvajanje SLR, kar zajema tudi vzpostavitev sistema njenega spremljanja in vrednotenja. LAS mora za obdobje izvajanja programa vsako leto do 31. marca poročati o doseganju ciljev SLR in izpolnjevanju obveznosti za preteklo leto. Nadzorni odbor spremlja predvsem finančni vidik izvajanja SLR. Pri spremljanju in vrednotenju pa bodo sodelovale tudi strokovne organizacije, ki so s svojimi znanji in izkušnjami pomagale pri določitvi ciljev in ukrepov SLR. Le te so opredeljene v tabeli Akcijskega načrta za SLR.

Finančni vir, ki bodo uporabljeni za izvedbo vrednotenja bodo črpani iz sredstev podukrepa vodenja in animacije.

S kazalniki, ki si jih je določila LAS lahko merimo napredek, učinkovitost in uspešnost SLR glede na opredeljene cilje. Ker skupni kazalniki, ki so predpisani na ravni celotnega programa, ne morejo v celoti zajeti vseh učinkov SLR, je LAS Goričko 2020 opredelila tudi specifične kazalnike na ravni LAS, ki so namenjeni oceni delovanja lokalnega partnerstva ter spremljanju in vrednotenju izvedenih operacij. Ti so zapisani v poglavju Opis SLR in njenih ciljev vključno z določitvijo mejnikov in ciljnih vrednosti kazalnikov.

LAS Goričko 2020 bo izvajala tudi samoocenjevanje svojega dela na podlagi:

- Načrta samovrednotenja, ki bo opredeljeval aktivnosti, metode samovrednotenja časovni načrt in način poročanja (to se lahko izvede na podlagi analize kazalnikov, izvedbe fokusnih skupin, ankete med vodstvom LAS, nosilci in partnerji operacij itd.).
- Spremljanje in analiza ciljev in kazalnikov se bo izvajala na letni ravni, za preverjanje relevantnosti ciljev, analizo upravljaljskih struktur, delovanje partnerstev in podobno pa na dvoletni ravni. Vključene bodo naslednje ciljne skupine: LAS in njeni organi, občine, predstavniki gospodarstva, kmetijstva, izobraževanja in del vključenih v izvajanje posamičnih projektov.
- Preverjali se bodo z opredeljenimi cilj določeni kazalniki in njihovo ustreznosti. Tako bomo ugotovili ali res merijo prispevek k doseganju ciljev in ali je možno pridobiti podatke za njihovo spremljanje.
- Preverjali bomo primernost ciljev na dvoletni ravni. Preverili bomo ali izvajanje SLR z vidika zaključenih projektov, doseženih rezultatov in kazalnikov projektov prispeva k doseganju ciljev in kaj so morebitni razlogi za neuspeh. To preverjanje je lahko izvedeno npr. v obliki fokusnih skupin ali podobne metode sodelovanja, v katero se vključijo zgoraj navedene ciljne skupine.
- Pripravili bomo vprašalnik, s katerim bomo preverjali, kako izbrani kazalniki podpirajo doseganje izbranega cilja in kakšne vrednosti kazalnikov so bile dosežene.
- Pripravljali bomo poročila z zaključki in predlogi aktivnosti za v prihodnje, ki bi izboljšale področja, na katerih je delovanje LAS pomanjkljivo ali bi se ga dalo izboljšati. Poročilo bo vsebovalo tudi povzetek vprašalnikov in morebitnih fokusnih skupin.

Z namenom izboljšanja učinkovitosti in doseganja ciljev SLR bo posamezni organ upravljanja v letu 2019 preveril uspešnost izvajanja SLR na podlagi naslednjih mejnikov:

- število zaključenih operacij v primerjavi z odobrenimi operacijami,
- delež dodeljenih sredstev v odločitvi o potrditvi operacije primerjavi z določenim finančnim okvirjem in
- delež izplačanih sredstev v primerjavi z dodeljenimi sredstvi v odločitvi o potrditvi operacije,
- število novo ustvarjenih delovnih mest.

Za doseganje mejnikov oziroma ciljnih vrednosti kazalnikov posameznega sklada je potrebno na dan 31. 12. 2018 doseči najmanj 85 odstotkov ciljne vrednosti mejnika oziroma na dan 31. 12. 2023 najmanj 85 odstotkov ciljne vrednosti kazalnika določenega v SLR.

Poročilo se vsako leto izpolni v informacijskem sistemu zadevnega sklada.

Poročilo o doseganju ciljev SLR iz 49. člena Uredbe CLLD vsebuje:

- podatke o vseh prijavljenih operacijah in prijaviteljih,
- število novo ustvarjenih delovnih mest,
- višino odobrenih in izplačanih sredstev in
- doseganje ciljnih vrednosti.

Vrednotenje je upravljaljsko orodje, ki nam omogoča izboljšati izvajanje obstoječe SLR oziroma se bolje pripraviti na naslednje programsko obdobje. Uporaba rezultatov vrednotenja bo lahko podlaga za spremembe SLR, ki bi izhajale iz spremenjenih okoliščin na območju LAS in bi vplivale na doseganje ciljev LAS, zastavljenih v SLR.

13. Opis postopka določitve vodilnega partnerja LAS in opis kadrovskih kapacitet, finančni viri, izkušnje in znanje

V Pogodbi o ustanovitvi in delovanju lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020«, ki je bila podpisana na ustanovni skupščina LAS Goričko 2020 dne 22.10.2015, sta opredeljena izbor vodilnega partnerja in njegove obveznosti.

Izbor vodilnega partnerja

Vodilnega partnerja po odprtem postopku izmed članov LAS izbere Upravni odbor, upoštevajoč njegove kadrovske, finančne in upravne sposobnosti voditi LAS in njegovo zmožnost zagotoviti operativno delovanje LAS. Izbor vodilnega partnerja na predlog Upravnega odbora, potrdi Skupščina. Vodilni partner mora biti kadrovsko sposoben voditi LAS. To pomeni, da bi naj vodilni partner imel na razpolago vsaj 2 PDM za opravljanje njemu dodeljenih nalog. Prav tako vodilni partner ne sme biti v likvidnostnih težavah, saj to lahko potem ogrozi črpanje finančnih sredstev za LAS. Mora pa tudi imeti zadostna znanja, da mu ni potrebno za naloge, ki jih mora opravljati za LAS, najemati zunanjih izvajalcev. Vodilni partner oz. njegov predstavnik v organih LAS nima pravice glasovanja v zadevah, ki vplivajo na položaj vodilnega partnerja v LAS ali glede pravic in obveznosti vodilnega partnerja v razmerju do LAS. LAS v razmerjih do vodilnega partnerja zastopa predsednik LAS.

LAS z vodilnim partnerjem sklene pogodbo, v kateri so opredeljene njegove naloge in obveznosti ter jih finančno ovrednoti. Za nakazilo finančnih sredstev v okviru CLLD mora vodilni partner za LAS zagotoviti ločen transakcijski račun. Vzpostavljen mora imeti ločen računovodski sistem ali ustrezne računovodske kode za vse transakcije, ki jih opravi za LAS.

Izbor vodilnega partnerja je potekal dne 22.10.2015 na konstitutivni seji Upravnega odbora ter potrditev izbora na ustanovni skupščini LAS Goričko 2020.

Na ustanovni skupščini LAS Goričko 2020, dne 22.10.2015 je bilo pod točko 4. dnevnega reda »Postopek izbora vodilnega partnerja«. Pripravljaivec Strategija lokalnega razvoja je članom skupščine obrazložil, da mora izbrati LAS vodilnega partnerja, ki mora biti kadrovsko, finančno in upravno sposoben voditi LAS v skladu z Uredbo o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v programskem obdobju 2014-2020. Za vodilnega partnerja LAS je izbran eden izmed članov znotraj LAS. Predsedujoči skupščine je vprašal člane, ali ima kdo interes postati vodilni partner. Na ustanovni skupščini je bila za vodilnega partnerja predlagana le zavod Bistra hiša Martjanci- Smart house Martjanci. Ko je bil na skupščine odmor, je bila ustanovna seja Upravnega odbora. Na seji je bilo prisotnih 11 članov. Najprej se je Upravni odbor konstituiral, nato je obravnaval točko Vodilni partner. Predsednik LAS-a je ugotovil, da je bila za vodilnega partnerja predlagana le Bistra hiša Martjanci - Smart house Martjanci. Ker drugih kandidatov za vodilnega partnerja ni bilo, je zavod Bistra hiša predstavila svoje kadrovske, finančno in upravno sposobnost za vodenje LAS. Po končani predstavitvi je predlagal predsednik LAS sklep: **upravni odbor LAS Goričko 2020 izbere za vodilnega partnerja BISTRA HIŠA, Zavod za raziskovanje in trajnostni razvoj Martjanci - SMART HOUSE, Institution for research and sustainable development Martjanci.** Sklep je bil soglasno sprejet.

Po končanem odmoru se je nadaljevala seja skupščine LAS Goričko 2020. Pod točko 5. dnevnega reda ustanovne skupščine je bilo Potrditev Vodilnega partnerja LAS. Predsednik LAS je obvestil člane skupščine, da se je med odmorom konstituiral Upravni odbor, kateri je s sklepom izbral vodilnega partnerja LAS Goričko in sicer Bistra hišo Martjanci, kot edinega predlaganega. Ker mora Skupščina LAS izbor Upravnega odbora potrditi, je dal na glasovanje sklep: Skupščina LAS Goričko 2020 potrdi izbor vodilnega partnerja Bistra hišo Martjanci- Smart House Martjanci. Sklep je bil soglasno sprejet.

Naloge vodilnega partnerja

Vodilni partner je član LAS, ki zastopa LAS v upravnih in finančnih zadevah in opravlja sledeče naloge:

- organizira delovanje LAS in skrbi za dokumentacijo LAS,
- nudi organom LAS prostorsko, logistično, administrativno in tehnično podporo, ki jo ti potrebujejo za svoje delovanje,
- informira člane LAS o svojem delu,
- sodeluje pri pripravi Strategije lokalnega razvoja in jo promovira,
- izvaja informiranje, animacijo in motivacijo prebivalcev ter drugih subjektov in jih spodbuja k sodelovanju na javnih pozivih LAS,

- skrbi za krepitev lokalnih akterjev za razvoj in izvajanje operacij, vključno z izvajanjem strokovnega svetovanja in nudenja druge podpore pri pripravi, upravljanju in vodenju projektov,
- skrbi za tekoče izvajanje postopkov izbora projektov, kar zajema tudi preverjanje upravičenosti stroškov, skladnosti s Strategijo lokalnega razvoja in operativnimi programi,
- predloži izbrane projekte v potrditev ustreznemu skladu,
- informira izvajalce projektov o njihovih pravicah in obveznostih,
- upoštevajoč splošne akte LAS pripravi javni poziv LAS in ga objavi na spletni strani LAS,
- posreduje vloge in zahteve za izplačila, pri čemer pred tem preveri, da so upoštevana vsa pravila glede označevanja,
- zagotavlja vse potrebne informacije, potrebne za omogočanje spremljanja in vrednotenja Strategije lokalnega razvoja,
- opravlja nadzor nad izvedbo projektov in financiranjem,
- nadzoruje izvajanje Strategije lokalnega razvoja,
- pripravi letno poročilo o delu in finančno poročilo LAS in ju da v sprejem Upravnemu odboru,
- zagotavlja ločen transakcijski račun za LAS in ga upravlja,
- zagotavlja sprejem pošte za LAS in zagotavlja varen elektronski predal za prejem elektronske pošte za LAS in kvalificirano elektronsko potrdilo za oddajo vlog in zahtevkov,
- zagotavlja in upravlja spletno stran LAS, na kateri se objavljajo javni pozivi LAS,
- zagotavlja ločen računovodski sistem ali ustrezne računovodske kode za vse transakcije, opravljene v okviru transakcijskega računa za LAS,
- zagotavlja preglednost svojega delovanja za LAS ter sledljivost in nadzor nad zakonito porabo javnih sredstev,
- zagotavlja javnost delovanja LAS in opravlja dejavnosti stikov z javnostjo,
- opravlja druge naloge, določene v tej pogodbi, drugih splošnih aktih LAS ali v predpisih in naloge, ki se še dodatno določijo v pogodbi med LAS in vodilnim partnerjem.

Reference Vodilnega partnerja

BISTRA HIŠA, Zavod za raziskovanje in trajnostni razvoj Martjanci - SMART HOUSE, Institution for research and sustainable development Martjanci, je že v predhodnem programskem obdobju 2007-2013 uspešno izvajala naloge upravljavca LAS in sicer LAS Pri dobrih ljudeh (LAS v soseščini). Bistra hiša izkazuje prostorske kapacitete, primerne za vodilnega partnerja LAS Goričko 2020, prav tako kadrovske, finančne in strokovne kapacitete, ki so zahtevane v ustanovitveni partnerski pogodbi in z zakonodajnim okvirom.

Bistra hiša, zavod za raziskovanje in trajnostni razvoj Martjanci – Smart House je zavod, katerega glavni namen je opravljanje razvojne, raziskovalne, izobraževalne, promocijske, pospeševalne in svetovalne dejavnosti na področjih:

- gospodarskega in duhovnega razvoja ljudi ter krepitve njihove blaginje,
- trajnostne rabe razpoložljivih virov,
- integracije in povezovanja strokovnjakov ter institucij z različnih razvojnih, znanstvenih in izobraževalnih področij ter
- razvoja in podpore razvojno raziskovalnega dela, novih tehnologij in postopkov, razvoja podeželja, ohranjanja in varovanja naravne in kulturne dediščine ter zagotavljanja razvoja in trajnosti človeških, naravnih, energetskih, informacijskih, kulturnih in drugih virov.

Dejavnosti opravlja predvsem na področju Pomurja, vendar posega tudi širše – v mednarodni prostor, predvsem sosednjih držav.

Dosedanje izkušnje zavoda segajo na področja (reference):

- **novih tehnologij:**
Izvedba aktivnosti I. faze in II. faze projekta Goričko in ravenko – pilotna e-regija Pomurja (*Izdelava strategije in izvedbenega načrta za vzpostavitev pilotne e-regije)
- **tv produkcija**
Storitve snemanja, produkcije in realizacije TV oddaj
- **razvoja podeželja:**
Izdelava študij o novih ekonomskih možnostih za projekt »Nove ekonomske možnosti na podeželju«
- **izobraževanja:**
Priprava programov usposabljanj za projekt »Vseživljenjsko učenje – pot za prihodnost«

- **učinkovite rabe energije in rabe obnovljivih virov energije:**
Izdelava študije - projekta "energetske kaskade" - stopenjske izrabe geotermalne vode /energije v okviru projekta »Zdravilišče Rimska čarda«
- **turizma:**
Izvedba aktivnosti III. faze podprojekta Promocija Pomurja kot zdraviliško turistične destinacije, v okviru projekta Pomurje – dežela zdravja in prijaznih ljudi (*Izdelava študije mreže tematskih in rekreativnih poti v Pomurju)
- **zdravega življenja / zdravega življenjskega sloga:**
Izvedba aktivnosti II. faze podprojekta Promocija zdrave hrane in zdravega življenjskega sloga, v okviru projekta Pomurje – dežela zdravja in prijaznih ljudi (* izvedba promocijskih in motivacijskih ter učnih /izobraževalnih delavnic »zdrava hrana – razvojna priložnost« = 20 animacijskih delavnic + 5 pilotnih učnih delavnic)
- **Vzpostavitev Lokalno akcijske skupine LAS Pri dobrih ljudeh**
- **Projekt PRO-E-BIKE**
Spodbujanje uporabe električnih koles in skuterjev za dostavo blaga in potnikov v mestnem območju.
Projekt PRO-E-BIKE spodbuja promocijo električnih koles in električnih skuterjev za dostavo blaga in potnikov med zasebnimi in javnimi organi v evropskih mestih. Bistra Hiša Martjanci – Smart House Martjanci sodelujemo v tem projektu kot pilotno podjetje, kjer smo za obdobje 9 mesecev preizkusili električno kolo namenjeno za dostavo. Čeprav naše dejavnosti ne narekujejo dostavo, smo pa za vsakodnevno potrebo in uporabo najrazličnejših gospodinjskih potrebščin uporabili prav električno kolo. E-kolo je bil izredno priročen nadomestek osebnega avtomobila, kjer smo prispevali tudi k cilju projekta in dajali vzgled sokrajanom za nov način mobilnosti krajših razdalj do mestnega jedra in trgovskega centra.
- **Projekt IMPACT**
Izboljšanje zdravstvenih in socialnih ustanov z aktiviranjem razpoložljivih tehnologij .
Cilj projekta IMPACT! je podpirati in pospeševati razvoj storitev in kompetenc ter sodelovanja akterjev na podlagi izmenjave izkušenj, primerjalnega učenja (benchlearning) in prenosa znanja. To poteka predvsem preko **neposrednih pilotnih aktivnosti** ter **usklajenega skupnega načrtovanja** za uresničevanje ciljev v prihodnje.
- **Projekt "BioFuture**
Cilj projekta »**Čezmejni demonstracijski in učni center biogradnje in biobivanje - BioFuture**« je prikaz prednosti uporabe obnovljivih virov energije in naravnih krogotokov snovi v okolju za področje gradnje in bivanja. Na osnovi tega bi se izobraževali strokovnjaki v določenih institucijah ter organizacije s področja obnovljivih virov energije in biološke gradnje.

Kadrovska sposobnost

Štiri zaposlene osebe za krajši oz. polni delovni čas pri vodilnem partnerju LAS bodo predstavljale ekvivalent za 2 PDM. Osebe bodo ustrezno strokovno usposobljene. Za naloge določene z Pogodbo o nalogah vodilnega partnerja pri lokalnem partnerstvu v programskem obdobju predvidevamo sledečo porabo PDM:

- naloge v zvezi z delovanjem LAS – 0,262 PDM
- naloge v zvezi s SLR – 0,679 PDM
- naloge v zvezi z javnimi pozivi LAS – 0,238 PDM
- naloge v zvezi z izvajanjem projektov na območju LAS – 0,702 PDM
- druge naloge – 0,119 PDM.

Ker bodo omenjene naloge opravljale 4 osebe bomo nadomeščanje v primeru odsotnosti organizirali z ustreznim razporejanjem osebja. Zunanji izvajalci bodo opravljali predvsem storitve računovodstva, izdelave ter vzdrževanja spletne strani, različne promocijske storitve, storitve vrednotenja izvedbe SLR ipd.

14. Opis nalog, odgovornosti in postopkov sprejemanja odločitev organov LAS

LAS Goričko 2020 deluje kot javno-zasebno partnerstvo z aktivno vlogo lokalnega prebivalstva in institucij na dogovorjenem območju. LAS izvaja naloge na podlagi Uredbe o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v programskem obdobju 2014-2020. Osnovni principi delovanja so opredeljeni v Pogodbi o ustanovitvi in delovanju lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020« (v prilogi). Organi LAS so: Skupščina, Upravni odbor (UO), Predsednik, Podpredsednica oziroma Podpredsednik (v nadaljevanju Podpredsednik), Nadzorni odbor (NO) in Ocenjevalna komisija (OK).

V kolikor ni določeno drugače, kolektivni organi LAS lahko odločajo, če je prisotnih več kot polovica članov organa, odločitve pa sprejemajo z navadno večino prisotnih članov. Vsak član kolektivnega organa LAS ima pri glasovanju en glas. Glasovanje na kolektivnih organih LAS poteka tako, da ima vsak član LAS en glas in glasuje v okviru svoje interesne skupine (javne, ekonomske in socialne). Odločitve na nivoju posamezne interesne skupine se pretvorijo v en skupni glas. Odločitve oz. sklepi so potrjeni v posamezni interesni skupini, če zanj glasuje večina članov posamezne interesne skupine ter na ravni kolektivnega organa, če zanj glasuje večina oz. vsaj dve interesni skupini. V primeru neodločenosti dveh interesnih skupin se glasovanje ponovi oz. se najde druga kompromisna rešitev. Po takšnem načinu odločanja ima vsaka interesna skupina 33,3% glasovnih pravic in nobena interesna skupina ne bo imela več kot 49% glasovnih pravic. Z tem istim načinom glasovanja je tudi zagotovljeno, da najmanj 50% glasov prispevajo partnerji, ki niso javni organi, saj imata ekonomska in socialna interesna skupina skupaj 66,6% glasovnih pravic. Glasovanje na kolektivnih organih LAS je javno, razen če organ sam ne določi drugače. Član kolektivnega organa LAS ne more glasovati kadar se odloča o položaju, pravici ali obveznosti tega člana ali osebe, ki ga je pooblastila za zastopanje v tem organu, ali kadar bi z glasovanjem kako drugače prišlo do navzkrižja interesov. Ta točka se ne nanaša na glasovanje na volitvah. Predsednik, Podpredsednik in člani kolektivnih organov LAS se pri svojem delovanju izogibajo navzkrižju interesov in se izločijo iz vseh faz odločanja o sklenitvi in izvedbi postopkov ali poslov, s katerim bi lahko prišlo do navzkrižja interesov. Seje kolektivnih organov LAS se lahko izvedejo s srečanjem članov v živo ali korespondenčno z uporabo komunikacijskih tehnologij ob smiselni uporabi pravil, ki veljajo za sejo s srečanjem v živo. Člana, ki je pravna oseba, na sejah organov LAS zastopa njegov zakoniti zastopnik ali druga od njega pooblaščen oseba. O sejah Skupščine, UO, OK in NO se izdela zapisnik, za kar je odgovoren predsedujoči organu. Mandat Predsednika, Podpredsednika, članov Upravnega odbora, Ocenjevalne komisije in Nadzornega odbora je štiri leta, po poteku katerih je lahko ista oseba ponovna izvoljena ali imenovana na to mesto. Mandat Predsednika, Podpredsednika, člana Upravnega odbora in Nadzornega odbora preneha, če ta oseba ali pravna oseba, ki jo pooblastila za zastopanje v teh organih, preneha biti član LAS. Če predčasno preneha mandat članu Upravnega odbora ali Nadzornega odbora, Skupščina izvoli novega člana za preostanek mandatnega obdobja prejšnjega člana.

Skupščina LAS Goričko 2020 je najvišji organ LAS in jo sestavljajo vsi člani. Skupščino skliče Upravni odbor glede na potrebe LAS, najmanj pa enkrat letno. Upravni odbor skliče Skupščino na pisno zahtevo ene tretjine članov, vodilnega partnerja ali Nadzornega odbora. Zahteva za sklic mora vsebovati vzroke za sklic in predlog sklepov. Če Upravni odbor na podlagi zahteve ne skliče Skupščine na način, da ta zaseda v 15 dneh od prejema zahteve, lahko Skupščino skličejo člani, vodilni partner ali Nadzorni odbor, ki so sklic zahtevali. Tako sklicana Skupščina lahko odloča samo o zadevah, za katere je bila sklicana. Vabilo na Skupščino se pošlje članom LAS najmanj sedem dni pred sejo na elektronski naslov, kot so ga ti sporočili LAS. Skupaj z vabilom se pošlje tudi dnevni red in gradiva, potrebna za odločanje. Izjemoma se gradivo lahko predstavi šele na Skupščini, če ga iz objektivnih razlogov ni mogoče pripraviti prej. Ne glede na to se lahko vabilo na skupščino in gradiva pošljejo tudi tri dni pred sejo, kadar mora Skupščina zaradi interesov LAS hitro odločiti. Tako sklicana Skupščina lahko odloča samo o zadevah, za katere je bila sklicana. Skupščino vodi Predsednik, ki lahko za potrebe vodenja seje določi dodatne osebe (npr. za štetje glasov, za pripravo zapisnika, itd.). Skupščina ima naslednje naloge in pristojnosti:

- na predlog Upravnega odbora potrdi letno poročilo o delu in finančno poročilo LAS,
- na predlog Upravnega odbora potrdi letni načrt aktivnosti,
- sprejema splošne akte LAS, če za to ni pristojen drug organ,
- sodeluje pri pripravi Strategije lokalnega razvoja in jo potrdi na predlog Upravnega odbora,
- na predlog Upravnega odbora potrdi spremembe Strategije lokalnega razvoja,
- izmed članov LAS izvoli Predsednika, nato Podpredsednika ter člane Upravnega odbora in Nadzornega odbora,
- razreši Predsednika, Podpredsednika, člane Upravnega odbora in Nadzornega odbora, če ti delujejo v nasprotju s Pogodbo o ustanovitvi in delovanju lokalnega partnerstva lokalne akcijske

skupine »LAS Goričko 2020«, splošnimi akti LAS, sklepi organov LAS ali v nasprotju z nameni in interesi LAS,

- razreši člana Upravnega odbora, če se ta v obdobju enega leta ne udeleži več kot polovice sej Upravnega odbora,
- dokončno odloča o izključitvi člana iz LAS,
- na predlog Upravnega odbora potrdi vodilnega partnerja,
- daje Upravnemu odboru in Predsedniku navodila za delo, odloča o višini članarine,
- dokončno odloča o pritožbah zoper sklepe drugih organov, ki jih prizadeti lahko vložijo v 15 dneh od kar je izvedel ali bi lahko izvedel za sklep organa,
- odloča o drugih zadevah, določenih s Pogodbo o ustanovitvi in delovanju lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020«, drugimi splošnimi akti LAS ali predpisi, in o najpomembnejših zadevah za LAS.

Organ upravljanja (Upravni odbor) LAS Goričko 2020 je organ odločanja in upravljanja ter najvišji izvršni organ LAS, ki ga sestavljajo: štirje predstavniki javnega sektorja (občin, krajevnih skupnosti, javnih zavodov, javnih agencij, javnih skladov ali drugih oseb javnega prava); štirje predstavniki ekonomskega sektorja (gospodarskih družb, oseb, ki samostojno opravljajo dejavnost, kmetov, ki opravljajo tržno dejavnost, ali drugih pravnih oseb zasebnega prava, ustanovljenih za ustvarjanje ali delitev dobička); štirje predstavniki socialnega sektorja (društev, zasebnih zavodov, ustanov in drugih nevladnih organizacij oziroma pravnih oseb zasebnega prava, ki niso ustanovljene za namene ustvarjanja ali delitve dobička, kmetov, ki ne opravljajo dejavnosti na trgu, in posameznikov). Upravni odbor skliče Predsednik glede na potrebe LAS. Predsednik skliče Upravni odbor na pisno zahtevo ene tretjine članov Upravnega odbora ali vodilnega partnerja. Vabilo na sejo Upravnega odbora se pošlje članom Upravnega odbora najmanj sedem dni pred sejo na elektronski naslov, kot so ga ti sporočili LAS. Skupaj z vabilom se pošlje tudi dnevni red in gradivo, potrebna za odločanje. Izjemoma se gradivo lahko predstavi šele na seji Upravnega odbora, če ga iz objektivnih razlogov ni bilo mogoče pripraviti prej. Vabilo na sejo Upravnega odbora lahko pošljejo tudi tri dni pred sejo, kadar mora Upravni odbor zaradi interesov LAS hitro odločiti. Tako sklicana seja Upravnega odbora lahko odloča samo o zadevah, za katere je bila sklicana. Upravni odbor vodi Predsednik. Glavne naloge in pristojnosti organa upravljanja so, da:

- skrbi za učinkovito delovanje LAS, njeno plačilno sposobnost in usklajenost postopkov LAS z veljavno zakonodajo, kar zajema tudi ugotavljanje in preprečevanje tveganj, ki ogrožajo delovanje LAS,
- daje Predsedniku smernice za delovanje, sklicuje Skupščino in skrbi za izvajanje njenih sklepov,
- se glede svojih odločitev posvetuje z zainteresiranimi člani LAS,
- sprejme predlog Strategije lokalnega razvoja ter njene spremembe in jih da v potrditev Skupščini,
- sprejme letno poročilo o delu in finančno poročilo LAS, ki ju pripravi vodilni partner, in ju da v potrditev Skupščini,
- sprejme letni načrt aktivnosti LAS in ga po prejemu soglasja Nadzornega odbora da v potrditev Skupščini,
- sprejme odločitve, potrebne za izvajanje Strategije lokalnega razvoja, kar zajema tudi vzpostavitev sistema njenega spremljanja in vrednotenja,
- sprejme splošni akt LAS v katerem opredeli način izvedbe javnih pozivov LAS, pregleden, neodvisen in odprt način izbire predlogov projektov za financiranje in nepristranska merila za izbor projektov, in ga da v potrditev Skupščini,
- imenuje člane in nadomestne člane ocenjevalne komisije, ki pregleduje in ocenjuje projektne predloge oddane na javne pozive LAS in o njih pripravijo poročilo,
- na podlagi poročila Ocenjevalne komisije za vsak projekt odloči ali se bo financiral in o tem poroča Skupščini,
- izvaja evalvacijo rezultatov izbranih projektov za financiranje,
- predlaga projekte, ki jih izvaja LAS,
- izmed članov LAS izbere vodilnega partnerja in da izbor v potrditev Skupščini,
- določi besedilo pogodbe z vodilnim partnerjem,
- odloča o izključitvi člane iz LAS,
- opravlja druge naloge, določene s Pogodbo o ustanovitvi in delovanju lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020«, drugimi splošnimi akti LAS ali predpisi, in naloge, ki mu jih naloži Skupščina,
- upravni odbor lahko za izvedbo svojih nalog oblikuje delovne skupine kot načine dela,

- za svoje delo je Upravni odbor odgovoren Skupščini.

Predsednik LAS Goričko 2020 je zastopnik LAS in po svoji funkciji predsednik Upravnega odbora. Pri LAS Goričko 2020 je predsednik LAS-a Ludvik Novak, župan občine Puconci. Predsednik ima sledeče naloge in pristojnosti:

- samostojno in neomejeno predstavlja in zastopa LAS; podpisuje dokumente in listine v imenu LAS; sklicuje in vodi seje Upravnega odbora LAS; skrbi za izvajanje sklepov Upravnega odbora,
- vodi seje Skupščine LAS, opravlja druge naloge, določene s Pogodbo o ustanovitvi in delovanju lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020«, z drugimi splošnimi akti LAS ali predpisi, in naloge, ki mu jih naloži Upravni odbor ali Skupščina,

Predsednik svoje delo opravlja v skladu z navodili Skupščine in Upravnega odbora. Za svoje delo je Predsednik LAS odgovoren Skupščini in Upravnemu odboru.

Podpredsednik LAS Goričko 2020 opravlja naloge Predsednika in ima vse njegove pristojnosti v primeru, če je Predsednik odsoten, nedosegljiv, nezmožen za delo, če Predsedniku predčasno preneha mandat ali če ga Predsednik pooblasti za opravljanje svojih pristojnosti ali nalog. Za svoje delo je Podpredsednik odgovoren Skupščini, Upravnemu odboru in Predsedniku.

Ocenjevalna komisija LAS Goričko 2020 pregleduje popolnost in ustreznost prijav na javne pozive LAS, jih ocenjuje ter preverja zmogljivost predlagatelja projekta za njihovo izvedbo in o tem za Upravni odbor pripravi poročilo. Ocenjevalna komisija ima tri člane in dva nadomestna člana, ki jih imenuje Upravni odbor izmed neodvisnih strokovnjakov s področja razvoja podeželja, regionalnega razvoja, strateškega in projektnega načrtovanja in podobno. Član ocenjevalne komisije ne more biti član Upravnega odbora ali Nadzornega odbora. Upravni odbor lahko razreši člana Ocenjevalne komisije, če ta krši Pogodbo o ustanovitvi in delovanju lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020«, druge splošne akte LAS, predpise ali sklepe organov LAS, če deluje nestrokovno, če ne deluje neodvisno ali če deluje v nasprotju z nameni in interesi LAS. Član ocenjevalne komisije se izloči iz pregledovanja in ocenjevanja prijav na javni pozive in ga nadomesti nadomestni član in kadar je zasebno ali poslovno povezan s prijaviteljem na javni razpis ali njegovim partnerjem v projektu, ali kadar bi iz drugih razlogov nastalo navzkrižje interesov. Seje Ocenjevalne komisije sklicuje vodilni partner, vodi pa jih predsednik Ocenjevalne komisije, ki ga člani ocenjevalne komisije izvolijo izmed sebe. Za svoje delo je Ocenjevalna komisija odgovorna Upravnemu odboru.

Nadzorni odbor je nadzorni organ LAS, ki ga sestavljajo en predstavnik javnega sektorja, en predstavnik ekonomskega sektorja in en predstavnik socialnega sektorja. Član Nadzornega odbora ne more biti član Upravnega odbora ali Ocenjevalne komisije, oseba, ki opravlja finančno-računovodske posle za LAS, oseba, ki opravlja delo pri vodilnem partnerju ali druga oseba, če bi prišlo do navzkrižja interesov. Nadzorni odbor skliče predsednik Nadzornega odbora glede na potrebe LAS. Predsednik Nadzornega odbora skliče Nadzorni odbor na pisno zahtevo ene tretjine članov Nadzornega odbora, Upravnega odbora ali vodilnega partnerja. Zahteva mora vsebovati vzroke za sklic in predlog sklepov. Če predsednik Nadzornega odbora na podlagi zahteve ne skliče Nadzornega odbora na način, da ta zaseda v 8 dneh od prejema zahteve, lahko Nadzorni odbor skličejo člani Nadzornega odbora, Upravni odbor ali vodilni partner, ki so sklic zahtevali. Tako sklican Nadzorni odbor lahko odloča samo o zadevah, za katere je sklican. Nadzorni odbor vodi predsednik. Nadzorni odbor ima sledeče naloge in pristojnosti:

- nadzira finančno in materialno poslovanje LAS,
- nadzira delo Predsednika, Podpredsednika in Upravnega odbora,
- nadzira delo vodilnega partnerja,
- nadzira gospodarnost poslovanja LAS,
- na zahtevo Predsednika ali Upravnega odbora poda oceno o pravilnosti ali gospodarnosti posameznega posla LAS ali delovanja vodilnega partnerja,
- najmanj enkrat letno o svojem delu poroča Skupščini,
- pred sprejemom letnega poročila o delu in finančnega poročila LAS, poda Skupščini svoje mnenje o obeh poročilih,
- daje Upravnemu odboru soglasje k letnemu načrtu aktivnosti LAS,
- izmed svojih članov izvoli predsednika Nadzornega odbora,
- opravlja druge naloge, določene s Pogodbo o ustanovitvi in delovanju lokalnega partnerstva lokalne akcijske skupine »LAS Goričko 2020«, drugimi splošnimi akti LAS ali predpisi. Nadzorni odbor ima pravico do vpogleda v vse listine in dokumentacijo LAS. Za svoje delo je odgovoren Skupščini.

15. Merila za izbor operacij in opis postopka izbora operacij

LAS Goričko 2020 je v skladu s 34. členom Uredbe 1303/2013/EU oblikoval nediskriminatoren in pregleden izbirni postopek ter predpisal nepristranska merila za izbiro operacij, ki zagotavljajo, da pri odločitvah o izbiri najmanj 50 odstotkov glasov prispevajo partnerji, ki niso javni organi z razlogom, da se prepreči navzkrižje interesov. To pravilo se upošteva predvsem zaradi tega, da se prepreči, da partnerji, ki prijavijo operacije in imajo interes pridobitve nepovratnih finančnih sredstev ne morejo sodelovati pri pripravi javnih pozivov, ki se objavijo najmanj en mesec pred izborom operacij in izboru.

Pri izbiri operacij so upoštevana izhodišča, ki so opredeljena v 29. členu Uredbe CLLD:

- Vse operacije morajo biti izbrane na podlagi javnega poziva, ki ga pripravi LAS.
- V primeru, ko je upravičenec LAS, mora biti izbrana operacija v skladu s četrtem odstavkom 34. člena Uredbe 1303/2013/EU.
- Vsaka operacija mora biti skladna s cilji zadevnega sklada iz katerega bo sofinancirana in mora prispevati k uresničevanju ciljev, določenih v SLR.
- Operacija se ne sme začeti izvajati pred obdobjem upravičenosti.
- Upoštevati je potrebno tudi posebne pogoje posameznega sklada. Pri sofinanciranju iz naslova EKSRP se obdobje upravičenosti prične, ko ARSKTRP izda pozitivno odločbo. V primeru sofinanciranja iz naslova ESRR pa po oddaji vloge v potrditev na Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (v nadaljnjem besedilu: MGRT).
- Upravičeni stroški posamezne operacije še niso bili financirani z drugimi javnimi sredstvi.
- Operacija se mora izvesti na območju LAS.

Če je operacija financirana s sredstvi EKSRP se ne sme izvajati v naseljih, ki imajo več kot 10.000 prebivalcev (mesto Murska Sobota). **Upravičenci** do podpore v okviru EKSRP sklada so LAS, fizične in pravne osebe. Če gre za operacijo, ki se lahko izvede v okviru glavnega ukrepa v skladu s Programom razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020, so upravičenci do podpore LAS, skupina fizičnih ali skupina pravnih oseb, ki izvaja operacijo za skupno korist oziroma uporabo. Za skupino fizičnih in skupno pravnih oseb se šteje skupina, ki je sestavljena najmanj iz treh članov.

Operacije, ki bodo financirane iz ESRR se lahko izvedejo le v naslednjih naseljih: Cankova, Gornji Petrovci, Grad, Kuzma, Hodoš, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan. Upravičenci do podpore so: LAS, pravne osebe javnega in zasebnega prava, nevladne organizacije, institucije regionalnega razvoja.

- Kadar je upravičenec do podpore LAS in operacija vključuje naložbo, mora LAS v vlogi določiti pravno osebo javnega prava, ki postane lastnik naložbe.
- Upravičeni stroški za operacije sofinancirane iz ESRR so podrobneje opremljeni v navodilih organa upravljanja o upravičenih stroških za sredstva evropske kohezijske politike v programskem obdobju 2014-2020 (<http://www.eu.eu-skladi.si/sl/dokumenti/navodila/nus-2014-2020-verzija-1-01.pdf>).
- Iz opisa operacije v vlogi mora biti razvidna zaprta finančna konstrukcija za celotno operacijo. To pomeni, da mora biti prikazana razdelitev posameznih stroškov po posameznih partnerjih in vrstah stroškov.
- Podpore se ne dodeli podjetjem v težavah, kot jih določa 2. člen Uredbe Komisije (EU) št. 702/2014 z dne 25. junija 2014 o razglasitvi nekaterih vrst pomoči v kmetijskem in gozdarskem sektorju ter na podeželju za združljive z notranjim trgov z uporabo členov 107. in 108. Pogodbe o delovanju Evropske unije (UL. L. št. 193 z dne 1. 7. 2014, str. 1).
- Ob oddaji vloge morajo biti za operacijo izdana vsa potrebna dovoljenja, kot jih za izvedbo operacije določa področna zakonodaja. To je odvisno od tega za kakšen tip operacije gre (npr. pri gradnji je potrebno upoštevati zakon, ki ureja graditev objektov, pri posegih v kulturno dediščino je potrebno upoštevati zakonodajo s področja varovanja kulturne dediščine).
- Upravičenec mora izvesti operacijo najpozneje v treh letih od pravnomočnosti odločbe o potrditvi operacije s strani ARSKTRP oziroma od podpisa pogodbe z MGRT.
- Operacija mora biti izvedena v skladu s prijavljeno in odobreno vsebino ter področno zakonodajo.
- Okvirno razmerje med operacijami, ki se izvajajo v obliki partnerstev in operacijami, ki jih upravičenci prijavijo in izvajajo samostojno, je 70:30.

Postopek ocenjevanja operacij ter opis pogojev upravičenosti in specifičnih meril

Pregled prispelih vlog poteka dvostopenjsko:

- Pregled vlog z vidika pogojev upravičenosti.
- Ocenjevanje operacij na podlagi vnaprej določenih specifičnih meril.

Pregled vlog z vidika pogojev upravičenosti

Odpiranje vlog, ki prispejo na naslov določen v javnem pozivu, ni javno in poteka na sedežu LAS. Komisija najkasneje 20 dni po poteku roka za prijavo na javni poziv odpre prispele vloge in jih preveri z vidika pogojev upravičenosti. Preveri se ali so vloge prispele pravočasno in ali so ovojnice (kuverte) pravilno izpolnjene. Odpre se pravočasne in pravilno označene vloge. Pravočasno in pravilno označene vloge komisija preveri z vidika pogojev upravičenosti.

Šteje se, da vloga izpolnjuje pogoje upravičenosti in je popolna, če:

- je vloga prispela pravočasno in je pravilno označena ter zaprta,
- je vloga v celoti izpolnjena na predpisanem obrazcu,
- so vlogi priložene vse v javnem pozivu zahtevane izjave, dokumenti in priloge,
- prijavitelj in partnerji izpolnjujejo pogoje za upravičenca za sofinanciranje,
- se bo predlagana operacija izvajala na upravičenem območju LAS in istočasno ne v naseljih, kjer je izvajanje operacij izključeno,
- predlagana operacija prispeva k ciljem Strategije lokalnega razvoja na območjih LAS Pri dobrih ljudeh 2020 v letih 2014-2020 in ciljem EKSRP in ESRR,
- se operacija, predlagana za sofinanciranje, še ni pričela izvajati,
- je zaprosen znesek za sofinanciranje v mejah, kot jih določa javni poziv,
- ima predlagana operacija zaprto finančno konstrukcijo in zagotovljene lastne finančne vire za izvedbo operacije v celoti,
- se upravičeni stroški predlagane operacije ne financirajo iz drugih virov (prepoved dvojnega financiranja),
- v primeru EKSRP višina upravičenega prispevka v naravi na posamezno operacijo ne sme presegati razlike med stopnjo javne podpore in 100% upravičenih stroškov operacije, stroški nakupa zemljišč lahko predstavljajo največ deset odstotkov (10%) upravičenih stroškov za zadevno operacijo, stroški za namen koordinacije in vodenja operacije lahko zajemajo največ deset odstotkov (10%) upravičenih stroškov za zadevno operacijo, strošek promocije na programskem območju, ki se neposredno navezuje na izvajanje operacije, lahko zajema največ deset odstotkov (10%) upravičenih stroškov za zadevno operacijo, stroški storitev zunanjih izvajalcev (splošni stroški) lahko predstavljajo največ deset odstotkov (10%) upravičenih stroškov za zadevno operacijo
- je izvedba predlagane operacije v skladu z veljavno zakonodajo in so zanjo izdana vsa relevantna soglasja ali dovoljenja (kjer je to potrebno).

K dopolnitvam se lahko pozove vlogo, če je prispela pravilno in v roku na naslov, ne izpolnjuje pa naslednjih pogojev upravičenosti:

- vloga je v celoti izpolnjena na predpisanem obrazcu,
- vlogi so priložene vse v javnem pozivu zahtevane izjave, dokumenti in priloge,
- predlagana operacija ima zaprto finančno konstrukcijo in zagotovljene lastne finančne vire za izvedbo operacije v celoti,
- v primeru EKSRP višina upravičenega prispevka v naravi na posamezno operacijo ne sme presegati razlike med stopnjo javne podpore in 100% upravičenih stroškov operacije, stroški nakupa zemljišč lahko predstavljajo največ deset odstotkov (10%) upravičenih stroškov za zadevno operacijo, stroški za namen koordinacije in vodenja operacije lahko zajemajo največ deset odstotkov (10%) upravičenih stroškov za zadevno operacijo, strošek promocije na programskem območju, ki se neposredno navezuje na izvajanje operacije, lahko zajema največ deset odstotkov (10%) upravičenih stroškov za zadevno operacijo, stroški storitev zunanjih izvajalcev (splošni stroški) lahko predstavljajo največ deset odstotkov (10%) upravičenih stroškov za zadevno operacijo.
- je izvedba predlagane operacije je v skladu z veljavno zakonodajo in so zanjo izdana vsa relevantna soglasja ali dovoljenja (kjer je to potrebno).

O vlogah, ki se jih pozove na dopolnitve, komisija pripravi poročilo za Vodilnega partnerja LAS, v katerem navede seznam vlog, ki jih je potrebno dopolniti. Za te vloge komisija navede, kako je vlogo mogoče dopolniti in v kakšnem roku, ki ne sme biti krajši od 3 dni in ne daljši od 15 dni.

Prijavitelja, katerega vlogo je potrebno dopolniti, vodilni partner LAS v roku 7 dneh od prejema poročila komisije pozove, da jo dopolni v roku, kot ga je določila komisija. Poziv iz te točke se pošlje na elektronski naslov, kot ga je prijavitelj navedel v vlogi. V pozivu se navede tudi obvestilo, da bo prijava zavržena in s tem izločena iz nadaljnjega postopka, če ne bo dopolnjena v roku. Vloga se dopolnjuje v skladu s pozivom za dopolnitev in tako, da je v svoji končni obliki celovita in v vseh sestavinah usklajena. Vloga se z vidika pogojev upravičenosti dopolnjuje samo enkrat. Komisija v roku 5 dni od poteka zadnjega roka za dopolnitev, dopolnjene vloge ponovno pregleda z vidika pogojev upravičenosti. V kolikor je vloga ustrezno dopolnjena in izpolnjuje vse pogoje upravičenosti se šteje za popolno. Vloga, ki ne izpolnjuje pogojev upravičenosti, ki so navedeni pod popolna vloga ter vloga, katere prijavitelj, ki je bil pozvan k dopolnitvi, ni dopolnil ustrezno ali v roku se zavrže. Prijavitelji lahko revidirano vlogo ponovno oddajo na enega od naslednjih rokov. Vodilni partner LAS na podlagi sklepa upravnega odbora LAS obvesti prijavitelja, ki ni ustrezno dopolnil vloge, in prijavitelja, ki je oddal vlogo, ki ne izpolnjuje pogojev upravičenosti, ki so navedene pod popolna vloga, da je njegova vloga zavržena. Obvestilo se posreduje po končanem postopku potrjevanja operacij in sicer po pošti na način, ki izkazuje, kdaj ga je prijavitelj prejel.

Pregled vlog z vidika specifičnih meril

Komisija vse vloge, ki izpolnjujejo pogoje upravičenosti, oceni z vidika specifičnih meril.

Specifična merila za izbor operacij temeljijo na naslednjih načelih:

- prispevek k doseganju ciljev SLR,
- prispevek k doseganju horizontalnih ciljev,
- okoljska trajnost,
- socialna vzdržnost,
- vključenost partnerjev in
- vpliv na območje LAS.

Specifična merila:

	Specifično merilo	Opis kriterija	Možno število točk	Doseženo število točk
1.	Prispevek operacije k ciljem in rezultatom SLR	Cilji so jasno opredeljeni, aktivnost so izvedljive ter vodijo k doseganju vsaj treh kazalnikov rezultatov SLR	10	
		Cilji so jasno opredeljeni, aktivnost so izvedljive ter vodijo k doseganju vsaj dveh kazalnikov rezultatov SLR	7	
		Cilji so jasno opredeljeni, aktivnost so izvedljive ter vodijo k doseganju vsaj enega kazalnika rezultata SLR	0	
2.	Zasledovanje horizontalnih ciljev EU	Operacija zasleduje vsaj 3 horizontalne cilje EU	5	
		Operacija zasleduje vsaj 2 horizontalna cilja EU	3	
		Operacija zasleduje samo 1 horizontalni cilj EU	0	
3.	Trajnost operacije	Operacija predstavlja zaključeno celoto, zagotovljena je trajnost nadaljnjega izvajanja.	5	
		Z realizacijo operacije se bodo aktivnosti deloma ustvarjale po zaključku operacije.	3	
		Operacija predstavlja enkratni dogodek in ni predvidenega nadaljnjega izvajanja.	0	

4.	Enakomeren razvoj celotnega območja LAS	Realizacija operacije prispeva k skladnemu razvoju na širšem območju LAS (na območju vsaj 5 občin LAS)	5	
		Realizacija operacije prispeva k skladnemu razvoju na ožjem območju LAS (na območju vaj 3 občin LAS)	3	
		Realizacija operacije prispeva k skladnemu razvoju določene lokalne skupnosti	0	
5.	Upravljanje projekta	Projektno partnerstvo izkazuje vsaj 5 relevantnih referenc v zadnjih 5 letih	5	
		Projektno partnerstvo izkazuje vsaj 3 relevantnih referenc v zadnjih 5 letih	3	
		Projektno partnerstvo ne izkazuje relevantnih referenc v zadnjih 5 letih	0	
6.	Projektno partnerstvo	Pri operaciji sodelujejo vsaj 3 partnerji iz različnih interesnih skupin (javni, ekonomski, civilni)	5	
		Pri operaciji sodelujeta vsaj 2 partnerja iz dveh različnih interesnih skupin (javni, ekonomski, civilni)	3	
		Operacija predvideva samo enega partnerja	0	
7.	Dvig kompetenc in ozaveščenosti	Operacije predvidevajo aktivnosti za dvig kompetenc podjetniškega kakor tudi kmetijskega sektorja ter povečanje prepoznavnosti in vedenja o socialnem podjetništvu	5	
		Operacije predvidevajo aktivnosti za dvig kompetenc na področju turizma	4	
		Operacije predvidevajo aktivnosti za osveščanje in izobraževanje o pomenu varovanja okolja, trajnostni rabi virov in sobivanja z naravo	3	
		Operacije predvidevajo aktivnosti za dvig kompetenc ranljivih skupin (mladi, starejši, brezposelni, Romi, Madžarska narodna skupnost)	2	
		Operacija ne predvideva aktivnosti za dvig kompetenc in ozaveščenosti.	0	
8.	Ustvarjanje delovnih mest	Operacija jasno zagotavlja vsaj eno novo delovno mesto (kakršnakoli oblika, ki zagotavlja plačevanje prispevkov pokojninskega in invalidskega zavarovanja za polni delovni čas)	10	
		Operacija ponuja možnost ustvarjanja delovnega mesta ali samozaposlitve (odprtje dopolnilne dejavnosti na kmetiji, odprtje s.p.-ja ob redni zaposlitvi, doregistracija obstoječe dejavnosti)	5	
		Operacija ne predvideva novega delovnega mesta	0	
9.	Razvoj novih programov, produktov in storitev	V okviru operacije bodo razviti novi turistični programi, produkti in storitve, ki bodo temeljili na povezovanju naravnih, kulturnih, zgodovinskih ali kulinaričnih prednosti območja	10	
		V okviru operacije bodo razviti drugi novi programi, produkti in storitve	7	
		V okviru operacije bodo razviti novi programi ali storitve za družbeno	3	

		povezanost in socialno vključenost ranljivih skupin		
		Operacija ne predvideva novih programov, produktov ali storitev	0	
10.	Inovativnost	Operacija je inovativna in ustvarja novo dodano vrednost v okolju (uporaba novih metod, pristopov in programov, uvajanje novih storitev in proizvodov, uvajanje novih znanj,...)	10	
		Operacija je delno inovativna (vsebina operacije ni nova, se pa izvaja na drugačen način ali vključuje nove ciljne skupine)	5	
		Operacija ne izkazuje inovativnosti	0	
11.	Vpliv na okolje	Načrtovane operacije ohranjajo ali izboljšujejo stanje okolja ali uvajajo nove aktivnosti za prilagajanje podnebnim spremembam	10	
		Načrtovane operacije ne vplivajo negativno na okolje	5	
		Načrtovane aktivnosti operacije vplivajo delno negativno na okolje	0	
12.	Vključevanje ranljivih skupin	Aktivnosti vključujejo oz. so rezultati operacije namenjeni vsaj dvema ranljivima skupinam (mladi, starejši, brezposelni, Romi, Madžarska narodna skupnost)	10	
		Aktivnosti vključujejo oz. so rezultati operacije namenjeni eni ranljivi skupini (mladi, starejši, brezposelni, Romi, Madžarska narodna skupnost)	5	
		Aktivnosti ne vključujejo ranljivih skupin, rezultati operacije za ranljive skupine niso relevantni	0	
13.	Naložbe v izboljšanje infrastrukturnih pogojev	Operacija predvideva naložbe v turistično infrastrukturo, skupne javne površine ter ureditev/obnovo športno-rekreacijske infrastrukture	10	
		Operacija predvideva naložbe v opremo prostorov in infrastrukture za izvajanje podjetniških in učnih programov	7	
		Operacija predvideva naložbe v varstvo okolja in ohranjanje narave in kulturne dediščine	3	
		Operacija ne predvideva nobenih naložb	0	
SKUPAJ			100	

Komisija lahko v primeru nejasnosti v vlogi pozove prijavitelja, da v danem roku, ki ne sme biti krajši od 3 dni in daljši od 15 dni, predloži dodatna pojasnila ali dokazila v zvezi s predlagano operacijo. Če prijavitelj pojasnil in dokazil ne posreduje, komisija presodi vlogo glede na podatke, s katerimi razpolaga. Vse postopke koordinira in organizira predstavnik vodilnega partnerja LAS zadolžen za izvajanje pristopa CLLD.

Ocenjevalci ločeno in za vsako vlogo izpolnijo ocenjevalni list in ocenijo vse kriterije po določenih kazalnikih in merilih. Ocenjevalci v ocenjevalnih listih obvezno podajo mnenje k oceni vloge in ga podpišejo. Ko vsak ocenjevalec ločeno pogleda vlogo, predsednik komisije izpolni skupni ocenjevalni list, ki vsebuje povprečje točk pri posameznem specifičnem merilu ter povprečje skupnega števila točk. V primeru večjih odstopanj točk pri posameznem specifičnem merilu, se ocenjevanje pri tem merilu ponovi. V tem primeru posamezno specifično merilo, kjer prihaja do večjih odstopanj, točkujejo vsi ocenjevalci skupaj. Pri tem morajo priti do kompromisne ocene. Skupni ocenjevalni list podpišejo vsi ocenjevalci. Vloge se ocenjuje v skladu s specifičnimi merili za ugotavljanje kakovosti operacij. Maksimalno število točk, ki jih lahko prejme posamezna operacija znaša 100. Minimalni prag točk, ki ga mora posamezna operacija doseči za sofinanciranje znaša 60 in se določi v razpisni dokumentaciji.

Komisija pripravi seznam operacij, ki so pri ocenjevanju zbrale največ točk, in sicer do porabe razpisanih sredstev. Kadar več operacij doseže pri ocenjevanju enako število točk, se upošteva večje doseženo število točk pri naslednjih merilih po vrstnem redu:

- Ustvarjenje delovnih mest;
- Razvoj novih programov, produktov in storitev;
- Vpliv na okolje.

V primeru, da imata na zadnjem mestu seznama ocenjenih vlog na javni razpis dve ali več vlog isto število prejetih točk, se vloge odobrijo po vrstnem redu prejetja vlog na javni razpis glede na datum in uro prejetja.

Po opravljenem ocenjevanju komisija vso originalno dokumentacijo vrne LAS, pomožno dokumentacijo uniči, elektronske datoteke pa izbriše. Komisija za upravni odbor LAS izdela poročilo o delu ocenjevanja, ki ga podpišejo vsi člani komisije ter pripravi predlog seznama operacij za sofinanciranje (za posamezni sklad) za posamezni javni poziv, v 75 dneh od zadnje prejete vloge ali dopolnitve vloge, če je do tega prišlo.

Postopek izbora operacij za sofinanciranje

Upravni odbor LAS na podlagi poročil in predloga seznama operacij za sofinanciranje ocenjevalne komisije, za vsako operacijo odloči, ali se bo sofinancirala, pri čemer mora za veljavnost takšne odločitve glasovati najmanj polovica članov upravnega odbora LAS, ki niso predstavniki javnega sektorja. V postopku obravnave lahko upravni odbor LAS zahteva vpogled v posamične vloge ali zahteva od komisije dodatna pojasnila. Člani organov LAS se pri svojem delu izogibajo navzkrižju interesov in se izločijo iz tistih faz odločanja, s katerimi bi do navzkrižja lahko prišlo. Upravni odbor LAS za sofinanciranje izbere predloge operacij izmed operacij, ki so dosegli zahtevano minimalno število skupnih točk po specifičnih merilih (60 točk) do porabe predvidenih sredstev. Upravni odbor LAS si pridržuje pravico zavrniti določeno operacijo kljub doseženim točkam, v kolikor ugotovi, da je ocenjevalna komisija spregledala določena dejstva, ki lahko vplivajo na kakovost vloge z vidika specifičnih meril, ogrozijo izvedbo operacije in lahko posledično pomenijo tudi izgubo sredstev LAS. Če je na zadnjem mestu za sofinanciranje predlog operacije, katerega zaprosena sredstva za sofinanciranje presegajo sredstva, ki so še na voljo, lahko upravni odbor LAS predlaga prijavitelju, da z razpoložljivim sredstvi izvede spremenjeno operacijo, če to ne vpliva na predvidene cilje, rezultate in kazalnike SLR, ki jih imajo operacije opredeljene. Če prijavitelj sprejme znižanje sredstev se ga izbere za sofinanciranje. Vodilni partner LAS na podlagi poročila in odločitve upravnega odbora LAS v 90 dneh od poteka roka za prijavo na javni poziv obvesti prijavitelje o odločitvi glede njihove vloge. Obvestilo se posreduje po pošti na način, ki izkazuje, kdaj ga je prijavitelj prejel (s povratnico). Če prijavitelj, izbran za sofinanciranje, sporoči, da predlagane operacije ne bo izvedel ali če ne sprejme izvedbe operacije z nižjimi sredstvi, se šteje, da njegova vloga ni bila vložena in se za sofinanciranje izbere naslednjega prijavitelja, glede na dosežen skupen znesek točk po specifičnih merilih. Prijavitelj ima v 15 dneh od prejema sklepa o odločitvi glede izbire oz. ne izbire operacije, pravico vložiti pritožbo na UO LAS. V svoji pritožbi mora natančno opredeliti in utemeljiti razloge zaradi katerih je pritožba vložena. Predmet ugovora ne morejo biti pogoji, kriteriji in merila za ocenjevanje vlog. Predmet ugovora je lahko samo kršenje postopka izbora ali očitna napaka. Ocena je lahko posredno predmet ugovora samo, če se prijavitelj v ugovoru sklicuje na konkretno kršitev postopka izbora. V kolikor želi prijavitelj po prejemu sklepa glede izbire oz. ne izbire operacije vpogled v svoj ocenjevalni list, mora podati pisno prošnjo UO LAS. Možen je vpogled v skupne ocene po posameznem specifičnem merilu prijavljene operacije ob prisotnosti predstavnika LAS. Vpogled v ocenjevalne liste ostalih prijaviteljev ni možen. O pritožbi na 1. stopnji odloča upravni odbor LAS s sklepom. O pritožbi na 2. stopnji odloča skupščina LAS. Odločitev je dokončna.

Postopek izbora kjer je upravičenec LAS

Operacije, katerih izvajalec je LAS, se lahko sofinancirajo brez izvedbe javnega poziva, kot ga določa Pravilnik o postopku izvedbe javnih pozivov in ocenjevanju operacij ter delu ocenjevalne komisije LAS Goričko 2020 za EKSRP IN ESRR.

Predlog operacije, ki jo izvaja LAS, pripravi vodilni partner LAS in pri tem upošteva izpolnjevanje vseh pogojev upravičenosti in specifičnih meril po Pravilniku o postopku izvedbe javnih pozivov in ocenjevanju operacij ter delu ocenjevalne komisije LAS Goričko 2020 za EKSRP IN ESRR. Če predlog operacija vključuje naložbo, v predlogu operacije navede pravno osebo javnega prava, ki postane lastnik naložbe. Vodilni partner LAS predlog operacije posreduje upravnemu odboru LAS v odločanje ali se jo izbere za sofinanciranje.

Če upravni odbor LAS predlog operacije izbere za sofinanciranje, jo vodilni partner LAS pošlje v potrditev organu, pristojnemu za končno odobritev operacije, ki o svoji odločitvi obvesti LAS in z njim sklene pogodbo o sofinanciranju oz. izda odločbo o pravici do sredstev. Bolj podrobno so postopki opredeljeni v Pravilniku o postopku izvedbe javnih pozivov in ocenjevanju operacij ter delu ocenjevalne komisije LAS Goričko 2020 za EKSRP IN ESRR.

16. Finančni načrt, vključno s finančno razdelitvijo po zadevnih skladih iz te uredbe v skladu s finančnim okvirjem

Določitev finančnega okvira po skladu

Na podlagi formule, določene za posamezni sklad v Uredbi CLLD, si izračuna vsak LAS finančni okvir, ki predstavlja okvirna razpoložljiva sredstva za LAS, s katerimi bo LAS upravljal. Finančni okvir predstavlja podlago za izdelavo finančnega načrta, ki ga je potrebno razdeliti v okviru tega poglavja.

Za sklad EKSRP se finančni okvir določi na podlagi naslednje formule: (št. prebivalcev LAS x vrednost točke) + (površina LAS x vrednost točke) + (razvitost občin x vrednost točke) = finančni okvir

V okviru EKSRP bo LAS Goričko 2020 dobila 1.650.255,00 EUR.

Na osnovi spremembe Uredbe CLLD je celotno območje LAS upravičeno do dodatnih 15% finančnih sredstev na celoti finančni okvir EKSRP, to je do dodatnih **247.538,25 EUR**.

Na podlagi 12. člena Uredbe CLLD je LAS Goričko 2020 prejela obvestilo o doseganju mejnikov na dan 31. decembra 2018 in o spremembi SLR. Na osnovi pregleda uspešnosti je LAS Goričko 2020 lahko upravičena do dodatnih sredstev v skupni višini do največ 419.099,47 EUR. Ta dodatna sredstva se namenijo za izvajanje podukrepa »Podpora za izajanje operacij v okviru strategije lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost«.

Tabela 15: Finančni izračun za EKSRP sredstva za območje LAS Goričko 2020

občine	prebivalci	vrednost točke	prebivalci * vrednost točke	površina	vrednost točke	vrednost točke * površina	Iro	vrednost za Iro	SKUPAJ finančna podpora (EKSRP)
Cankova	1.845	10	18.450,00	30,60	550	16.830,00	0,71	90.000,00	125.280,00
Gornji Petrovci	2.100	10	21.000,00	66,80	550	36.740,00	0,57	90.000,00	147.740,00
Grad	2.196	10	21.960,00	37,40	550	20.570,00	0,58	90.000,00	132.530,00
Hodoš	372	10	3.720,00	18,10	550	9.955,00	0,44	90.000,00	103.675,00
Kuzma	1.606	10	16.060,00	22,90	550	12.595,00	0,51	90.000,00	118.655,00
Moravske Toplice	5.860	10	58.600,00	144,50	550	79.475,00	0,78	90.000,00	228.075,00
Puonci	6.033	10	60.330,00	107,70	550	59.235,00	0,77	90.000,00	209.565,00
Rogašovci	3.153	10	31.530,00	40,10	550	22.055,00	0,51	90.000,00	143.585,00
Šalovci	1.488	10	14.880,00	58,20	550	32.010,00	0,54	90.000,00	136.890,00
Tišina	4.102	10	41.020,00	38,80	550	21.340,00	0,91	70.000,00	132.360,00
MO Murska Sobota - razen mesta MS	7.648	10	76.480,00	64,40	550	35.420,00	1,09	60.000,00	171.900,00
skupaj MO MS mesto Murska Sobota	18.935						0,67		
	-11.287								
SKUPAJ 1-11 (Z MOMS brez mesta MS)	36.403	110	364.030	629,50	6.050	346.225	7	940.000	1.650.255
Dodatek za problemska območja – 15%									247.538,25
Dodatna sredstva na podlagi doseganje mejnikov na dan 31.12.2018									419.099,47
SKUPAJ VSA SREDSTVA									2.316.892,72

Za sklad ESRR se finančni okvir določi na podlagi naslednje formule

Finančni okvir = fiksni del + variabilni del

Fiksni del: $242.000 + (242.000 \times \text{število urbanih območij v središču v somestju} \times 0,20 + 242.000 \times \text{število medobčinskih središč} \times 0,30 + \text{število regionalnih središč} \times 0,10)$.

Variabilni del: $138.000 + (138.000 \times \text{število funkcionalnih urbanih območij} \times 0,10 + 138.000 \times \text{število drugih območij} \times 0,30)$.

V okviru ESRR bo LAS Goričko 2020 dobila 949.400,00 EUR.

Na osnovi spremembe Uredbe CLLD je celotno območje LAS upravičeno do dodatnih 20% finančnih sredstev na celoti finančni okvir ESRR, to je do dodatnih **189.880,00 EUR**.

Pri izračunu finančnega okvirja za LAS Goričko 2020 smo, v skladu z Uredbo o izvajanju CLLD, upoštevali naslednja naselja:

FIKSNI DEL: Medobčinsko središče: Gornji Petrovci

VARIABILNI DEL:

- Dodatna druga urbana območja: Cankova, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan.

Tabela 16: Finančni izračun za ESRR sredstva za območje LAS Goričko 2020

FIKSNI DEL		ponder	fiksni del	Izračun v EUR	naselja po tabeli
št. urbanih območij	0	0,2	242.000,00	0,00	
št. medobčinskih središč	1	0,3	242.000,00	72.600,00	Gornji Petrovci
št. regionalnih središč	0	0,1	242.000,00	0,00	
FISKNI DEL SKUPAJ				314.600,00	
VARIABILNI DEL		ponder	fiksni del		
št. funkcionalnih urb. središč	0	0,1	138.000,00	0,00	
št. drugih urbanih območij	12	0,3	138.000,00	496.800,00	Cankova, Grad, Hodoš, Kuzma, Moravske Toplice, Puconci, Šalovci, Sveti Jurij, Tišina, Bakovci, Krog in Rakičan
VARIABILNI DEL SKUPAJ				634.800,00	
SKUPAJ LAS GORIČKO (fiksni + variabilni del)				949.400,00	
Dodatek za problemska območja – 20%				189.880,00	
SKUPAJ VSA SREDSTVA				1.139.280,00	

- Razdelitev sredstev po posameznem skladu

Podukrep	Sklad	(EU + SLO) (v EUR)	(v %)
Pripravljalna podpora	EKSRP	12.695,95	0,37
	ESPR	0	
	ESRR	7.304,05	0,21
Podpora za izvajanje operacij v okviru strategije lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost	EKSRP	1.788.265,77	51,74
	ESPR	0	
	ESRR	1.131.975,95	32,75
Priprava in izvajanje dejavnosti sodelovanja lokalne akcijske skupine	EKSRP		
	ESPR	0	
	ESRR	0	
Podpora za tekoče stroške in stroške animacije	EKSRP	515.931,00	14,93
	ESPR	0	
	ESRR	0	
Skupaj		3.456.172,72	100

	EKSRP (EU + SLO) (v EUR)	ESRR (EU + SLO) (v EUR)	ESPR (EU + SLO) (v EUR)	Skupaj (v EUR)
Prispevek sklada	2.316.892,72	1.139.280,00	/	3.456.172,72
Lastna soudeležba	268.239,87	226.395,19	/	494.635,06
Skupaj (v EUR)	2.585.132,59	1.365.675,19	/	3.950.807,78

- Načrtovana dinamika črpanja sredstev za posamezne podukrepe po letih

Podukrep	Sklad (EU + SLO)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Podpora za izvajanje operacij v okviru strategije lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost	EKSRP				171.944,40	289.566,19	550.221,38	565.635,02	210.898,78
	ESRR			366.710,10	42.700,04		307.345,11	342.317,15	72.903,55
	ESPR								
Priprava in izvajanje dejavnosti sodelovanja lokalne akcijske skupine	EKSRP								
	ESRR								
	ESPR								
Podpora za tekoče stroške in stroške animacije	EKSRP			101.245,16	57.579,97	104.155,59	104.155,59	104.155,59	44.639,10
	ESRR								
	ESPR								
Skupaj				467.955,26	272.224,41	393.721,78	961.722,08	1.012.107,76	328.441,43

- Načrtovana razdelitev sredstev po posameznih tematskih področjih ukrepanja

Tematsko področje	Sklad (EU + SLO)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ustvarjanje delovnih mest	EKSRP					71.502,36	181.342,38	75.625,08	22.286,80
	ESRR			225.240,73	11.149,09		102.800,00	112.295,75	28.073,94
	ESPR								
Razvoj osnovnih storitev	EKSRP				153.856,65	218.063,83	354.618,38	430.351,00	159.228,08
	ESPR								

Varstvo okolja in ohranjanje narave	EKSRP				18.087,75		14.260,62	59.658,94	29.383,90
	ESRR			132.188,32			62.113,98	142.831,19	23.032,06
	ESPR								
Večja vključenost mladih, žensk in drugih ranljivih skupin	EKSRP								
	ESRR			9.281,05	31.550,95		142.431,13	87.190,21	21.797,55
	ESPR								
Skupaj			366.710,10	214.644,44	289.566,19	857.566,49	907.952,17	283.802,33	

- Stopnja sofinanciranja po posameznih podukrepih

Podukrep	EKSRP (v %)	ESRR (v %)	ESPR (v %)
Podpora za izvajanje operacij v okviru strategije lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost	85%	80%	
Priprava in izvajanje dejavnosti sodelovanja lokalne akcijske skupine	85%		
Podpora za tekoče stroške in stroške animacije	100%		

17. Priloge

1. Seznam članov LAS;
2. Pogodba o ustanovitvi LAS;
3. Osnutek javnega poziva za izbor operacij iz naslova podukrepa »Podpora za izvajanje operacij v okviru strategije lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost«;
4. Pogodba z vodilnim partnerjem LAS;
5. Indikativna lista operacij sodelovanja LAS, ki bodo sofinancirane s sredstvi ESRR in
6. Elektronska verzija SLR.